

**IZVJEŠTAJ
O REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA
DIONIČKOG DRUŠTVA „BH TELECOM“ SARAJEVO**

na dan 31.12.2013. godine

Broj: 06-01/14

Sarajevo, april 2014. godine

SADRŽAJ

I.	NEZAVISNO REVIZORSKO MIŠLJENJE.....	1
II.	GODIŠNJI FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI.....	1
	Bilans uspjeha za period 01.01. – 31.12.2013. godine.....	1
	Bilans stanja na dan 31.12.2013. godine.....	2
	Izvjеш taj o gotovinskim tokovima za period od 01.01. do 31.12.2013. godine	3
	Izvjеш taj o promjenama u kapitalu za period koji završava na dan 31.12.2013.	4
III.	IZVJEŠTAJ O REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA DIONIČKOG DRUŠTVA "BH TELECOM" SARAJEVO.....	5
1.	Uvod	5
2.	Predmet, cilj i obim revizije	5
3.	Prethodno iskustvo sa klijentom i kontrole drugih organa	6
4.	Postupanje po preporukama iz prethodnog izvještaja	6
5.	Sistem internih kontrola	7
6.	Izmjene finansijskih izvještaja za prethodne godine	10
7.	Planiranje i izvještavanje.....	11
8.	Prihodi, rashodi i finansijski rezultat	12
	8.1 Prihodi.....	12
	8.2 Rashodi.....	15
	8.3 Finansijski rezultat.....	21
9.	Stalna i tekuća sredstva, obaveze i kapital	22
	9.1 Stalna sredstva i dugoročni plasmani	22
	9.2 Tekuća sredstva	26
	9.2.1 Zalihe i sredstva namijenjena prodaji.....	26
	9.2.2 Gotovina i gotovinski ekvivalenti.....	27
	9.2.3 Potraživanja i plasmani	28
	9.3 Obaveze.....	30
	9.4 Kapital.....	32
10.	Sudski sporovi	33
11.	Aktivnosti nakon zaključenja ugovora o nabavci poslovne zgrade.....	33
12.	Javne nabavke.....	36
13.	Komentar	45
IV.	REZIME DATIH PREPORUKA	46

I. NEZAVISNO REVIZORSKO MIŠLJENJE

Osnova za reviziju

Izvršili smo reviziju finansijskih izvještaja Dioničkog društva „BH Telecom“ Sarajevo (u daljem tekstu: Društva) za 2013. godinu (Bilans stanja, Bilans uspjeha, Izvještaj o promjenama na kapitalu, Izvještaj o gotovinskim tokovima) na dan 31. decembar 2013. godine i usklađenosti poslovanja sa važećim zakonskim i drugim relevantnim propisima.

Odgovornost rukovodstva za finansijske izvještaje

Rukovodstvo Društva odgovorno je za izradu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI) i Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS). Ova odgovornost obuhvata kreiranje, primjenu i održavanje internih kontrola koje su relevantne za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja, koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze nastale usljed prevare i greške, kao i odabir i primjenu odgovarajućih računovodstvenih politika i računovodstvene procjene koje su razumne u datim okolnostima.

Pored odgovornosti za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja, rukovodstvo Društva je odgovorno i za usklađenost poslovanja sa važećim zakonskim i drugim relevantnim propisima, uključujući i odredbe zakona i propisa na osnovu kojih su transakcije i iznosi objavljeni u finansijskim izvještajima.

Odgovornost revizora

Naša je odgovornost da izrazimo mišljenje o finansijskim izvještajima na osnovu provedene revizije. Reviziju smo izvršili u skladu sa Zakonom o reviziji institucija u FBiH ("Sl. novine FBiH", broj 22/06) i primjenjivim Međunarodnim standardima Vrhovnih revizorskih institucija (ISSAI). Ovi standardi nalažu da radimo u skladu sa etičkim zahtjevima i da reviziju planiramo i izvršimo na način koji omogućava da se, u razumnoj mjeri, uvjerimo da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze. Revizija uključuje sprovođenje postupaka u cilju pribavljanja revizorskih dokaza o iznosima i objavama datim u finansijskim izvještajima. Izbor postupka je zasnovan na prosuđivanju revizora, uključujući procjenu rizika materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim izvještajima usljed prevare i greške. Prilikom procjene rizika, revizor razmatra interne kontrole koje su relevantne za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja, u cilju odabira revizorskih postupaka koji su odgovarajući u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja odvojenog mišljenja o efikasnosti internih kontrola. Revizija također uključuje ocjenu primijenjenih računovodstvenih politika i značajnih procjena izvršenih od strane rukovodstva, kao i ocjenu opšte prezentacije finansijskih izvještaja.

Pored odgovornosti za izražavanje mišljenja o finansijskim izvještajima, naša odgovornost je izražavanje mišljenja o tome da li su finansijske transakcije i informacije, po svim bitnim pitanjima, usklađene sa odgovarajućim zakonskim i propisima. Ova odgovornost uključuje provođenje procedura, kako bi se dobili revizijski dokazi o tome da li se sredstva koriste za namjene utvrđene zakonima i propisima. Procedure uključuju procjenu rizika od značajnog neslaganja sa zakonima.

Smatramo da su pribavljeni revizorski dokazi dovoljni i odgovarajući i da obezbjeđuju osnov za naše mišljenje.

Pozitivno mišljenje

Po našem mišljenju, finansijski izvještaji Dioničkog društva "BH Telecom" Sarajevo, po svim bitnim pitanjima prikazuju istinito i objektivno stanje imovine i obaveza na dan 31.12.2013. godine, rezultate poslovanja i gotovinski tok za godinu koja je završila na taj dan, u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

Finansijske transakcije i informacije prikazane u finansijskim izvještajima Dioničkog društva "BH Telecom" Sarajevo, u toku 2013. godine bile su u svim značajnim aspektima usklađene sa odgovarajućim zakonskim i drugim propisima.

Isticanje predmeta

Bez uticajana izraženo mišljenje naglašavamo da Društvo već drugu godinu u kontinuitetu, u isto vrijeme, vrši izmjene finansijskih izvještaja iz prethodne godine. Naime, neposredno prije sačinjavanja finansijskih izvještaja za 2013. godinu izvršene su izmjene finansijskih izvještaja iz prethodne godine. Na isti način postupljeno je i prethodnoj godini, kada su prije sastavljanja finansijskih izvještaja za 2012. godinu izmijenjeni i finansijski izvještaji za 2011. godinu. O ovim izmjenama odluke je donijela samo Uprava, a nisu obaviješteni njihovi korisnici. Kao osnovni razlog za izmjene su okončani investicioni projekti, pušteni u rad u ranijim godinama, a koji prethodno nisu kolaudovani i knjigovodstveno evidentirani u pripadajućem obračunskom periodu. Naprijed navedeno ukazuje na nepotpuno i nedovoljno funkcionisanje sistema internih kontrola u ovom procesu. Zbog nepoštivanja usvojenih procedura i nepotpune saradnje i koordinacije između nadležnih sektora, ali i nekvalitetno obavljanih popisa sredstava u pripremi, dolazi do nerealnog priznavanja i iskazivanja imovine i rashoda perioda, ali i rezultata poslovanja. Imajući u vidu činjenicu da je vrijednost iskazanih projekata značajni da imaju tendenciju rasta, obzirom da su u odnosu na prethodnu godinu veći za 47,33 %, neophodno je da se u narednom periodu poduzmu dodatne aktivnosti u ovom procesu i da se dosljedno i u potpunosti poštuju sve usvojene procedure, kako bi se postojeće slabosti prevazišle i kako bi se isti iskazivali u obračunskom periodu u kojem su i stavljeni u upotrebu, čime bi se otklonili naprijed opisani razlozi ispravki finansijskih izvještaja, o čemu je šire obrazloženo u tačkama 5., 6. i 9.1. Izvještaja.

Sarajevo, 01.04.2014. godine

Zamjenik generalnog revizora

Branko Kolobarić, dipl. oec.

Generalni revizor

Dr. sc. Ibrahim Okanović, dipl. oec.

II. GODIŠNJI FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI
DIONIČKOG DRUŠTVA „BH TELECOM“ SARAJEVO

Bilans uspjeha			
za period 01.01. – 31.12.2013. godine			
	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna god.
A)	DOBIT ILI GUBITAK PERIODA		
	POSLOVNI PRIHODI I RASHODI		
I	Poslovni prihodi (od 1 do 4)	566.800.131	579.270.473
1	Prihodi od prodaje robe	28.964.905	21.276.156
2	Prihodi od prodaje učinaka	527.775.398	547.547.190
3	Prihodi od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka	68.898	30.138
4	Ostali poslovni prihodi	9.990.930	10.416.989
II	Poslovni rashodi (od 1 do 7)	446.556.832	451.488.245
1	Nabavna vrijednost prodane robe	36.105.969	28.136.822
2	Materijalni troškovi	16.115.257	17.229.312
3	Troškovi plaća i ostalih ličnih primanja	129.085.025	129.163.202
4	Troškovi proizvodnih usluga	53.225.511	51.461.510
5	Amortizacija	104.664.214	110.406.644
6	Troškovi rezervisanja	757.842	1.731.596
7	Nematerijalni troškovi	110.688.488	115.911.150
	Povećanje vrijednosti zaliha učinaka	(4.085.474)	(2.551.991)
III	Dobit od poslovnih aktivnosti (I – II)	120.243.299	127.782.228
	FINANSIJSKI PRIHODI I RASHODI		
IV	Finansijski prihodi (od 1 do 3)	9.847.778	10.395.252
1	Prihodi od kamata	8.269.029	8.855.294
2	Pozitivne kursne razlike	425.583	784.138
3	Ostali finansijski prihodi	1.153.166	755.820
V	Finansijski rashodi (od 1 do 2)	1.690.525	2.281.723
1	Rashodi kamata	838.976	1.347.103
2	Negativne kursne razlike	835.227	920.827
3	Ostali finansijski rashodi	16.322	13.793
VI	Dobit od finansijske aktivnosti (IV - V)	8.157.253	8.113.529
VII	Dobit redovne aktivnosti (III + VI)	128.400.552	135.895.757
	OSTALI PRIHODI I RASHODI		
VIII	Ostali prihodi i dobici (od 1 do 5)	16.565.154	20.458.485
1	Dobici od prodaje stalnih sredstava	281.920	479.132
2	Dobici od prodaje materijala	-	75.198
3	Viškovi	46.066	129.975
4	Naplaćena otpisana potraživanja	2.352.575	7.763.557
5	Otpis obaveza, ukinuta rezervisanja i ostali prihodi	13.884.593	12.010.623
IX	Ostali rashodi i gubici (od 1 do 5)	10.002.613	12.488.913
1	Gubici od prodaje i rashodovanja stalnih sredstava	1.781.220	339.262
2	Gubici od prodaje materijala	-	38.816
3	Manjkovi	33.289	180.964
4	Rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja	7.256.480	10.849.420
5	Rashodi i gubici na zalihama i ostali rashodi	931.624	1.080.451
X	Dobit po osnovu ostalih prihoda i rashoda (IX - X)	6.562.541	7.969.572
	PRIHODI I RASHODI OD USKLAĐIV.VRIJEDN.SREDSTAVA		
XI	Prihodi iz osnova usklađivanja vrijednosti sredstava	583	-
1	Prihodi od usklađivanja vrijednosti zaliha	583	-
XII	Rashodi iz osnova usklađivanja vrijednosti sredstava	1.042.152	1.366.338
1	Umanjenje vrijednosti zaliha	1.042.152	1.366.338
XII	Gubitak od usklađenja vrijednosti	1.041.569	1.366.338
1*	Prihodi iz osnova promjene računovodstvenih politika i ispravki neznačajnih grešaka iz ranijih perioda	911	1.771.583
2*	Rashodi iz osnova promjene računovodstvenih politika i ispravki neznačajnih grešaka iz ranijih perioda	490.447	16.644
	UKUPAN PRIHOD PERIODA (I+IV+VIII+XI*)	593.214.557	611.895.793
	UKUPNI RASHODI PERIODA (II+V+IX+XII+2*)	459.782.569	467.641.863
XIII	Dobit neprekinutog poslovanja prije poreza	133.431.988	144.253.930
	Porezni rashodi perioda	14.476.110	15.213.008
XIV	Neto dobit neprekinutog poslovanja	118.955.878	129.040.922
	DOBIT ILI GUBITAK OD PREKINUTOG POSLOVANJA		
XV	Neto gubitak prekinutog poslovanja	283.386	2.402.262
	NETO DOBIT ILI GUBITAK PERIODA		
XVI	Neto dobit perioda (XIV – XV)	118.672.492	126.638.660
B)	OSTALA SVEOBUHVAATNA DOBIT ILI GUBITAK		
XVII	Gubici utvrđeni direktno u kapitalu	2.053.848	4.907.434
	Ukupno neto ostala sveobuhvatna dobit perioda	116.618.644	121.731.226

Generalni direktor

mr. Nedžad Rešidbegović, dipl.ing.el.

Bilans stanja na dan 31.12.2013. godine		
Naziv	Neto iznos tekuće godine	prethodne godine
A K T I V A		
A) STALNA SREDSTVA I DUGOROČNI PLASMANI	969.630.818	991.437.072
Nematerijalna sredstva	113.613.060	126.990.124
Nekretnine, postrojenja i oprema	784.103.124	738.169.850
Dugoročni finansijski plasmani	65.498.070	120.586.700
Druga dugoročna potraživanja	6.336.351	5.615.649
Dugoročna razgraničenja	80.213	74.749
B) ODLOŽENA POREZNA SREDSTVA	-	-
C) TEKUĆA SREDSTVA	298.279.222	274.081.193
Zalihe i sredstva namijenjena prodaji	43.286.982	44.613.447
Gotovina, kratkoročna potraživanja i kratkoročni plasmani	254.992.240	229.467.746
D) ODLOŽENA POREZNA SREDSTVA	-	-
E) GUBITAK IZNAD VISINE KAPITALA	-	-
POSLOVNA AKTIVA (A+B+C+D+E)	1.267.910.040	1.265.518.265
Izvanbilansna evidencija - vanbilansna aktiva	197.552.984	204.616.048
UKUPNO AKTIVA	1.465.463.024	1.470.134.313
P A S I V A		
A) KAPITAL	1.105.119.174	1.099.817.540
Osnovni kapital	634.573.580	634.573.580
Rezerve	158.643.395	158.643.395
Nerealizovani dobiti	6.507.437	8.561.285
Nerealizovani gubici	-	-
Neraspoređena dobit	305.394.762	298.039.280
B) DUGOROČNA REZERVISANJA	31.510.291	34.007.088
C) DUGOROČNE OBAVEZE	5.867.490	11.402.858
D) ODLOŽENE POREZNE OBAVEZE	414.041	983.970
E) KRATKOROČNE OBAVEZE	73.847.947	78.468.219
Kratkoročne finansijske obaveze	5.535.368	5.222.045
Obaveze iz poslovanja	48.031.391	53.654.096
Obaveze iz specifičnih poslova	3.011	-
Obaveze po osnovu plaća, naknada i ost.prim.zaposlenih	9.385.790	9.062.757
Druge obaveze	8.092.469	8.992.562
Obaveze za PDV	2.699.081	1.433.593
Obaveze za ostale poreze i druge dažbine	60.962	103.097
Obaveze za porez na dobit	39.875	69
F) PASIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA	51.151.097	40.838.590
G) ODLOŽENE POREZNE OBAVEZE	-	-
POSLOVNA PASIVA	1.267.910.040	1.265.518.265
Izvanbilansna evidencija - vanbilansna pasiva	197.552.984	204.616.048
UKUPNO PASIVA	1.465.463.024	1.470.134.313

Generalni direktor

mr. Nedžad Rešidbegović, dipl.ing.el.

Izveštaj o gotovinskim tokovima za period od 01.01. do 31.12.2013. godine				
(INDIREKTNNA METODA)				
	O p i s	Oznaka	IZNOS Tekuća godina	IZNOS Prethodna godina
	A. GOTOVINSKI TOKOVI IZ POSLOVNIH AKTIVNOSTI			
1	Neto dobit (gubitak) za period		118.672.492	126.638.660
	Usklađenje za:			
2	Amortizacija/vrijednost usklađivanja nematerijalnih sredstava	+	26.608.472	29.077.463
3	Gubici (dobici) od otuđenja nematerijalnih sredstava	+(-)	65.966	9.957
4	Amortizacija/vrijednost usklađivanja materijalnih sredstava	+	78.055.742	81.329.181
5	Gubici (dobici) od otuđenja materijalnih sredstava	+(-)	1.572.795	(149.748)
6	Usklađivanje iz osnova dugoročnih finansijskih sredstava	+(-)	(3.940.786)	(4.907.433)
7	Nerealizovani rashodi (prihodi) od kursnih razlika	+(-)	270.213	-
8	Ostala usklađivanja za negotovinske stavke i gotovinski tokovi koji se odnose na ulagačke i finansijske aktivnosti	+(-)	(8.295.210)	(10.954.414)
9	Ukupno (2 do 8)		94.337.192	94.405.006
10	Smanjenje (povećanje) zaliha	+(-)	1.326.466	(9.759.590)
11	Smanjenje (povećanje) potraživanja od prodaje	+(-)	(1.158.955)	(1.606.951)
12	Smanjenje (povećanje) drugih potraživanja	+(-)	(2.752.972)	(4.649.190)
13	Smanjenje (povećanje) aktivnih vremenskih razgraničenja	+(-)	(1.069.750)	162.911
14	Povećanje (smanjenje) obaveza prema dobavljačima	+(-)	(5.652.103)	14.320.974
15	Povećanje (smanjenje) drugih obaveza	+(-)	1.577.758	(2.130.348)
16	Povećanje (smanjenje) pasivnih vremenskih razgraničenja	+(-)	7.245.784	963.278
17	Ukupno (10 do 16)		(483.772)	(2.698.916)
18	Neto gotovinski tok od poslovnih aktivnosti (1+9+17)		212.525.912	218.344.750
	B. GOTOVINSKI TOKOVI IZ ULAGAČKIH AKTIVNOSTI			
19	Prilivi gotovine iz ulagačkih aktivnosti (20 do 25)		161.407.529	175.431.891
20	Prilivi iz osnova kratkoročnih finansijskih plasmana	+	-	133.669.311
21	Prilivi iz osnova prodaje dionica	+	-	-
22	Prilivi iz osnova prodaje stalnih sredstava	+	281.920	479.051
23	Prilivi iz osnova kamata	+	7.430.053	8.855.294
24	Prilivi od dividendi i učešća u dobiti	+	1.153.166	755.820
25	Prilivi iz osnova ostalih dugoročnih finansijskih plasmana	+	152.542.390	31.672.415
26	Odlivi gotovine iz ulagačkih aktivnosti (27 do 30)		236.312.945	196.069.278
27	Odlivi iz osnova kratkoročnih finansijskih plasmana	-	-	-
28	Odlivi iz osnova kupovine dionica i udjela	-	-	-
29	Odlivi iz osnova kupovine stalnih sredstava	-	138.859.185	99.364.425
30	Odlivi iz osnova ostalih dugoročnih finansijskih plasmana	-	97.453.760	96.704.853
31	Neto priliv gotovine iz ulagačkih aktivnosti (19-26)		-	-
32	Neto odliv gotovine iz ulagačkih aktivnosti (26-19)		74.905.416	20.637.387
	C. GOTOVINSKI TOKOVI IZ FINANSIJSKIH AKTIVNOSTI			
33	Prilivi gotovine iz finansijskih aktivnosti (34 do 36)		22.349.189	17.202.600
34	Prilivi iz osnova povećanja osnovnog kapitala	+	-	-
35	Prilivi iz osnova dugoročnih kredita	+	230.720	-
36	Prilivi iz osnova kratkoročnih kredita	+	22.118.469	17.202.600
37	Odlivi gotovine iz finansijskih aktivnosti (35 do 38)		144.052.673	171.668.595
38	Odlivi iz osnova dugoročnih kredita	-	-	718.183
39	Odlivi iz osnova kratkoročnih kredita	-	27.971.374	20.719.105
40	Odlivi iz osnova isplaćenih dividendi	-	110.862.264	131.790.224
41	Odlivi iz osnova ostalih dugoročnih i kratkoročnih obaveza	-	5.219.035	18.441.083
42	Neto priliv gotovine iz finansijskih aktivnosti (33-37)		-	-
43	Neto odliv gotovine iz finansijskih aktivnosti (37-33)		121.703.484	154.465.995
44	D. UKUPNI PRILIVI GOTOVINE (18+31+42)		212.525.912	218.344.750
45	E. UKUPNI ODLIVI GOTOVINE (18+32+43)		196.608.900	175.103.382
46	F. NETO PRILIV GOTOVINE (44-45)		15.917.012	43.241.368
47	G. NETO ODLIV GOTOVINE (45-44)		-	-
48	H. Gotovina na početku izvještajnog perioda		133.330.350	90.088.982
49	I. Pozitivne kursne razlike iz osnova preračuna gotovine	+	31.464	-
50	J. Negativne kursne razlike iz osnova preračuna gotovine	-	301.678	-
51	K. Gotovina na kraju izvještajnog perioda (48+46-47+49-50)		148.977.148	133.330.350

Generalni direktor

mr. Nedžad Rešidbegović, dipl.ing.el.

Izveštaj o promjenama u kapitalu za period koji završava na dan 31.12.2013.

Naziv:					
VRSTA PROMJENE NA KAPITALU	Dionički kapital i udjeli u d.o.o.	Nerealizovani dobiti/gubici po osn. fin. sr.	Ost. rezerve	Akumulir. nerasp. dobit/nepokriv. gubitak	UKUPNI KAPITAL (2+3+4+5)
1	2	3	4	5	6
1. Stanje na dan 31.12.2011. g.	634.573.580	13.468.719	158.643.395	303.338.492	1.110.024.186
2. Efekti promjena u račun.politikama	-	-	-	-	-
3. Efekti ispravki grešaka	-	-	-	-	-
4. Ponovo iskazano stanje na dan 31.12.2010., odn. 01.01.2011. g.	634.573.580	13.468.719	158.643.395	303.338.492	1.110.024.186
5. Efekti reval.materij.i nem.sredstava	-	-	-	-	-
6. Nerealizovani dobiti/gubici po osn. finansijskih sred.rasp. za prodaju	-	(4.907.434)	-	-	(4.907.434)
7. Kursne razlike nastale prevođenjem fin.izvještaja u valutu prezentacije	-	-	-	-	-
8. Neto dobit (gubitak) iskazana u bilansu uspjeha	-	-	-	131.700.576	131.700.576
9. Neto dobiti/gubici prizn.dir.u kapitalu	-	-	-	-	-
10. Objavljene dividende i drugi oblici rasp.i pokriće gubitka	-	-	-	(130.594.572)	(130.594.572)
11. Emisija dion.kapitala i drugi obl.poveć.ili smanj.osnovnog kapitala	-	-	-	(1.343.300)	(1.343.300)
12. Stanje na dan 31.12.2012.godine	634.573.580	8.561.285	158.643.395	303.101.196	1.104.879.456
13. Efekti promjena u rač.politikama	-	-	-	(5.061.916)	(5.061.916)
14. Efekti ispravki grešaka	-	-	-	-	-
15. Ponovo iskazano stanje na dan 31.12.2012., odn., 01.01.2013. g.	634.573.580	8.561.285	158.643.395	298.039.280	1.099.817.540
16. Efekti reval.materij.i nem.sredst.	-	-	-	-	-
17. Nerealizovani dobiti/gubici po osn.finans.sreds.rasp. za prodaju	-	(2.053.848)	-	-	(2.053.848)
18. Kursne razlike nastale prevođenj. fin.izvještaja u valutu prezentacije	-	-	-	-	-
19. Neto dobit (gubitak) iskazanau bilansu uspjeha	-	-	-	118.672.492	118.672.492
20. Neto dobiti/gubici priznati u kapit.	-	-	-	-	-
21. Objavljene divid.i drugi oblici raspodj.dobiti i pokriće gubitka	-	-	-	(110.000.000)	(110.000.000)
22. Emisija dion.kapit.i dr.oblici poveć.ili smanj.osnovnog kapitala	-	-	-	(1.317.010)	(1.317.010)
23. Stanje na dan 31.12.2013.godine	634.573.580	6.507.437	158.643.395	305.394.762	1.105.119.174

Generalni direktor

mr. Nedžad Rešidbegović, dipl.ing.el.

Uprava je pripremila i uputila Nadzornom odboru Izvještaj o poslovanju, koji uključuje finansijske izvještaje, izvještaj neovisnog revizora i Odluku o prijedlogu raspodjele dobiti za 2013. godinu. Sjednica Nadzornog odbora zakazana je za 17.04.2014. godine. Nakon što ih usvoji, Nadzorni odbor će iste, zajedno sa izvještajima o svom i radu Odbora za reviziju podnijeti Skupštini Društva na konačno usvajanje.

III. IZVJEŠTAJ O REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA DIONIČKOG DRUŠTVA "BH TELECOM" SARAJEVO

1. Uvod

Dioničko društvo „BH Telecom“ Sarajevo je privredno društvo koje samostalno obavlja djelatnost od 08.01.2002. godine, nakon reorganizacije ranijeg jedinstvenog preduzeća JP PTT Saobraćaja BiH Sarajevo i njegove podjele na JP „BH Pošta“ d.o.o. Sarajevo i JP „BH Telecom“ d.o.o. Sarajevo.

U to vrijeme društvo je bilo organizovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću, a nakon djelimične privatizacije provedene početkom 2003. godine, kojom je 9,9957 % kapitala privatizirano putem javne ponude dionica, Rješenjem Kantonalnog suda u Sarajevu, broj: UF/I-520/04, od 12.03.2004. godine, registrovano je kao dioničko društvo.

Osnivač društva je Federacija BiH, a osnivačka prava u ime osnivača vrši Vlada Federacije BiH, putem Federalnog ministarstva prometa i komunikacija.

Osnovna djelatnost je pružanje telekomunikacijskih usluga fiksne i mobilne telefonije, internet usluga i prijenos podataka na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou.

Društvo je organizovano kao jedinstvena samostalna organizacija i ekonomsko-poslovna cjelina na funkcionalnom, tehnološkom, procesnom i teritorijalnom principu. U organizacionom smislu Društvo čine osnovne organizacione jedinice i njihove unutrašnje, niže organizacione jedinice. Organizacione jedinice i njihov djelokrug, rukovođenje, kao i pravila o organizaciji unutrašnjeg rada utvrđeni su Statutom, a detaljno razrađeni Pravilnikom o radu.

Skraćeni naziv subjekta je: Dioničko društvo BH Telecom Sarajevo (u daljem tekstu – Društvo). Sjedište Društva je u Sarajevu, ulica Obala Kulina bana broj 8.

Na dan 31.12.2013. godine, Društvo je imalo 3.494 zaposlenika, od čega 3.416 u stalnom radnom odnosu i 78 na određeno radno vrijeme.

U Bilješkama uz finansijske izvještaje se navodi da su isti sastavljeni u skladu s Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI) i tumačenjima Međunarodnog odbora za računovodstvene standarde (IASB). U prethodnom periodu Društvo je poslovalo profitabilno i imalo trenutni pristup finansijskim resursima, što je temeljna pretpostavka neograničenog vremena poslovanja.

2. Predmet, cilj i obim revizije

Predmet revizije su finansijski izvještaji Društva za 2013. godinu i usklađenost poslovanja sa važećim zakonskim i drugim relevantnim propisima.

Cilj naše revizije je da na osnovu provedene revizije izrazimo mišljenje da li su finansijski izvještaji pripremljeni u svakom značajnom pogledu u skladu sa važećom zakonskom regulativom i primjenjivim okvirom finansijskog izvještavanja. Revizija uključuje i procjenu da li Uprava i rukovodioci primjenjuju zakone i ostale važeće propise i akte, koriste li sredstva za odgovarajuće namjene u okviru propisanih i datih ovlaštenja, ocjenu finansijskog upravljanja, funkciju interne revizije i sistem internih kontrola uspostavljenih u svrhu zaštite imovine, kao i sposobnost da otkrivaju i sprječavaju značajno pogrešna prikazivanja u finansijskim izvještajima. Pažnju ćemo usmjeriti i na poduzete aktivnosti od strane Uprave na implementaciji preporuka datih u prethodnoj reviziji.

Zbog ograničenja vremena i resursa, revizijom nismo obuhvatili cjelokupno područje poslovanja, niti smo ispitali sve transakcije. Sistemom uzorka ispitali smo procese koji se odnose na obavljanje zakonom utvrđene djelatnosti, zakonsku i usklađenost sa općeprihvaćenim računovodstvenim načelima, planiranje poslovnih aktivnosti i sa njima povezane račune vezane za sredstva, obaveze i kapital, prihode i rashode, uključujući značajnije troškove poslovanja. Obzirom da je revizija obavljena na bazi uzorka i da postoje inherentna ograničenja u računovodstvenom sistemu i sistemu internih kontrola, postoji mogućnost da pojedine materijalno značajne greške nisu otkrivene.

Revizija je uključila i davanje preporuka za dalji rad za područja koja smo smatrali bitnim, a vezana su za finansijsko izvještavanje.

3. Prethodno iskustvo sa klijentom i kontrole drugih organa

Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH po sedmi put obavlja reviziju finansijskih izvještaja predmetnog klijenta. U svim dosadašnjim revizijama koje se nisu obavljale u kontinuitetu data su mišljenja s rezervom. Reviziju za prethodnu godinu nije vršio Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH. U reviziji za 2011. godinu, date kvalifikacije odnosile su se neusklađivanje i ne vrednovanje zaliha prema zahtjevima iz standarda, nepotpunu i nedosljednu primjenu MRS i MSFI i vlastitih akata, zbog neevidentiranja svih poslovnih događaja vezanih za investicije u revidiranom obračunskom periodu i nemogućnost potvrđivanja pravilnosti svih provedenih procedura, potpunu transparentnost i efikasnost u postupcima javnih nabavki. Po tim osnovama, ali i za još neke procese rada i segmente poslovanja koje nisu uticale na mišljenje, date su preporuke.

U postupku predmetne revizije uvjerali smo se da je evidentan značajan napredak, obzirom da su u prethodne dvije godine poduzete kontinuirane aktivnosti na implementaciji datih preporuka i otklanjanju propusta i nepravilnosti koje su uticale na izraženo mišljenje u reviziji za 2011. godinu, o čemu je šire obrazloženo u narednoj tački Izvještaja.

U 2013. godini izvršene su i kontrole od strane inspeksijskih organa, Uprave za indirektno oporezivanje BiH i Porezne uprave Federacije BiH.

Provedenom kontrolom prijavljivanja i uplate PDV za period od 01.11.2011. do 31.03.2013. godine, nisu utvrđeni značajniji propusti i nepravilnosti, tako da je manji obračunati i prijavljeni porez na dodatu vrijednost u iznosu od 3.721 KM više nego simboličan. Na zahtjev Društva za povrat sredstava po osnovu uplaćene naknade za opće korisne funkcije šuma, ovlaštena lica Porezne uprave izvršila su kontrolu i tom prilikom utvrdili da je Društvo u periodu od 07.12.2011. do 31.12.2012. godine vršilo obračun i uplatu naknade za opće korisne funkcije šuma i da je u tom periodu više uplatilo 87.896 KM. Više uplaćena sredstva su vraćena.

Reviziju finansijskih izvještaja za 2013. godinu, kao i za prethodnu, izvršio je i vanjski revizor, revizorska kuća „Revizija Revita“ d.o.o. Cazin i dao pozitivno mišljenje.

4. Postupanje po preporukama iz prethodnog izvještaja

U okviru izvršene revizije finansijskih izvještaja za 2013. godinu izvršena je i provjera postupanja po preporukama datim u prethodnim revizijama. Na osnovu navedenog konstatovano je da:

a) Društvo **nije postupilo** po datim preporukama koje se odnose na:

- **potpuno i dosljedno poštivanje svih usvojenih akata i procedura, priznavanje investicija u periodu u kojima su dati u upotrebu i troškova u momentu stvaranja istih;**

I dalje se u potpunosti ne poštuju svi usvojeni akti i procedure, a prije svih oni koji se odnose na kolaudacije projekata, njihovo aktiviranje i knjigovodstveno evidentiranje u pripadajućem obračunskom periodu u skladu sa zahtjevima iz MRS i MSFI i vlastitim aktima, obzirom da iz navedenih razloga Društvo već dvije godine u kontinuitetu vrši izmjene finansijskih izvještaja za prethodne godine.

- **jasno i precizno sačinjavane tenderske dokumentacije**

Iako u postupcima javnih nabavki veliki broj zainteresiranih ponuđača preuzima tendersku dokumentaciju, relativno mali broj dostavlja svoje ponude. Zbog nejasnoća u tenderskoj dokumentaciji skoro u svakom postupku dostavlja se više upita i traže dodatna pojašnjenja, što utiče na dužinu trajanja postupaka, koji u prosjeku traju od 5 do 6 mjeseci.

b) Društvo je **postupilo po preporukama** koje se odnose na:

- **aktivnosti na analizi i preispitivanju starosne strukture zaliha, radi usklađivanja knjigovodstvene sa tržišnom vrijednosti, u skladu sa usvojenim politikama i zahtjevima iz standarda;**

- *uvažavanje aktivnosti Odjela za internu reviziju i Odbora za reviziju i dosljedno postupanje po datim preporukama;*
- *rezervisanja, obzirom da više ne dolazi do dupliranja rezervisanja po istom osnovu;*
- *preispitivanje člana 61. Pravilnika o računovodstvenim politikama;*

c) Društvo je djelimično postupilo po datim preporukama koje se odnosi na:

- *kontinuirano dograđivanje metoda poslovanja kojima će se u potpunosti iskoristavati svi raspoloživi resursi i racionalizirati troškovi poslovanja;*
- *jačanje sistema internih kontrola, u cilju smanjenja svih troškova;*
- *dosljednu primjenu člana 120. Pravilnika o računovodstvenim politikama;*
- *unaprijeđenje internih procedura upravljanja potraživanjima;*
- *preispitivanje opravdanosti vrste i visine troškova ostalih primanja, naknada i ostalih materijalnih prava zaposlenih, kao i iniciranje aktivnosti na izmjeni postojećih kolektivnih ugovora u cilju njihovog prilagođavanja sadašnjim uslovima i realnoj situaciji u Federaciji i BiH;*

Krajem 2012. godine, od strane Uprave i Nadzornog odbora upućena je inicijativa Federalnom ministarstvu prometa i komunikacija za izmjenu Kolektivnog ugovora za područje telekomunikacija u FBiH, ali samo u dijelu obračuna naknade za topli obrok i isplate novčane naknade u slučaju bolovanja dužeg od pet mjeseci. Aktom od 03.04.2013. godine urgirano je postupanje po istoj inicijativi. Nismo upoznati da su od strane resornog ministarstva pokrenute bilo kakve aktivnosti.

- *fakturisanje svih vrsta usluga istom korisniku putem jednog računa i analizu svih vrsta usluga po osnovu kreiranja, štampanja, dostave i naplate računa korisnicima usluga*

Iako je preporuka u vezi fakturisanja različitih vrsta usluga istom korisniku putem jednog računa data još prije tri godine, a sve u cilju smanjenja troškova i poboljšanja efikasnosti, ista još uvijek nije u potpunosti realizovana.

5. Sistem internih kontrola

Društvo je ustrojilo organizaciju i organizovalo organe u skladu sa Zakonom o privrednim društvima i Zakonom o javnim preduzećima u Federaciji BiH. Doneseni su potrebni akti i usvojena važnija pravila i procedure, a Društvo posjeduje i certifikat upravljanja kvalitetom ISO 9001.

Organizacija rada utvrđena Statutom, detaljno je razrađena Pravilnikom o radu, u okviru kojeg su posebno uređeni organizacija rada, sistematizacija poslova i radnih mjesta, plaće, dodaci i naknade plaća. Na nivou Društva sistematizovano je 4.975 radnih mjesta. Trogodišnjim planom poslovanja za period 2012. - 2014. godine planiran je porast zaposlenika za 2%. Na datum prethodnog bilansa u Društvu je bilo 3.463 zaposlenika. Prema revidovanom planu planirano je da na kraju 2013. godine bude 3.549 zaposlenih. U toku 2013. godine, Društvo je po različitim osnovama napustilo 111 zaposlenika, dok su u istom periodu primljena 142 nova. Podsjećamo, važećim Zakonom o radu koji je na snazi više od petnaest godina nije propisan način prijema zaposlenika, već je ostavljeno pravnim subjektima da vlastitim aktima urede ovu materiju. Shodno tome, prijem zaposlenika vršen je u skladu sa vlastitim aktima, usklađenim sa Kolektivnim ugovorom za područje telekomunikacija u Federaciji BiH (u daljem tekstu - granski kolektivni ugovor) i Zakonom o radu. Od ukupnog broja novih zaposlenika, 65 je primljeno putem javnog oglasa, 44 nakon odrađenog pripravničkog staža, bez konkursa su primljena 32 zaposlenika i jedan koji se vratio sa neplaćenog odsustva. Odluke o potrebi zasnivanja radnog odnosa donosila je Uprava, a na prijedlog generalnog direktora. U odnosu na prethodni datum bilansa broj zaposlenika veći je za 31, tako da je na dan 31.12.2013. godine bilo 3.494 zaposlenika, od čega 78 na određeno vrijeme. Međutim, povećanje broja zaposlenika iz godine u godinu ne prati i povećanje dobiti, već naprotiv, evidentan je njen kontinuiran pad, o čemu smo šire obrazložili u tački 8.3. Izvještaja.

I pored donesenih akata i usvojenih procedura, provedenom revizijom nismo se uvjerali da je u potpunosti uspostavljen sistem internih kontrola, u mjeri da obezbjedi razumno uvjerenje da su postignuti postavljani osnovni ciljevi poslovanja, a prije svih efikasno upravljanje i adekvatna zaštita imovine.

U odnosu na ranije stanje i našu prošlu reviziju vidljiv je pomak i napredak u načinu vođenja, upravljanja, vrednovanja i iskazivanja svih vrsta zaliha. Uprava je poduzela aktivnosti u cilju njihovog realnijeg iskazivanja. U prethodne dvije godine izvršeno je vrednovanje, ali ne možemo potvrditi da je isto provedeno u potpunosti u skladu sa zahtjevima iz standarda, obzirom da je i na datum bilansa vrijednost zaliha bila značajna. Smatramo da učešće svih vrsta zaliha u ukupnim sredstvima od 7,85% nije optimalno, što ukazuje na potrebu još boljeg i efikasnijeg upravljanja istima. Obzirom na stanje kakvo je bilo u ranijim godinama, nije bilo ni za očekivati da će se problematika zaliha riješiti za relativno kratko vrijeme, ali je bitno što su pokrenute aktivnosti i što je evidentno značajno poboljšanje.

Međutim, za razliku od zaliha, nismo se uvjerali u poboljšanje i napredak u vođenju investicija. Iako su usvojene sve potrebne procedure, investicije se kao i prethodnih godina realizuju sporo i neefikasno. Provedenom revizijom utvrdili smo da se ne provode u potpunosti postupci i procedure vezane za okončanje projekata, njihovu kolaudaciju i knjigovodstveno evidentiranje. Zbog svega ovoga problematika investicija u toku, zajedno sa postupcima nabavki i dalje predstavlja značajan rizik u poslovanju Društva. Ilustracije radi navodimo da projekti u vrijednosti od 52.815.554 KM započeti prije više od tri godine nisu okončani, jer se isti još uvijek vode kao sredstva u pripremi. Evidentno je i kašnjenje u završetku kolaudacionih postupaka i njihovom knjigovodstvenom aktiviranju. Uvidom u prezentiranu dokumentaciju utvrdili smo da ima investicionih projekata iz ranijih godina za koje je pokrenut postupak kolaudacije, a koji još nisu završeni. S druge strane, pojedina sredstva u pripremi stavljaju se u upotrebu prije obavljenog postupka kolaudacije, što nije u skladu sa zahtjevima iz MRS 16 - Nekretnine, postrojenja i oprema i MRS 38 - Nematerijalna sredstva. I dalje je prisutno odsustvo saradnje između Izvršne direkcije za investicije i Izvršne direkcije za ekonomsko finansijske poslove, koje su prema usvojenim procedurama i najviše odgovorne za ovakvo stanje. Podsjećamo, članom 28. Pravilnika o pripremi, planiranju, realizaciji i kolaudaciji investicija, definisano je da se u slučajevima kada nije potrebna građevinska dozvola, kolaudacija investicije obavlja u roku od 30 dana od izvršene primopredaje radova i konačnog obračuna sa svim izvođačima na odobrenju investiciji. Po okončanju svake investicije, Izvršna direkcija za investicije treba da odmah u pismenoj formi obavijesti Izvršnu direkciju za ekonomsko-finansijske poslove, koja je kao nosilac aktivnosti kolaudacije dužna da imenuje komisiju za kolaudaciju. Nismo se uvjerali da se ovo poštuje. Prema usvojenim procedurama, predsjednik komisije za kolaudaciju je za poslenik Službe za sredstva u pripremi i kolaudacije, koja je sistematizovana u okviru Izvršne direkcije za ekonomsko finansijske poslove. Međutim, **sva sistematizovana mjesta u ovoj službi nisu popunjena. Od pet sistematizovanih radnih mjesta u ovoj službi popunjena su samo dva. Nije popunjeno čak ni radno mjesto šefa ove službe, što u svakom slučaju ima uticaja na efikasnost ovog procesa.**

Naprijed navedeno ukazuje na nepotpuno i nedovoljno funkcionisanje sistema internih kontrola u ovom procesu. Zbog nepoštivanja usvojenih procedura, odsustva potrebne saradnje i koordinacije između nadležnih sektora, ali i nekvalitetno obavljenih popisa sredstava u pripremi, dolazi do nerealnog priznavanja i iskazivanja imovine, rashoda perioda i rezultata poslovanja. Sve ovo su razlozi zbog kojih Društvo već drugu godinu u kontinuitetu, prije sastavljanja finansijskih izvještaja za tekuću godinu, vrši izmjenu finansijskih izvještaja za prethodnu godinu, o čemu je šire obrazloženo u tački 6. Izvještaja. Nadzorni odbor i Skupština Društva nisu donijeli odluke o izmjenama finansijskih izvještaja za 2011. i 2012. godinu, niti su o tome obaviješteni korisnici finansijskih izvještaja.

Redovan godišnji popis započet je blagovremeno. Na osnovu izvještaja popisnih komisija dijelova Društva, Centralna popisna komisija sačinila je sveobuhvatan izvještaj o obavljenom popisu, sa prijedlozima za rashod i otpis. Uprava je prihvatila predloženi donijela odluku o usvajanju izvještaja o popisu imovine i obaveza na dan 31.12.2013. godine. Nakon što je naknadno utvrđeno da su u Regionalnoj direkciji Zenica učinjeni propusti u popisu jednog skladišta, formirana je komisija za vanredan popis koja je utvrdila manjkove vrijednosnica (ultra start paketa) nabavne vrijednosti 9.099 KM, čija prodajna, nominalna vrijednost iznosi 1.129.495 KM. Sačinjena je dopuna izvještaja o popisu i 21.02.2014. godine donesena odluka o izmjeni odluke o usvajanju izvještaja o popisu, nakon čega su provedena potrebna knjiženja i poduzete disciplinske mjere protiv odgovornih lica.

Početak 2013. godine, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija je putem Nadzornog odbora zatražilo da Odbor za reviziju izvrši reviziju nabavke poslovne zgrade i analizu i preispitivanje zaliha, shodno preporukama Ureda za reviziju institucija u FBiH.

Odbor za reviziju postupio je u skladu sa zahtjevom i u periodu od aprila do avgusta 2013. godine izvršio reviziju kupovine poslovne zgrade od firme "OKI" d.o.o. Sarajevo, dok je analizu i preispitivanje zaliha izvršio Odjel za internu reviziju, u skladu sa već ranije donesenim planom. O izvršenim revizijama sačinjeni su izvještaji.

U Izvještaju o reviziji nabavke poslovne zgrade iz avgusta 2013. godine, dat je sveobuhvatan pregled aktivnosti od 2005. godine do 2013. godine. U izvještaju je konstatovano da su u samom postupku predmetne nabavke ispoljene određene slabosti, čime su potvrđene konstatacije iz našeg izvještaja za 2010. godinu. Podsjećamo, zbog ograničenj vremena i resursa, mi nismo vršili reviziju nabavke poslovne zgrade, već smo na osnovu raspoložive dokumentacije koja se odnosila na revidiranu godinu utvrdili da su učinjeni propusti i nepravilnosti, o čemu smo i konstatovali u izvještaju za 2010. godinu. U izvještaju Odbora za reviziju konstatovani su sljedeći propusti: Kao prvo, predmetni nedovršeni objekat koji se nalazi u ulici Franca Lehara je od samog početka nabavke bio je favorizovan. Drugo, pri definisanju projektnog zadatka nije izvršeno kvalitetno istraživanje tržišta, nisu provedene adekvatne procedure i provjere, niti je definisan broj radnika za koje je potrebno obezbjediti smještaj u novom objektu. U 2008. godini, kada je došlo do izmjene Investicionog programa, planirano je da će u novom objektu biti smješteno 550 zaposlenika. Podsjećamo da je iste godine samo u Generalnoj direkciji bilo 595 zaposlenih. Broj zaposlenika se iz godine u godinu povećavao, tako da je na kraju 2012. godine u istoj direkciji bilo 806, a na dan 31.12.2013. godine 835 zaposlenika. Stoga je više nego izvjesno da se preseljenjem u novu poslovnu zgradu neće u potpunosti riješiti problem smještaja svih zaposlenika Generalne direkcije, radi čega će se za jednu trećinu i dalje plaćati zakup. Treće, ukazano je i na problem pristupnog puta novoj poslovnoj zgradi, što je ranije zanemareno i o čemu se u dovoljnoj mjeri nije vodilo računa, niti raspravljalo. Naime, prilikom analize predmeta kupovine, od strane Stručnog tima nije u potpunosti objektivno predstavljeno stvarno stanje pristupnog puta objektu. Četvrto, predmetni objekat nije bio u potpunosti usklađen sa urbanističkom saglasnosti i građevinskom dozvolom. Peto, prije zaključenja kupoprodajnog ugovora nije izvršena provjera stvarnih površina, a što je naknadno utvrđeno. I na kraju kao šesto, nije obezbjeđena garancija prodavca na iznos od 500.000 KM, shodno članu 2. Ugovora o kupoprodaji poslovne zgrade, sa rokom važenja do završetka tehničkog prijema objekta, čime se mogu naplatiti eventualni projektantsko tehnički nedostaci objekta iz kupoprodajnog ugovora, o čemu smo šire obrazložili u tački 10. Izvještaja.

U zaključku predmetnog izvještaja navodi se da je sam proces nabavke neopravdano dug i skup, radi čega su umanjeni njegovi efekti. Naglašeno je da taj proces traje već punih osam godina sa neizvjesnim datumom završetka, konačnom cijenom poslovne zgrade, rješenjem odgovarajućeg prilaznog puta, sigurnošću i kvalitetom zgrade od podruma do krova i sl.

U izvještaju date se i preporuke. Nadzorni odbor je na sjednici održanoj 09.10.2013. godine prihvatio Izvještaj Odbora za reviziju i zadužio Upravu da redovno podnosi mjesečne izvještaje o realizaciji datih preporuka. Međutim, isti organ nije zatražio poduzimanje bilo kakvih mjera u vezi utvrđenih propusta u postupku nabavke poslovne zgrade.

Kao što je već konstatovano, Odjel za internu reviziju obavio je analizu i preispitivanje zaliha, u skladu sa zaključkom Nadzornog odbora i planom.

U predmetnom izvještaju konstatovano je da su provedene aktivnosti na vrednovanju zaliha investicionog materijala i opreme u skladu sa zahtjevima iz MRS 36 - Umanjenje vrijednosti sredstava, a za neinvesticijske zalihe provedene su aktivnosti vrednovanja zaliha potrošnog materijala i rezervnih dijelova u skladu sa MRS 2 - Zalihe. Iako je izvršeno djelimično usklađivanje i umanjeno na teret rashoda, činjenica da u skladištima i dalje postoje značajne zalihe nabavljene prije više od tri godine, a koje nisu korištene, što ukazuje na potrebu daljeg poduzimanja aktivnosti na poboljšanju i unapređenju vođenja zaliha investicionog materijala i opreme. Prema zapažanju Odjela za internu reviziju i dalje se troši uglavnom ono što se nabavi u tekućoj godini.

S tim u vezi smatramo da jedan od razloga značajnih količina i vrijednosti zaliha na datum bilansa može da bude i važeća procedura koja se odnosi na nabavke. Naime, prema članu 11. Pravilnika o javnim nabavkama, sastavni dio zahtjeva za nabavku je i izjava rukovodioca organizacione jedinice ovlaštenog

podnosiocanabavnog zahtjeva (u daljem tekstu - OPNZ), da u skladištima Društva nema potrebnog, traženog materijala ili opreme, niti njihovih ekvivalenata koji na suštinski ili funkcionalan način zadovoljavaju predmet nabavke, osim eventualno određenih količina neophodnih za redovno održavanje ili rezervu. Bezobzira što se ova procedura provodi već duži niz godina, nismo se uvjerali da je da je ista u potpunosti efikasna. Imajući u vidu činjenicu da se u skladištima još uvijek nalaze značajne količine zaliha čiji je koeficijent obrta dostanizak. Smatramo da način na koji se postupa nije u potpunosti pouzdan, obzirom da ne možemo potvrditi da su rukovodioci skladišta u dovoljnoj mjeri stručni i educirani, da odgovore na upite i potvrde stanja u skladištima, posebno ako se radi o zamjenskim zalihama.

I ostale aktivnosti Odjela za internu reviziju uglavnom su bile vezane za reviziju procesa i segmenata poslovanja, prema usvojenom planu, uključujući i posebne zahtjeve Nadzornog odbora, Odbora za reviziju i Uprave. O svemu ovome sačinjavali su izvještaji i davane preporuke.

Provedenom revizijom utvrdili smo da se u potpunosti ne poštuju ni usvojene procedure i doneseni akti koji se odnose na rashodovanje stalnih sredstava. Kao primjer navodimo da je Uprava na sjednici održanoj 21.05.2013. godine donijela odluku o rashodu 45 baznih stanica u upotrebi, nabavne vrijednosti 9.876.354 KM, neto knjigovodstvene vrijednosti 130 KM. Prema istoj odluci zaduženi su direktori regionalnih direkcija da formiraju komisije koje će provesti postupak likvidacije i da u roku od 60 dana dostave izvještaje Izvršnoj direkciji za ekonomsko finansijske poslove koja će u roku od 90 dana od dana usvajanja predmetne odluke dostaviti Upravi izvještaj o tome. Iako neto knjigovodstvena vrijednost nije značajna, nismo se uvjerali da je ova odluka u potpunosti ispoštovana, obzirom da do okončanja predmetne revizije Upravi nije dostavljen predmetni izvještaj.

Prema odluci Nadzornog odbora iz 2006. godine, potraživanja od kupcau zemlji do 50 KM se ne utužuju. Ukupan iznos ovih potraživanja na dan 31.12.2013. godine za 7.881 korisnika iznosi 99.934 KM. Osim navedenih, nisu utužena ni potraživanja preko 50 KM za 1.039 korisnika u ukupnom iznosu od 280.064 KM. Prema izjavama odgovornih lica razlozi neutuživanja ovih potraživanja su što su sa nekima potpisani sporazumi o izmirenju duga na rate, dio se odnosi na budžetske korisnike i reklamacije, za neke su u toku kompenzacije, a neki nisu ni dostupni. Za značajan broj većih kupaca nisu dobivene potvrde, tako da ova potraživanja nisu usaglašena. Posebno je izražena sporost rješavanja sudskih postupaka u procesu naplate potraživanja.

I tokom predmetne revizije uvjerali smo se da je Društvo pod snažnim uticajem dobavljača kojima je ugovore dodijelio putem pregovaračkih postupaka, o čemu smo već konstatovali u našim prethodnim revizijama. Naime, u ovakvim postupcima izabrani kandidati, kao jedini ponuđači, u najvećem dijelu određuju uslove kojima se Društvo prilagođava. Kod pojedinih postupaka, u fazi vođenja pregovora, koriguje se tenderska dokumentacija i ista se prilagođava uslovima ponuđača i procijenjenim sredstvima. Slično se dešava i nakon potpisivanja ugovora. Za primjer navodimo smanjenje ugovorne kazne kod jednog revidiranog postupka zbog kašnjenja u isporuci. Naime, Društvo je sa kompanijom "MIBO Komunikacije" d.o.o. Sarajevo u 2012. godini potpisalo Ugovor za nabavku i isporuku uređaja iPhone 4s. Prema članu 5. istog ugovora, datum izvršenja obaveze isporuke ugovorene opreme smatra se datumom obostranog potpisivanja zapisnika o kvantitativnom i kvalitativnom prijemu opreme bez primjedbi. U skladu sa ugovorom, Društvo je u istoj godini obračunalo ugovorenu kaznu u iznosu od 83.370 KM, zbog kašnjenja u isporuci, što predstavlja 1% ukupne vrijednosti opreme, za svaki započeti dan zakašnjenja. Na obračunati iznos dobavljač je uložio prigovor, na osnovu kojeg je zaključen Aneks 2. ugovora, kojim je brisan član 5. ugovora. U 2013. godini obračunata je nova ugovorena kazna u iznosu od 17.712 KM.

Dosljedno i u potpunosti poštivati sve usvojene akte i procedure i u kontinuitetu pratiti njihovu realizaciju.

Nastaviti aktivnosti na unapređenju vođenja svih vrsta zaliha i svođenju istih na optimalni nivo.

6. Izmjene finansijskih izvještaja za prethodne godine

Neposredno prije sačinjavanja finansijskih izvještaja za 2013. godinu izvršena je izmjena finansijskih izvještaja za prethodnu godinu. Odluku o usvajanju izmjena finansijskih izvještaja na dan 31.12.2012. godine donijela je Uprava Društva na sjednici održanoj 18.02.2014. godine. Isti su nadležnoj agenciji predati

24.02.2014. godine. Kao razlog za izmjenu finansijskih izvještaja su ispravke materijalno značajne greške u evidenciji poslovnih događaja za 2012. godinu, nastale prekoračenjem praga značajnosti utvrđenog članom 5. Pravilnika o računovodstvenim politikama Društva, a shodno Zakonu o raču novodstvu i reviziji u Federaciji BiH i MRS 8 - Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjene i greške.

U obrazloženju prijedloga iste odluke navodi se da je u toku evidentiranja poslovnih promjena u 2013. godini utvrđeno da se određena dokumentacija pristigla tokom godine odnosi na troškove iz perioda prije 2013. godine u ukupnom iznosu od 5.914.069 KM i na ostale prihode u ukupnom iznosu od 289.718 KM. Najznačajnija promjena upravo se odnosila na stalna sredstva, odnosno, investicije u toku. U obrazloženju se navodi da je Društvo u toku 2013. godine izvršilo kolaudaciju stalnih sredstava koja su puštena u rad u prethodnim godinama, a koja još nisu bila uknjižena u stalna sredstva. Po tom osnovu u istoj godini povećana je nabavna vrijednost stalnih sredstava u upotrebi za 35.834.891 KM, uz istovremeno evidentiranje ispravke vrijednosti u iznosu od 3.745.141 KM, koja predstavlja ukupno obračunatu (akumuliranu) amortizaciju za ta sredstva koja su duži vremenski period bila u upotrebi, a koja su se i dalje vodila kao sredstva u pripremi. Od naprijed navedene vrijednosti sredstava u pripremi koja su kolaudovana u 2013. godini, najveći dio u iznosu od 19.602.169 KM odnosi se na sredstva koja su puštena u rad u 2012. godini, 12.274.291 KM odnosi se na sredstva puštena u rad u 2011. godini, dok su ostala sredstva puštena u rad u ranijim godinama. Značajno je napomenuti da se iznos od 17.420 KM odnosi čak na 1996. godinu.

Pored amortizacije, u 2013. godini izvršeno je knjiženje još nekih rashoda iz prethodne godine u ukupnom iznosu od 2.168.928 KM i ostalih prihoda u iznosu od 289.718 KM. U obrazloženju prijedloga iste odluke navodi se da sve ovo predstavlja materijalno značajnu grešku, zbog čega je iste trebalo uključiti u prethodnu godinu i u skladu sa MRS 1 i MRS 8, Pravilnikom o računovodstvenim politikama i odlukom Uprave izvršiti izmjene finansijskih izvještaja na dan 31.12.2012. godine.

Shodno naprijed navedenom izmjenama, u 2012. godini poslovni rashodi su veći za 5.914.069 KM, a prihodi za 289.718 KM. Prvobitno iskazana dobit, usvojena i raspoređena od strane organa upravljanja manja je za 5.624.351 KM. Smanjena je i obaveza poreza na dobit za 562.435 KM, radi čega je izmijenjena i nadležnoj poreznoj upravi podnešena nova prijava poreza na dobit. Ove izmjene nisu imale uticaja na raspoređenu dobit dioničarima i odobrene donacije, već se odrazila na preostalu, neraspoređenu dobit (namijenjenu za investicije), koja je manja za 5.061.916 KM.

Na isti načini po istom osnovu izvršene su izmjene finansijskih izvještaja za 2011. godinu. Naime, neposredno prije sačinjavanja finansijskih izvještaja za 2012. godinu, izvršena je izmjena finansijskih izvještaja za prethodnu godinu. Odluku o usvajanju izmjena finansijskih izvještaja na dan 31.12.2011. godine donijela je Uprava Društva na sjednici održanoj 19.02.2013. godine. U obrazloženju prijedloga ove odluke navode se isti, naprijed opisani razlozi. Naime, Društvo je u toku 2012. godine izvršilo kolaudaciju stalnih sredstava koja su puštena u rad u periodu od 2004. godine do 2011. godine, nabavne vrijednosti 31.252.830 KM. S tim u vezi, na teret rashoda iz ranijih perioda po osnovu amortizacije knjižen je iznos od 3.216.721 KM. Osim navedenog, u 2012. godini knjiženi su i ostali rashodi iz ranijeg perioda u ukupnom iznosu od 1.521.879 KM. Shodno tome, poslovni rashodi za 2011. godinu veći su za 4.738.601 KM, radi čega je za isti iznos smanjena i prvobitno iskazana dobit, usvojena i raspoređena od strane organa upravljanja. Smanjena je i obaveza poreza na dobit za 473.860 KM, radi čega je izmijenjena i nadležnoj poreznoj upravi podnesena nova prijava poreza na dobit. Ni ove izmjene nisu imale uticaja na raspoređenu dobit dioničarima i odobrene donacije, već se samo odrazila na neraspoređenu dobit, namijenjenu za investicije, koja je manja za 4.264.741 KM.

O naprijed navedenim izmjenama finansijskih izvještaja nadležni organi nisu donijeli potrebne odluke, niti su o tome obaviješteni korisnici finansijskih izvještaja.

7. Planiranje i izvještavanje

Trogodišnji plan poslovanja za period 01.01.2012. do 31.12.2014. godine donijela je Skupština na sjednici održanoj 26.12.2011. godine. Na osnovu ovog plana, Uprava je 12.02.2013. godine donijela Godišnji operativni plan za 2013. godinu. Obzirom da je u prvoj polovini godine utvrđen pad prihoda, Uprava je zaključila da su se stekli uslovi za izradu Revidovanog Trogodišnjeg plana poslovanja, shodno članu 23. i 24. Zakona o javnim preduzećima u Federaciji BiH i članu 12. Pravilnika o planiranju. Nakon

provedene procedure, Skupština Društva je 28.11.2013. godine donijela Odluku o usvajanju revidovanog Trogodišnjeg plana poslovanja za period 01.01.2012. do 31.12.2014. godine, za dio koji se odnosi na 2013. i 2014. godinu. Na osnovu usvojenog ovog plana, Uprava je 10.12.2013. godine donijela Odluku o usvajanju Godišnjeg operativnog plana poslovanja za 2013. godinu.

Osnovne ekonomske kategorije planirane su i ostvarene u slijedećim iznosima:

R. br.	pozicija	Ostvareno u 2012. godini	Plan za 2013. g.	Rebalans Plana 2013.	Ostvareno u 2013. g.	Indeks (6:3)	Indeks (6:5)
1	2	3	4	5	6	7	8
I	Prihodi	611.895.793	615.229.000	597.020.000	593.214.557	96,95	99,36
II	Rashodi	467.641.863	467.991.000	459.520.000	459.782.569	98,32	100,06
III	Dobit prije poreza (I-II)	144.253.930	147.238.000	137.500.000	133.431.988	92,50	97,04

Kao što se iz tabele vidi, ostvareni prihodi u odnosu na prethodnu godinu manji su za 3,05 %, a u odnosu na planirane manji za 0,64 %, što ukazuje da su revidiranim planom uglavnom usklađeni sa ostvarenim. U odnosu na prethodnu godinu manji su i rashodi, i to za 1,68 %, dok su planirani rashodi gotovo u cjelosti usklađeni sa ostvarenim.

Prema Izvještaju o poslovanju, ukupan broj aktivnih korisnika mobilne mreže na dan 31.12.2013. godine bio je 1.546.196, što je u odnosu na 1.507.730 korisnika na datum prethodnog bilansa povećanje za 38.466 korisnika ili 2,49%. Od ukupnog broja korisnika, prema načinu pružanja usluge 1.339.784 su prepaid korisnici i 206.412 postpaid korisnici. Evidentan je pad fiksnih korisnika. Broj fiksnih priključaka bio je 392.258, što je u odnosu na 407.390 priključaka na datum prethodnog bilansa smanjenje za 15.132 ili 3,72 %. Ovaj pad u broju korisnika djelimično je kompenziran porastom broja korisnika u okviru usluga "Moja TV". Broj registrovanih korisnika usluga "Moja TV" na dan 31.12.2013. godine bio je 92.798 i u odnosu na 67.942 korisnika na prethodni datum bilansa, veći je za 24.856 korisnika ili 36,79 %.

Skupština Društva je na sjednici održanoj 09.05.2013. godine donijela Odluku o usvajanju Izvještaja o poslovanju za period 01.01. - 31.12.2012. godine, koji uključuje finansijski izvještaj i izvještaje revizora, Nadzornog odbora i Odbora za reviziju, kao i Odluku o raspodjeli dobiti za 2012. godinu. Na sjednici Skupštine Društva održanoj 28.11.2013. godine, donesena je Odluka o usvajanju Revidovanog Trogodišnjeg plana poslovanja DD BH Telecom Sarajevo za period 01.01.2012. do 31.12.2014. godine, za dio koji se odnosi na 2013. i 2014. godinu, kao i Odluka o odobrenju Odluke Nadzornog odbora o dodjeli donacija pravnim licima u 2013. godini.

Uprava je pripremila i uputila Nadzornom odboru Izvještaj o poslovanju, koji uključuje finansijske izvještaje, izvještaj neovisnog revizora i Odluku o prijedlogu raspodjele dobiti za 2013. godinu. Nakon što ih usvoji, Nadzorni odbor će iste, zajedno sa izvještajima o svom i radu Odbora za reviziju podnijeti Skupštini na konačno usvajanje.

8. Prihodi, rashodi i finansijski rezultat

8.1 Prihodi

Prihodi ostvareni u obračunskom periodu iskazani su kako slijedi:

	01.01. - 31.12.2013.	01.01. - 31.12.2012.
PRIHODI	593.214.557	611.895.793
Poslovni prihodi	566.800.131	579.270.473
Finansijski prihodi	9.847.778	10.395.252
Ostali prihodi i dobiti	16.565.154	20.458.485
Prihodi iz osnova usklađ.vrijedn.sredstava	583	-
Prihodi iz osnova promjene računov.politika	911	1.771.583

Poslovni prihodi ostvareni u visini od 566.800.131 KM najznačajniji su i u ukupnim prihodima učestvuju sa 95,55 %, te u odnosu na prošlu godinu manji su za 12.470.342 KM ili za 2,15 %. Pad poslovnih prihoda rezultat je pada prihoda fiksne mreže u iznosu od 26.902.363 KM ili 11,95 %. Do pada prihoda fiksne mreže došlo je zbog smanjenja broja korisnika u odnosu na prethodnu godinu, i to privatnih za 13.480 i poslovnih za 1.652. Na pad prihoda fiksne mreže uticalo je i sniženje cijena za usluge fiksne mreže, zatim korištenje besplatnog saobraćaja unutar fiksne mreže za korisnike Moja TV usluga (Moja TV paketi nude određeni broj besplatnih minuta saobraćaja), te komuniciranje putem internet aplikacija: Skype, Viber, Whatsapp. Pad poslovnih prihoda se kompenzira kroz rast prihoda od Moja TV korisnika i Top Interneta, koji je u odnosu na prethodnu godinu veći za 9.446.218 KM ili 37,90 %. Prihod od BH Mobile mreže je također smanjen u odnosu na prethodnu godinu za 3.052.709 KM ili 1,17 %, ovosmanjenje je rezultat nižih cijena usluga, unaprijeđenje ponude tarifnih modela, davanje različitih pogodnosti za korisnike poput bonusa i popusta, besplatnog saobraćaja i slično i također komuniciranje korisnika putem internet aplikacija. Prihod od prodane robe je veći za 7.502.038 KM ili 36,14 % u odnosu na prethodnu godinu. Ulaganje Društva u lojalnost kupaca BH Mobile mreže u iznosu od 7.141.064 KM predstavlja razliku između prihoda od prodaje robe u iznosu od 28.964.905 KM i nabavne vrijednosti prodane robe u iznosu od 36.105.969 KM. Poslovne prihode čine prihodi od prodaje učinaka na domaćem tržištu, prihodi od prodaje učinaka na stranom tržištu, prihodi od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka i ostali poslovni prihodi.

- **Prihodi od prodaje učinaka na domaćem tržištu** u iznosu od 483.617.232 KM odnose se na prihode od prodaje usluga pravnim i fizičkim licima na domaćem tržištu. Društvo vrši usluge fiksne i mobilne telefonije, BiH pak, Bihnet VPN usluge, a prihodi se evidentiraju po svakoj vrsti usluge (pristupna taksa, pretplata, priključak, dodatne usluge itd).

- **Prihodi od prodaje na domaćem tržištu** u iznosu od 28.964.905 KM odnose se na prihode od prodaje fiksnih i mobilnih aparata u okviru asemblirane usluge.

- **Prihodi od prodaje učinaka na stranom tržištu u iznosu od 44.158.166 KM** odnose se na usluge saobraćaja za pravna lica fiksna i GSM. Na ovoj poziciji evidentiran je i procijenjeni prihod sa međunarodnim operaterima sa kojima nije izvršeno međusobno usaglašenje na dan 31.12.2013. godine.

- **Ostali poslovni prihodi** iznose 9.990.930 KM. Ove prihode u najvećim dijelom čine prihodi od zakupa (zemljišta, građevina i vodova) u iznosu od 4.582.094 KM, prihodi od donacija u iznosu od 2.522.377 KM, prihodi od penala u iznosu od 1.206.534 KM, prihodi od naplata šteta od osiguranja 547.799 KM. Ostali nespomenuti prihodi u iznosu od 720.350 KM odnose se na prihode od refakcija - povrata PDV-a od inostranih poreskih uprava, i prihodi od naplata šteta za neizvršenja u ugovorenim rokovima.

Finansijski prihodi iskazani u iznosu od 9.847.778 KM, manji su za 5,27 % u odnosu na ovu vrstu prihoda u prethodnoj godini. U okviru istih, najznačajnije su kamate na oročena sredstva u iznosu od 7.463.906 KM, kamate po osnovu sredstava po viđenju u iznosu od 390.578 KM, kamate na vrijednosne papire u iznosu od 180.662, prihodi od pozitivnih kursnih razlika u iznosu od 425.583 KM i prihodi od ulaganja u "Eutelsat" u iznosu od 1.153.166 KM.

Ostali prihodi i dobiti u visini od 16.565.154 KM manji su za 19,03 % u odnosu na prihode ostvarene u prethodnoj godini, a u najvećem dijelu odnose se na : prihode od prodaje opreme 281.920 KM; naplaćena ispravljena potraživanja 2.270.403 KM, otpis obaveza i ukinuta rezervisanja 1.444.207 KM, prihode od računovodstvenih procjena 1.332.854 i prihode od naknadno odobrenih rabata 11.103.715 KM.

- **Naplaćena ispravljena potraživanja** u visini od 2.270.403 KM odnose se na prihode od naplate prethodno ispravljenih potraživanja i u odnosu na prethodnu godinu manja su za 5.449.443 KM ili 70,59 %. Smanjenje ovih prihoda je rezultat promjene računovodstvene politike u toku 2013. godine, kojom se naplaćena potraživanja, koja su ispravljena u tekućoj godini isknižavaju sa pozicije naplaćenih ispravljenih potraživanja, te se umanjuju rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja.

- **Otpis obaveza i ukinuta rezervisanja** u visini od 1.444.207 KM odnose se na rezervisanja i to za: troškove po započetim sporovima 493.190 KM; otpremnine 36.981 KM; za jubilame nagrade 157.377 KM; za neiskorišteni godišnji odmor 658.448 KM i prihodi od otpisanih obaveza 94.644 KM.

- **Prihodi od računovodstvenih procjena** iskazani u iznosu od 1.332.854 KM odnose se na zatvaranje, odnosno, ukidanje procjena iz 2012. godine.

- **Prihodi od naknadno odobrenih rabata** iskazani u iznosu od 11.103.715 KM odnose se na rabate po osnovu ugovora o popustima (kreditne note u korist Društva), a koje se evidentiraju na osnovu procjene Sektora za odnose sa operaterima i dostavljenih kreditnih nota.

8.2 Rashodi

Na datum bilansa, u finansijskim izvještajima iskazani su slijedeći rashodi:

	01.01.-31.12.2013.	01.01.-31.12.2012.
RASHODI	459.782.569	467.641.863
Poslovni rashodi	446.556.832	451.488.245
Financijski rashodi	1.690.525	2.281.723
Ostali rashodi i gubid	10.002.613	12.488.913
Rashodi iz osnova usklađivanja vrijedn.sredstava	1.042.152	1.366.338
Rashodi iz osn. promj. računovodstvenih politika	490.447	16.644

Poslovni rashodi iskazani u iznosu od 446.556.832 KM, u odnosu na prethodnu godinu manji su za 1,09 %. Struktura poslovnih rashoda je slijedeća:

	01.01.-31.12.2013.	01.01.-31.12.2012.
Poslovni rashodi	446.556.832	451.488.245
Nabavna vrijednost prodane robe	36.105.969	28.136.822
Materijalni troškovi	16.115.257	17.229.312
Troškovi plaća i ostalih ličnih primanja	129.085.025	129.163.202
• Troškovi plaća i naknada plaća zaposlenima	101.189.657	97.867.559
• Troškovi ost.prim., naknada i prava zaposl.	26.065.846	29.629.386
• Troškovi naknada ostalim fizičkim licima	1.829.522	1.666.257
Troškovi proizvodnih usluga	53.225.511	51.461.510
Amortizacija	104.664.214	110.406.644
Troškovi rezervisanja	757.842	1.731.596
Nematerijalni troškovi	110.688.488	115.911.150
(Povećavanje vrijednosti zaliha učinaka)	(4.085.474)	(2.551.991)

Nabavna vrijednost prodane robe u odnosu na prethodnu godinu veća je za 28,32 %. Ista se odnosi na troškove nabavke terminalne opreme, telefonskih aparata za pružanje asemblirane usluge fiksne i mobilne mreže. Prodaja terminalne opreme uz asembliranu uslugu uglavnom se vrši sa odgodom plaćanja, na 12 i 24 mjeseca.

Materijalni troškovi u odnosu na prethodnu godinu manji su za 6,47 %. U okviru ovih troškova iskazane su utrošene sirovine i materijal u iznosu od 6.121.908 KM, koje čine utrošeni materijal za proizvodnju i instalaciju opreme kod korisnika, kancelarijski materijal, sredstva za higijenu, utrošeni materijal za održavanje, za servisiranje, investiciono i tekuće održavanje i utrošak materijala za proizvodnju Telecom Inženjering-u; utrošena energija u iznosu od 8.953.648 KM; utrošeni rezervni dijelovi u iznosu od 348.066 KM i otpis sitnog inventara, ambalaže i autoguma u iznosu od 691.635 KM.

Troškovi plaća i ostalih ličnih primanja na nivou su prošlogodišnjih. U okviru ovih troškova, najveći dio u iznosu od 127.255.503 KM odnosi se na troškove primanja zaposlenih koji su regulisani Pravilnikom o radu, a koje čine troškovi plaća i naknada plaća zaposlenim i troškove ostalih primanja, naknada i prava zaposlenih. Preostalih 1.829.522 KM čine troškovi naknada ostalim fizičkim licima.

• **Troškovi plaća i naknada plaća zaposlenim** iznosili su 101.189.657 KM i u odnosu na prethodnu godinu veći su za 3,39 %.

Obračun plaća i naknada plaća vrši se na osnovu pojedinačnih ugovora o radu zaključenih na osnovu Pravilnika o radu, usklađenog sa granskim kolektivnim ugovorom i u skladu sa važećom zakonskom regulativom. Pravilnikom o radu na jedinstven način regulisani su osnovna plaća, dodaci na plaću, kriteriji za

utvrđivanje doprinosa zaposlenika na radu, plaće zaposlenika, naknade plaće, dodatna primanja i naknade koje terete troškove poslovanja.

Obračun i isplate plaća vrše se na osnovu broja bodova utvrđenog ugovorom, odnosno, koeficijenta za svako radno mjesto i vrijednosti boda. Uprava Društva svaki mjesec donosi odluku o utvrđivanju mase sredstava i vrijednosti boda. Podaci za ovu odluku se preuzimaju iz sistema obračuna plaća nakon unosa podataka za obračun (ostvarenog ukupnog fonda sati svih uposlenih, minulog rada, utvrđenih stimulacija, ukupne mase bodova itd).

Vrijednost boda i masa sredstava za isplatu plaća utvrđuje se na osnovu vrijednosti najniže bruto satnice u iznosu od 5,61 KM koju su dogovorili Uprava i Sindikat Društva, nakon sudskog spora koji je pokrenuo sindikat JP "Hrvatske telekomunikacije" d.d. Mostar protiv istog društva, zbog umanjene bruto satnice u odnosu na granski kolektivni ugovor.

S tim u vezi, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija je 09.01.2012. godine imenovalo Komisiju/Povjerenstvo za primjenu, provođenje i tumačenje granskog kolektivnog ugovora od 6 članova. Ista Komisija je 28.03.2012. godine donijela zaključke koji imaju pravnu snagu odredbi granskog kolektivnog ugovora, prema kojima Društvo i JP "Hrvatske telekomunikacije" d.d. Mostar prilikom obračuna plaće moraju primjenjivati najnižu utvrđenu bruto satnicu koja ne može biti manja od 5,88 KM. Zaključcima se obavezuju uprave istih društava da utvrđenu bruto satnicu u iznosu od 5,88 KM odmah implementiraju i primjene u pravilnicima o radu/ugovorima o radu, te obračunaju i isplate razliku za ostalih plaća radnicima.

Na osnovu navedenih zaključaka Uprava i sindikat Društva su 03.09.2012. godine zaključili Protokol o primjeni bruto satnice iz članka 43. granskog kolektivnog ugovora. Predmetnim protokolom potpisnici su se dogovorili da bruto satnica iz navedenog članka koja uključuje neto satnicu, doprinose iz plaća, porez na dohodak i doprinose na bruto plaće ne može biti manja od 6,20 KM, a da bruto satnica sa doprinosima iz plaće i porezom na dohodak, bez doprinosa na bruto plaću ne može biti manja od 5,61 KM.

Na osnovu ovog protokola izvršena je i izmjena člana 4. Priloga broj 3 Pravilnika o radu koji se odnosi na najnižu bruto satnicu. Imajući u vidu činjenicu da su zaposlenicima Društva u periodu od 01.01.2009. godine do 31.08.2012. godine isplaćena značajna sredstva, u skladu sa internim aktima, predmetnim protokolom dogovoreno je da zaposlenici Društva nemaju nikakvih zaostalih potraživanja po osnovu primjene člana 43. granskog kolektivnog ugovora.

Za razliku od zaposlenika kojima su plaće uređene naprijed navedenim aktima, plaće generalnog direktora, izvršnih direktora i sekretara Društva uređene su posebnim ugovorima. Položaj, ovlaštenja, odgovornosti i prava generalnog direktora i ostalih članova Uprave, pored odredbi propisanih Zakonom o privrednim društvima i Zakonom o javnim preduzećima u Federaciji BiH, Statutom i drugim internim aktima Društva, uređena su i pojedinačnim ugovorima, zaključenim uz prethodno dobivenu saglasnost resornog, Federalnog ministarstva prometa i komunikacija. Prema ugovorima, osnovna neto plaća generalnog direktora iznosi 5,0, a izvršnih direktora 4,75 prosječnih mjesečnih neto plaća isplaćenih u Federaciji BiH u prethodna tri mjeseca, uvećana za svaku godinu radnog staža za 0,6 % i porez na dohodak.

Najviša pojedinačna mjesečna neto plaća u 2013. godini isplaćena je u iznosu od 5.165 KM, a najniža plaća u iznosu od 591 KM. Prosječna neto plaća u Društvu u istoj godini iznosila je 1.585 KM, uz napomenu da u navedene iznose nije uključen porez na dohodak.

- **Troškovi ostalih primanja, naknada i prava zaposlenih** u iznosu od 26.065.846 KM, u odnosu na prethodnu godinu manji su za 12,03 %.

U okviru ovih troškova, najznačajniji su: naknade za topli obrok u iznosu od 11.191.873 KM; naknade troškova prevoza na posao i sa posla u iznosu od 1.831.536 KM; regres za korištenje godišnjeg odmora u iznosu od 3.789.219 KM; izdaci za otpremnine za odlazak u penziju u iznosu od 1.859.429 KM; izdaci za jubilarne nagrade u iznosu od 488.561 KM; izdaci za pomoć u slučaju smrti radnika i uže porodice u iznosu od 762.676 KM; izdaci za pomoć u slučaju teškog invaliditeta u iznosu od 870.284 KM; kotizacija za seminare, savjetovanja i simpozije u iznosu od 237.519 KM i ostali izdaci za materijalna prava zaposlenih iz granskog kolektivnog ugovora u iznosu od 5.034.749 KM.

- Naknade za topli obrok obračunavaju se i isplaćuju u skladu sa članom 66. Kolektivnog ugovora za područje telekomunikacija u Federaciji BiH u iznosu od 2 % prosječne mjesečne neto plaće isplaćene u Federaciji BiH, prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku. Shodno naprijed

navedenom, za svaki mjesec donosila se posebna odluka. Visina ove dnevne naknade kretala se u rasponu od 16,50 do 16,92 KM, u ovisnosti od objavljenog iznosa prosječne mjesečne neto plaće u Federaciji BiH.

- Naknade troškova prevoza na posao i sa posla obračunavaju se i isplaćuju u visini cijene prevozne karte gradskog, prigradskog ili međugradskog saobraćaja, od mjesta stanovanja do radnog mjesta ili se kupuju godišnje karte za gradski prijevoz, u ovisnosti od pismenog izjašnjenja zaposlenika na koji način želi ostvariti pravo na ovu naknadu. Odluke o isplati naknade za troškove prijevoza zaposlenika koji imaju pravo na iste donose se mjesečno.

- Regres za godišnji odmor obračunat je i isplaćen na osnovu odluke o visini regresa za korištenje godišnjeg odmora za 2013. godinu, od 14.03.2013. godine u iznosu od 1.190,68 KM, što predstavlja 70 % prosječne neto plaće svih zaposlenih na nivou Društva u prethodnom mjesecu, u februaru iste godine, shodno članu 55. Kolektivnog ugovora za područje telekomunikacija u Federaciji BiH. Za zaposlenike kod kojih je 70 % njihove plaće niži od utvrđenog iznosa regresa, obračunati su i uplaćeni pripadajući porez i doprinosi.

- Ostali izdaci (otpremnine za odlazak u penziju, jubilarne nagrade, pomoći u slučaju smrti radnika, pomoći u slučaju teškog invaliditeta) obračunavani su i isplaćivani na osnovu pojedinačnih zahtjeva uposlenika i izdatih rješenja sa utvrđenom visinom naknade u skladu sa Pravilnikom o radu, kolektivnim ugovorom i važećom zakonskom regulativom.

- Ostali izdaci za materijalna prava zaposlenih u visini od 5.034.749 KM isplaćeni su na ime isplate poticajne otpremnine, rođenja djeteta, u visini prosječne neto plaće Društva; naknade na ime bolovanja dužeg od pet mjeseci, u visini od dvije prosječne neto plaće itd. Prava na isplatu naprijed navedenih naknada utvrđena su Pravilnikom o radu i granskim kolektivnim ugovorom, a isplata je vršena na osnovu izdatih rješenja sa utvrđenom visinom naknade ili odluke Uprave o utvrđivanju visine nagrade.

Iako su troškovi ostalih primanja, naknada i ostalih materijalnih prava zaposlenih obračunati i isplaćeni u skladu sa Pravilnikom o radu, granskim kolektivnim ugovorom i važećom zakonskom regulativom, mi i dalje smatramo da su sva ova prava prevelika i neprimjerena sadašnjoj situaciji i uslovima u kojima se nalazi Federacija i BiH.

- **Troškovi naknada ostalim fizičkim licima** iskazani su u iznosu od 1.829.522 KM.

U okviru ovih troškova navodimo samo neke, karakteristične, iskazane u neto iznosima: naknade članovima Nadzornog odbora u iznosu od 116.049 KM, Odbora za reviziju u iznosu od 62.245 KM, troškovi naknada po ugovorima o privremenim i povremenim poslovima u iznosu od 203.364 KM i naknade za pripravnike u iznosu od 619.390 KM.

Troškovi proizvodnih usluga u odnosu na prethodnu godinu veći su za 3,43 %. U okviru ovih troškova najznačajnije su usluge održavanja, zakupi i troškovi reklame i propagande.

- **Usluge održavanja** u iznosu od 23.331.593 KM, u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su iznosile 21.125.128 KM, veće su za 8,84 %. U okviru ovih usluga najznačajnije su usluge tekućeg i investicionog održavanja opreme u iznosu od 18.955.403 KM, uključujući i servisnu podršku fiksne i mobilne telefonije i interneta od strane ovlaštenih predstavnika proizvođača, po ugovorima zaključenim u najvećem dijelu putem pregovaračkih postupaka bez objavljivanja obavještenja. Značajne su i usluge održavanja mreža u iznosu od 2.484.323 KM, usluge održavanja transportnih sredstava u iznosu od 592.790 KM, usluge održavanja zgrada u iznosu od 504.337 KM i softvera u iznosu od 435.509 KM.

- **Usluge zakupa** iskazane su u iznosu od 17.200.439 KM. Ove usluge u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su iskazane u iznosu od 16.486.644 KM, veće su za 4,33 %. Najznačajnije se usluge zakupa u zemlji u iznosu od 13.224.255 KM, od čega se 8.668.670 KM odnosi na zakup poslovnih prostora, a 4.561.185 KM na smještaj objekata i opreme. Najveći dio poslovnog prostora zakupljen je od JP "BH Pošta" d.o.o. Sarajevo, po ugovoru iz 2002. godine, koji je zaključen nakon reorganizacije ranije jedinstvenog preduzeća. Osnovnim ugovorom uređeni su međusobni odnosi između ovih pravnih lica, a na osnovu istog zaključeno je više aneksa. Društvo je od JP "BH Pošta" d.o.o. Sarajevo iznajmilo poslovni prostor na području koje pokrivaju skoro sve regionalne direkcije. Generalna direkcija je još uvijek smještena u glavnoj zgradi JP "BH Pošta" d.o.o. Sarajevo, u ulici Obala Kulina bana. Po tom osnovu plaća se mjesečna zakupnina u iznosu od 33.044 KM, bez PDV-a. Za potrebe iste direkcije značajan je i zakupljeni poslovni prostor u ulici Branilaca Grada (bivša zgrada "UPI"), za koji se plaća mjesečna zakupnina u iznosu od 28.126 KM, bez PDV-a. Pored

zakupa poslovnog prostora, karakteristični su zakupi zemljišta, prostora ili dijela krova za instaliranu opremu, uglavnom za GSM bazne stanice. Po ovom osnovu, zaključno sa 31.12.2013. godine, zaključen je 901 ugovor. Visina mjesečne zakupnine kreće se u rasponu od 100 KM do 2.000 KM. Na osnovu pregleda zaključenih ugovora može se zaključiti da se radi o zakupima na različitim lokacijama, kako u gradskim, tako i u vangradskim područjima. Radi se o iznajmljenim prostorima od privrednih društava, općina, škola, vjerskih objekata i fizičkih lica. Za sve ove zakupljene prostore ne možemo potvrditi da su opravdani, obzirom da se u pojedinim slučajevima isti prostori iznajmljeni neselektivno, na užem i međusobno bliskom lokalitetu. Na ovoj poziciji iskazan je i zakup vodova fiksne mreže u iznosu od 1.958.930 KM i mobilne mreže u iznosu od 1.538.022 KM, po ugovorima. Zakupi vodova mobilne i fiksne mreže odnose se na iznajmljene vodove od strane domaćih operatera (HT d.d. Mostar, M:tel) i inotelekom operatera (HT d.d. Zagreb i dr.).

- **Troškovi reklame i propagande** iskazani u iznosu od 12.132.855 KM, u odnosu na prethodnu godinu u kojoj su iznosili 13.145.868 KM, manji su za 7,71 %. U okviru ove pozicije iskazani su troškovi reklame i propagande po više osnova. Najveći dio u iznosu od 8.648.774 KM odnosi na marketinške usluge u elektronskim i printanim medijima, izradu reklamnih spotova i ostale vrste oglašavanja. Najznačajniji medij su TV stanice, koje se rangiraju na osnovu prikupljenih informacija i ispitivanja o učešću i zastupljenosti pojedinih medija na prostoru cijele BiH. S tim u vezi, na prijedlog Izvršne direkcije za razvoj poslovanja, Uprava svake godine donosi odluku o odobravanju sredstava za nabavku medijskog prostora za oglašavanje na TV stanicama. Strategija zakupa medijskog prostora, odabir i učešće pojedinih TV stanica zasniva se na analizi više međusobno povezanih parametara, kao što su: opća teritorijalna pokrivenost TV signalom, pokrivenost populacije i gledanost ukupnog TV programa, atraktivnost i gledanost pojedinih programa i emisija, ekskluzivnost prenosa značajnih manifestacija i događaja, količina vlastite reprodukcije i pokrivenost lokalnih zajednica. U okviru ove pozicije značajni su i troškovi reklame i propagande putem sponzorskih ugovora. Po ovom osnovu troškovi su iznosili 2.281.196 KM. Radi se uslugama reklamiranja od strane sportskih društava, udruženja i pojedinaca sa različitih sportskih, kulturnih i drugih manifestacija. Najznačajniji je ugovor sa Nogometnim/Fudbalskim savezom Bosne i Hercegovine iz 2012. godine. Ovom savezu je po osnovu pruženih reklamno-propagandnih usluga iz predmetnog sponzorskog aranžmana u 2013. godini plaćeno 1.606.732 KM.

Na ovoj poziciji iskazani su i troškovi nastali po osnovu dodijeljenih aparata i uređaja u vidu poklona najprofitabilnijim i najlojalnijim korisnicima usluga Društva, a u cilju realizacije programa lojalnosti. Uglavnom se radi o laptopima, mobitelima i fotoaparatom. S tim u vezi, Izvršna direkcija za razvoj poslovanja i Direkcija za prodaju i podršku sačinile su kriterije, kategorije i vrijednosti nagrada za ove korisnike, za 1.202 pravna i 1.836 fizičkih lica. Na prijedlog istih direkcija, odlukama Uprave od 21.05.2013. godine, aparati i uređaji u vrijednosti od 1.033.608 KM podijeljeni su ovim korisnicima.

Troškovi amortizacije iskazani u iznosu od 104.664.214 KM, u odnosu od prethodnu godinu manji su za 5,21 %. Osnovni razlog za odstupanje amortizacije i procentualni pad je ispravka finansijskih izvještaja za prethodnu godinu. Kao što smo već ranije konstatovali, na teret rashoda iz ranijeg perioda po osnovu amortizacije knjižen je iznos od 3.745.142 KM. U okviru ukupno iskazanih troškova amortizacije, na amortizaciju materijalnih sredstava odnosi se 78.055.742 KM, dok se preostali iznos od 26.608.472 KM na amortizaciju nematerijalnih sredstava. Obračun amortizacije izvršen je na osnovu odluke Uprave, od 24.12.2013. godine, o čemu je šire obrazloženo u tački 9.1. Izvještaja.

Troškovi rezervisanja iskazani su u iznosu od 757.842 KM u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su iznosili 1.731.596 KM manji su za 56,23 %. U okviru istih, najvećasu rezervisanja za otpremnine u iznosu od 531.515 KM, jubilarne nagrade 171.836 KM, neiskorištene godišnje odmomore 41.389 KM, rezervisanja za smrt penzionera 10.732 KM, dok su rezervisanja za sudske sporove u iznosu od 2.370 KM više nego simbolična.

Nematerijalni troškovi su u odnosu na prethodnu godinu manji za 4,51 %. U okviru ove pozicije značajniji su sljedeći: telefonske usluge u inostranstvu u iznosu od 26.849.320 KM, od čega se na mobilnu mrežu odnosi 19.699.957 KM, a na fiksnu 7.149.363 KM; troškovi interkonekcije telefonskog saobraćaja u zemlji u iznosu od 19.795.190 KM; usluge posredovanja u iznosu od 15.416.571 KM; troškovi sadržaja "Moja TV" u iznosu od 10.837.081 KM; pismonosne usluge u zemlji u iznosu od 10.075.539 KM; ostali

porezi, naknade i takse u iznosu od 7.630.070 KM; naknade za cestovno zemljište u iznosu od 2.084.915 KM i ostali nematerijalni troškovi u iznosu od 2.350.531 KM.

Od naprijed navedenih troškova na bazi uzorka revidirali smo slijedeće:

- **Usluge posredovanja** u iznosu od 15.598.733 KM u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su iznosili 15.958.911 KM manje su za 2,26 %. U okviru istih, najveći dio u iznosu od 15.416.571 KM odnose na provizije date posrednicima, pravnim i fizičkim licima, po osnovu prodaje paketa i ultra kartica mobilne mreže, po ugovorima. Najznačajniji posrednici su „Satelit Plus“ d.o.o. Čitluk, „POS“ d.o.o. Posušje, „Unimedia“ d.o.o. Gradačac, „Uncro Team“ d.o.o. Tuzla, „Opresa“ d.d. Sarajevo. Pored redovne, ugovorne provizije, posrednicima se odobravaju i posebne stimulacije, u ovisnosti od prodaje, po odluci Uprave. Tako je na datum bilansa knjižena stimulacija poslovnim distributerima po poslovnim područjima za 2013. godinu, u ukupnom iznosu od 3.660.000 KM, prema učešću u prodaji ultra kartica i paketa u istoj godini, a na osnovu podataka nadležnog sektora.

- **Troškovi sadržaja "Moja TV"** iznosili su 10.837.143 KM. Isti su u odnosu na prethodnu godinu u kojoj su iznosili 8.164.371 KM veći za 32,74 %. Ovi troškovi vezani su za nabavku programa i kanala za "Moju TV". Radi se o ekskluzivnom otkupu prava emitovanja svjetskih TV kanala različitih satelitskih i telekomunikacijskih kompanija po osnovu prodaje programa i kanala za Moju TV. Pored ostalih, 21.02.2011. godine, zaključen je ugovor sa Društvom za telekomunikacije "HD.WIN" d.o.o. Beograd, po osnovu otkupa prava na distribuciju kanala Arena Sport, uz istovremeno obezbjeđenja reklamnog prostora na istim kanalima. Ugovorom se Društvo obavezalo da će davaocu prava po osnovu distribucije ovih kanala krajnjim korisnicima u osnovnom paketu plaćati utvrđeni iznos po svakom pojedinačnom korisniku osnovnog paketa kanala, u ovisnosti od broja korisnika. S tim u vezi, što je broj korisnika veći, manji je iznos po pojedinačnom korisniku. Od dana potpisivanja predmetnog ugovora, početkom svake naredne godine, zaključivani su aneksi. Do okončanja revizije zaključena su tri aneksa. Prema aneksu 1. od 24.01.2012. godine, Društvo se obavezalo da će do 49.999 korisnika po svakom plaćati iznos od 1,50 EUR, od 50.000 do 74.999 korisnika po 1,4 EUR, a preko 75.000 korisnika iznos od 1,25 EUR. Aneksom 2., od 10.01.2013. godine, obezbijeđen je jedan kanal više i osiguran bolji signal, ali je i povećan ranije ugovoreni prag broja korisnika. Prema ovom aneksu, za broj korisnika do 90.000, cijena po svakom pojedinačnom korisniku sada iznosi 1,39 EUR, od 90.000 do 100.000 korisnika 1,22 EUR, a preko 100.000 korisnika cijena iznosi 1,11 EUR po korisniku. Cijene iz ovog osnovnog paketa ostale su iste i prema trećem aneksu. Istovremeno, predmetnim ugovorom se davalac prava obavezao da će Društvu obezbjeđiti reklamni prostor na kanalima Arena Sport u trajanju od 90 sekundi dnevno za sve vrijeme trajanja ugovora.

- **Pismonosne usluge** u iznosu od 10.075.539 KM, u odnosu na prethodnu godinu u kojoj su iznosile 9.515.476 KM, veće su za 5,89%. Iste se odnose na različite vrste usluga JP "BH Pošta" d.o.o. Sarajevo, ugovorenih poviše aneksa osnovnog ugovora i posebnim ugovorima zaključenim direktnim sporazumima. Radi se o uslugama štampanja, kovertiranja, otpreme i naplate telefonskih računa za mobilnu i fiksnu mrežu, ADSL usluge, usluge "Moja TV". Mjesečne račune za sve vrste usluga koje Društvo pruža korisnicima, JP "BH Pošta" d.o.o. Sarajevo štampa i ispostavlja odvojeno, a svoje usluge takođe fakturiše mjesečno. Ispostavljene fakture po navedenim osnovama, osim na ovu poziciju, evidentirane su i na druge pozicije troškova, dok su obaveze po istim osnovama knjižene po centrima pošta.

- **Troškovi osiguranja** iznosili su 1.841.924 KM i na nivou su prošlogodišnjih. U okviru ove pozicije najveći dio u iznosu od 1.670.860 KM odnosi se na usluge osiguranja stalnih sredstava, po ugovoru sa osiguravajućim društvom „Sarajevo Osiguranje“ d.d. Sarajevo.

- **Troškovi reprezentacije** iznosili su 520.966 KM. Ovi troškovi u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su iznosili 502.546 KM, veći su za 3,67%. Isti se odnose na izdatke po osnovu ugostiteljskih usluga, nabavke proizvoda koji se daju u vidu poklona, kao i izdatke za robu, materijal i usluge za potrebe reprezentacije. Visina troškova reprezentacije generalnom direktoru i izvršnim direktorima, članovima Uprave, kao i direktorima regionalnih direkcija utvrđena je mjesečnim iznosima. Početkom godine, Uprava Društva je na sjednici održanoj 08.01.2013. godine, donijela Odluku o korištenju reprezentacije, kojom su određena prava i obim korištenja reprezentacije za 2013. godinu. Prema istoj Odluci, Generalnom direktoru odobrena je reprezentacija u mjesečnom iznosu od 4.000 KM, izvršnim direktorima u iznosima od po 1.800 KM i na nivou Uprave još dodatnih 500 KM. Direktorima direkcija odobrena je reprezentacija u

iznosima od 1.000 do 1.800 KM, u ovisnosti od veličine direkcije, dok se ostalim ovlaštenim licima odobreni iznosi kreću u rasponu od 40 KM do 400 KM. Ukupno odobrena sredstva za reprezentaciju iznose 497.040 KM. Krajem godine, a nakon donošenja Revidovanog plana poslovanja za 2013. godinu, Uprava je na sjednici održanoj 03.12.2013. godine donijela novu Odluku o korištenju reprezentacije, kojom su uvećana ukupno odobrena sredstva za 12.600 KM i koja iznose 509.640 KM. Iako je Revidovani plan poslovanja donesen zbog pada prihoda i usklađivanja sa kretanjim na tržištu, sredstva za reprezentaciju nisu pratila taj trend, već su povećana.

Finansijski rashodi u iznosu od 1.690.525 KM, u odnosu na prethodnu godinu manji su za 25,91 %. U okviru ove pozicije najveće su diskontne kamate po osnovu obaveza za UMTS licencu u iznosu od 718.329 KM, shodno ugovorima sa Regulatornom agencijom za komunikacije BiH (RAK-om) o GSM dozvolama, negativne kursne razlike u iznosu od 835.227 KM i zatezne kamate u iznosu od 120.647 KM.

Zatezne kamate u najvećem dijelu odnose se na zatezne kamate po izgubljenim sudskim sporovima. Društvo ne vrši rezervisanje za zatezne kamate po sudskim sporovima i u skladu sa navedenim rashodi perioda su podcijenjeni, a rezultat perioda precijenjen najmanje za 84.013 KM.

Ostali rashodi i gubici iznosili su 10.002.613 KM i u odnosu na prethodnu godinu manji su za 19,91 %. U okviru ove pozicije iskazuju se gubici od prodaje i rashodovanje stalni sredstva, rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa, rashodi i gubici na zalihama i manjkovi.

- **Gubici od prodaje i rashodovanje stalnih sredstava** iskazani u iznosu od 1.781.220 KM u odnosu na prethodnu godinu veći su za više od pet puta i odnose se na gubitke od rashodovanja. Isti se odnose na neotpisanu, neto knjigovodstvenu vrijednost stalnih sredstava koja su van funkcije. Radi se o neispravnim, zastarjelim i sredstvima koja nisu raspoloživa za upotrebu, koja su po prijedlogu popisnih komisija i na osnovu relevantnih odluka otpisana. Uglavnom se radi o računarskoj opremi, mjernim uređajima, mrežama, antenskim stubovima i sl.

- **Rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa** u iznosu od 7.256.480 KM u odnosu na prethodnu godinu manji su za 33,17 %. U okviru ove pozicije najveći dio u iznosu od 7.204.467 KM odnosi se na ispravku vrijednosti potraživanja od kupaca. Smanjenje rashoda od otpisa potraživanja je rezultat promjene računovodstvene politike u toku 2013. godine, kojom se naplaćena potraživanja koja su otpisana u tekućoj godini isknižavaju sa pozicije naplaćenih ostalih potraživanja, te se umanjuju rashodi po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja.

- **Rashodi i gubici na zalihama i ostali rashodi** u iznosu od 931.624 KM. U okviru ove pozicije najveći dio u iznosu od 340.469 KM odnosi se na umanjenje vrijednosti zaliha, 123.102 KM čini otpis rezervnih dijelova, 104.011 KM otpis sitnog alata i inventara. Preostali rashodi na ovoj poziciji čine naknadno odobreni popusti, kazne, štete i ostali nespomenuti rashodi.

Rashodi iz osnova usklađivanja vrijednosti stalnih sredstava iskazani u iznosu od 1.042.152 KM odnose se na umanjenje vrijednosti zaliha, na osnovu relevantnih odluka Uprave, o čemu smo već konstatovali u tačkama 5., 9.1. i 9.2.1. Izvještaja

Rashodi iz osnova promjena računovodstvenih politika u iznosu od 490.447 KM, u najvećem dijelu u iznosu od 484.185 KM odnose se na rashode po osnovu dostavljenih kredit nota za 2012. godinu. Naime, u istoj godini procijenjen je prihod po osnovu popusta u korist Društva koji je veći u odnosu na ispostavljene kreditne note.

Poduzeti aktivnosti u cilju racionalizacije i smanjenja svih vrsta troškova poslovanja, a posebno usluga zakupa i pismonosnih usluga. Troškovi reprezentacije trebali bi da su u srazmjeri i da prate kretanje prihoda i rezultate poslovanja. Izvršiti analizu i preispitati opravdanost i visinu svih vrsta primanja, naknada i ostalih materijalnih prava zaposlenih.

8.3 Finansijski rezultat

Iako Društvo ostvaruje značajne rezultate poslovanja, evidentan je pad dobiti u zadnjih pet godina. Neto dobit za 2013. godinu iskazana u iznosu od 118.672.492 KM, u odnosu prethodnu godinu manja je za 6,29 %, a u odnosu na dobit od prije pet godina za 17,71 %. S druge strane, Društvo iz godine u godinu povećava broj zaposlenih. Međutim, ovo povećanje ne utiče na rast dobiti, već naprotiv, u obrnuto je proporciji, obzirom da dobit ima trend smanjenja, što se ilustruje u slijedećoj tabeli:

Opis – Pozicija	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
UKUPAN PRIHOD	605.414.743	600.848.436	618.240.250	611.895.793	593.214.557
RASHODI	445.178.041	446.741.622	468.024.653	467.641.863	459.782.569
BRUTO DOBIT	160.236.702	154.106.814	150.215.597	144.253.930	133.431.988
NETO DOBIT PERIODA	144.208.266	137.555.571	134.330.320	126.638.660	118.672.492
BROJ ZAPOSLENIH	3.308	3.401	3.433	3.463	3.494

Na rezultate poslovanja značajan uticaj imaju i objektivni i subjektivni razlozi.

Kada su u pitanju objektivni razlozi, treba naglasiti da je na rezultate poslovanja i u 2013. godini u značajnoj mjeri uticalo okruženje i tržišni uslovi. Naime, liberalizacija tržišta telekomunikacija imala je direktnog uticaja i na povećanje konkurentnosti, a samim tim i pad cijena svih vrsta usluga. Prema podacima Regulatorne agencije za komunikacije, od 31.12.2013. godine, na tržištu Bosne i Hercegovine, pored tri licencirana operatora TK usluga, posluje 71 davalac internet usluga, 85 licencirana mrežna operatora i 14 operatora za pružanje fiksnih javnih telefonskih usluga. S druge strane, opće ekonomsko i socijalno stanje u zemlji, povećanje broja nezaposlenih i rast troškova života u značajnoj mjeri utiču na pad standarda i smanjenje kupovne moći korisnika, što se direktno odražava i na smanjenje broja korisnika i usluga, a time i na pad prihoda.

Značajan pad prihoda rezultat je promjena računovodstvenih politika, ali i posljedica prilagođavanja kretanjima na tržištu, zbog sniženja cijena naknada i odobravanja i uvođenja različitih popusta i bonusa za korisnike usluga.

Subjektivni razlozi već su konstatovani u našim prethodnim izvještajima i uglavnom se odnose na rashode. S tim u vezi podsjećamo da je Uprava Društva, u cilju racionalizacije troškova i ostvarivanja planiranih veličina, u drugoj polovini 2011. godine donijela i posebne mjere. Ove mjere uključuju pojačane aktivnosti naplate sumnjivih i otpisanih potraživanja iz međunarodnog saobraćaja od drugih telekom operatora, analizu isplata posebnih naknada, **blagovremenu kolaudaciju realizovanih investicionih ulaganja**, provjeru odobrenih stopa provizije, analizu rada sa distributerima i analizu davanja popusta na terminalnu opremu u okviru ponude asemblirane usluge. Prema prezentiranom, nismo se uvjerali da su donesene mjere u prethodnom periodu dale neke značajnije rezultate. S druge strane, pored potpunog provođenja ovih mjera, smatramo da Društvo treba da preispita i ostale troškove poslovanja, a posebno da racionalizuje troškove koji se odnose na zakupnine i različite vrste naknada i primanja iz granskog kolektivnog ugovora.

Pored naprijed navedenog, smatramo da postoji mogućnost smanjenja troškova u dijelu isplata naknada posvim osnovama, a po osnovu racionalizacije ličnih primanja i svih vrsta naknada iz granskog kolektivnog ugovora, što podrazumijeva njegove izmjene i dopune. Smatramo da su granskim kolektivnim ugovorom utvrđena prava koja su neprimjerena opštem stanju i sadašnjoj situaciji i uslovima privređivanja u Federaciji i BiH. Činjenica je da suse Uprava i Nadzorni odbor Društva, a na osnovu date preporuke iz našeg prethodnog izvještaja, obratili resornom ministarstvu sa inicijativom za izmjenu postojećeg kolektivnog ugovora po pitanju dvije vrste naknada, ali osim toga po tom osnovu još uvijek ništa nije poduzeto.

Ponovo inicirati i u saradnji sa organima vlasnika i sindikata poduzeti aktivnosti na izmjenama važećeg granskog kolektivnog ugovora, kako bi se sva ova prava racionalizirala i svela u realne okvire, primjerene općem stanju i sadašnjoj situaciji u zemlji.

9. Stalna i tekuća sredstva, obaveze i kapital

9.1 Stalna sredstva i dugoročni plasmani

Stalna sredstva i dugoročni plasmani iskazani u knjigovodstvenoj vrijednosti od 969.630.818 KM, u odnosu na prethodnu godinu manji su za 2,20 %.

Struktura stalnih sredstava i dugoročnih plasmana na datum bilansa bila je slijedeća:

	31.12.2013.	31.12.2012.
STALNA SREDSTVA I DUGOROČNI PLASMANI	969.630.818	991.437.072
Nematerijalna sredstva	113.613.060	126.990.124
Nekretnine, postrojenja i oprema	784.103.124	738.169.850
Dugoročni finansijski plasmani	65.498.070	120.586.700
Dugoročna potraživanja	6.336.351	5.615.649
Dugoročna razgraničenja	80.213	74.749

Stalna sredstva iskazuju se po nabavnoj vrijednosti. Društvo kapitalizira troškove materijala i radne snage korištene pri izgradnji stalnog sredstva i troškove kamata. Nakon početnog priznavanja, pojedino stalno sredstvo iskazuje se po njegovom trošku nabavke, umanjeno za akumuliranu amortizaciju i akumulirane gubitke od umanjenja. Ukupna stopa otpisanosti stalnih sredstava je 58,83 %. Nematerijalna sredstva otpisana su 64,85 %, a nekretnine, postrojenja i oprema 57,79 %.

U okviru ove pozicije najznačajnija su nematerijalna sredstva, nekretnine, postrojenja i oprema i dugoročni finansijski plasmani.

Nematerijalna sredstva su u odnosu na prethodni datum bilansa manja za 10,53 %. Ova sredstva u najvećem dijelu čine licence i računarske programe.

- **Licence** iskazane u iznosu od 92.694.490 KM u odnosu na prethodnu godinu u kojoj su iznosile 100.026.365 KM manje su za 7,33 %. Iste predstavljaju najznačajnija nematerijalna sredstva i u najvećem dijelu odnose na GSM i UMTS dozvole, dobivene u ranijem periodu. Shodno zahtjevima iz MRS 38 – Nematerijalna sredstva i MRS 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i mjerenje, dobivene dozvole iskazuju se po diskontovanoj vrijednosti.

- **Računarski programi** iskazani u iznosu od 14.116.716 KM koji predstavljaju prava na korištenje softvera u odnosu na prethodnu godinu manji su za 3,87 %.

Nekretnine, postrojenja i oprema u iznosu od 784.103.124 KM predstavljaju najveći dio imovine.

U okviru istih iskazani su i dati avansi u iznosu od 354.920 KM.

Struktura i promjene na ovoj imovini, bez uključenih avansa, daju se u slijedećoj tabeli:

Opis	Zemljišta	Poslovni objekti	Mreže	Centrale i prenosni ur.	Ostala oprema	Mater.sred. u pripremi	Ukupno	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Nabavna vrijednost								
na dan 31.12.2012.	10.947.796	227.467.829	607.699.619	467.860.045	289.232.305	173.621.431	1.776.829.025	
ispravka početnog stanja	-	(10.751.526)	-	(15.059.954)	(1.950.719)	35.834.891	8.072.692	
- direktna poveć. u 2013. godini	-	-	-	-	-	139.909.799	139.909.799	
- prijenos sa pripreme	2.816.076	8.406.776	31.864.091	18.821.858	45.220.674	(125.977.875)	(18.848.400)	
prijenos na drugu klasu	-	(43.557)	(863.351)	(16.819.685)	(2.194.882)	-	(19.921.475)	
donos prijenos druge klase	-	-	-	-	850	(681.223)	(680.373)	
sa konta na konto	(32.159)	(6.043.767)	(19.441.718)	(19.999.282)	(658.146)	-	(46.175.072)	
- reklasif.sa kon.na konto	32.159	4.593.108	18.884.780	20.091.839	1.227.643	-	44.829.529	

(prenos)							
otpis mimo popisa	(17.618)	(89.712)	-	(1.461.420)	-	-	(1.568.750)
manjak na teret računopolažaca	-	-	-	-	(10.190)	-	(10.190)
manjak na teret Društva	-	(192)	-	-	(78.957)	-	(79.149)
višak prije popisa	-	-	-	125.719	548.603	-	674.322
otpisi po 5700 prijen. na dr. klasu	-	(60.979)	(1.366.270)	(11.041.749)	(13.457.078)	-	(25.926.076)
na dan 31.12.2013.	13.746.254	223.477.980	636.777.151	442.517.371	317.880.103	222.707.023	1.857.105.882
2 Akumulirana amortizacija							
na dan 31.12.2012.	-	83.989.164	408.398.434	356.966.821	189.842.441	-	1.039.196.860
- amortizacija perioda	-	5.920.249	18.134.581	25.269.381	30.047.622	-	79.371.833
izmjena početnog stanja	-	(475.763)	-	(1.984.524)	(348.355)	-	(2.808.642)
- amortizacija iz ranijeg perioda	-	332.172	143.591	1.195.691	1.137.189	-	2.808.643
- prijenos sa druge klase	-	-	-	116.284	541.952	-	658.236
sa konta na konto	-	(1.508.957)	(9.369.068)	(9.140.844)	(275.115)	-	(20.293.984)
prijenos sa konta na konto	-	1.201.528	8.849.804	9.567.311	371.825	-	19.990.468
otpis mimo popisa	-	(46.637)	(15.013)	(1.436.889)	-	-	(1.498.539)
prenos odlukama na drugu klasu	-	(15.020)	-	(16.796.746)	(1.453.548)	-	(18.265.314)
manjak na teret računopolažaca	-	-	-	-	(9.755)	-	(9.755)
manjak na teret Društva	-	(22)	-	-	(65.697)	-	(65.719)
otpisi po 5700 prijen. na dr. klasu	-	(53.233)	(1.280.416)	(11.020.520)	(13.372.240)	-	(25.726.409)
na dan 31.12.2013.	-	89.343.481	424.861.913	352.735.965	206.416.319	-	1.073.357.678
3 Neto knjigov. vrijednost							
na dan 31.12.2012.	10.947.796	143.478.665	199.301.185	110.893.224	99.389.864	173.621.431	737.632.165
na dan 31.12.2013.	13.746.254	134.134.499	211.915.238	89.781.406	111.463.784	222.707.023	783.748.204

U okviru ove grupe karakteristične su slijedeće pozicije:

- **Zemljište** je iskazano u iznosu od 13.746.254 KM u odnosu na prethodnu godinu veće je za 25,56 %. Povećanje se odnosi na nabavljena zemljišta u direkciji Tuzla i Telecom Inženjering-u, vrijednosti od 1.082.257 KM i 1.631.700 KM. Najveći dio iskazanog zemljišta u iznosu od 6.881.400 KM odnosi se na uknjiženo zemljište u sklopu poslovne zgrade kupljene u 2010. godini.
- **Poslovni objekti** iskazani u iznosu od 134.134.499 u najvećem dijelu čine zgrade namijenjene za obavljanje poslovnih i administrativnih djelatnosti. U okviru ove grupe vode se i antenski stubovi.
- **Mreže** iskazane u iznosu od 211.915.238 KM predstavljaju najznačajniju imovinu namijenjenu za obavljanje osnovne djelatnosti. Ova sredstva u odnosu na prethodnu godinu veća su za 6,33 %. U 2013. godini aktivirana su izvršena ulaganja u vrijednosti od 31.864.091 KM. U najvećem dijelu okončani su radovi na TK kapacitetima, pristupnim mrežama i optičkim spojnim putevima.
- **Centrale i prenosni uređaji** u iznosu od 89.781.406 KM, u odnosu na prethodnu godinu manji su za 19,04 %. U 2013. godini aktivirana su sredstva u vrijednosti od 18.821.858 KM, nabavljena od strane više dobavljača.
- **Ostala oprema** iskazana u iznosu od 111.463.784 KM, u odnosu na prethodnu godinu veća je za 12,15 %. Na ovoj poziciji iskazano je najveće povećanje. Aktivirana su sredstva u vrijednosti od 45.220.674 KM. U najvećem dijelu radi se računarskoj opremi, mjemim i kontrolnim uređajima i ostalim uređajima i mašinama.
- **Nekretnine, postrojenja i oprema u pripremi** u iznosu od 222.707.023 KM, u odnosu na prethodnu godinu veći su za 28,27 %. U okviru ove pozicije najznačajniji su projekti i zalihe opreme i investicionog materijala.

- Projekti iskazani u iznosu od 173.699.814 KM, koji u biti predstavljaju investicije u toku, u odnosu na prethodnu godinu veći su za 47,33 %. U 2013. godini u postojeće i nove projekte izvršena su ulaganja u vrijednosti od 139.909.799 KM, dok su aktivirani okončani u vrijednosti od 125.977.875 KM.

Iz raspoložive dokumentacije i na osnovu revidiranih uzoraka utvrdili smo da se, kao i prethodnim godinama, investicije i dalje realizuju sporo i neefikasno, da iste u prosjeku traju od 2 do 3 godine, a značajan broj i duže, a neke čak i preko 5 godina, što se ilustruje u slijedećoj tabeli:

Projekti - Investicije u toku	do 2 godine	preko 3 godine	preko četiri godine	preko pet godina
Vrijednost	103.198.199	52.815.554	11.947.432	7.597.037

Od ukupno iskazanih investicija u toku u iznosu od 173.699.814 KM, na projektima u vrijednosti od 55.633.949 KM u 2013. godini nije bilo novih ulaganja, dok na projektima u vrijednosti od 12.492.197 KM, odnosno, 5.697.107 KM, u zadnje dvije, odnosno, tri godine nije bilo nikakvih promjena.

Naprijed navedeno ukazuje da se investicije i dalje realizuju sporo i neefikasno.

Osim što se projekti realizuju sporo, provedenom revizijom utvrdili smo da se ne poštuju u potpunosti ni usvojene procedure vezane za kolaudaciju i knjigovodstveno evidentiranje okončanih projekata u pripadajućem obračunskom periodu. I dalje je prisutna pojava da se sredstva stavljaju u upotrebu bez tehničkog prijema i kolaudacije i knjigovodstvenog aktiviranja, što za posljedicu ima nerealno iskazivanje te imovine i manje obračunatu amortizaciju u pripadajućem obračunskom periodu. Dakle, sredstvo je dato u upotrebu, ali isto nije knjigovodstveno evidentirano, niti se vrši obračun amortizacije, shodno usvojenim računovodstvenim pravilima. Provedenom revizijom uvjerali smo se da se knjigovodstvenom evidentiranju kolaudovanih objekata pristupa selektivno, a ne sistemski i sveobuhvatno, u skladu sa općeprihvaćenim računovodstvenim načelima, a prije svih, načelom nastanka poslovnog događaja, čime se može uticati na rezultate poslovanja.

Zbog naprijed opisanog pristupa i načina rada, Društvo već drugu godinu u kontinuitetu vrši izmjene finansijskih izvještaja, o čemu je detaljno obrazloženo u tački 6. Izvještaja.

Društvo je u prethodne dvije godine izvršilo izmjene finansijskih izvještaja i to uglavnom zbog okončanih i puštenih u rad projekata koji nisu bili kolaudovani i knjigovodstveno evidentirani u pripadajućem obračunskom periodu. Zbog ovakve prakse, koja je prije svega rezultat nepoštivanja usvojenih procedura, ali i odsustva saradnje i nekoordinacije između nadležnih direkcija, izvjesno je i moguće da su u okviru ukupno iskazanih sredstava u pripremi još neki projekti već okončani i pušteni u rad, a da isti nisu kolaudovani i knjigovodstveno evidentirani, što mi nismo u mogućnosti utvrditi i kvantificirati. Posebno ako se ima u vidu činjenica da se kao sredstva u pripremi vode projekti u vrijednosti od 173.699.814 KM i da su isti u odnosu na prethodnu godinu veći za 47,33 %. Zbog naprijed navedenog, a imajući u vidu značajnu vrijednost investicija u toku, mi nismo u mogućnosti potvrditi njihovu iskazanu vrijednost.

- Zalihe opreme i investicionog materijala iskazane su u iznosu od 41.557.617 KM. U odnosu na prethodne godine, ove zalihe imaju tendenciju smanjenja, a što se vidi iz slijedeće tabele:

Konto	Opis	Stanje na dan 31.12.2009.	Stanje na dan 31.12.2010.	Stanje na dan 31.12.2011.	Stanje na dan 31.12.2012.	Stanje na dan 31.12.2013.
1	2	5	6	7	8	9
0257	Zalihe opreme	35.930.557	45.639.299	25.400.021	36.388.613	27.524.234
0258	Zalihe inv.materijala	29.742.139	23.400.111	21.106.774	16.981.293	14.033.383
	UKUPNO	65.672.696	69.039.410	46.506.795	53.369.906	41.557.617

U ovom segmentu evidentan je napredak. U odnosu na prethodni bilans, zalihe su manje za 22,13 %. U 2013. godini, kao i prethodne godine, izvršeno je njihovo vrijednosno usklađivanje. Naime, na prijedlog posebno formirane komisije, Uprava Društva je na sjednici održanoj 24.12.2013. godine donijela Odluku o umanjenju vrijednosti zaliha investicione opreme, rashodovanju stalnih sredstava, reklasifikaciji

stalnih sredstava u upotrebi na stalna sredstva namijenjena prodaji. Istom odlukom odobreno je umanjeње knjigovodstvene vrijednosti zaliha investicionog materijala i opreme u ukupnoj vrijednosti od 573.833,47 KM, i to na teret rashoda perioda.

Na datum bilansa, starosna struktura svih ovih zaliha bila je slijedeća:

do 1 godine	do 3 godine	preko 3 godine	Ukupno
34.997.404	4.354.273	2.205.940	41.557.617

Amortizacija

Uprava Društva je na sjednici održanoj 24.12.2013. godine, a na osnovu izvještaja i prijedloga posebno formirane komisije, donijela Odluku o utvrđivanju metode obračuna amortizacije, klase stalnih sredstava, korisnog vijeka trajanja i stopa za obračun amortizacije za poslovnu 2013. godinu.

Naime, Rješenjem Generalnog direktora od 21.08.2013. godine imenovana je Komisija za utvrđivanje korisnog vijeka trajanja stalnih sredstava, metode obračuna amortizacije i testa na umanjeње vrijednosti stalnih sredstava za poslovnu 2013. godinu. Komisija je izvršila analizu stalnih sredstava, preispitala procijenjeni korisni vijek trajanja stalnih sredstava, primjenjenu metodu obračuna amortizacije i važeći sistem razvrstavanja stalnih sredstava u klase u skladu sa zadacima datim u Rješenju generalnog direktora, o čemu je Upravi dostavila Izvještaj o radu. U predmetnom izvještaju komisija je predložila Upravi da se amortizacija stalnih sredstava, kao i prethodnih godina i dalje obračunava linearnom metodom primjenom godišnjih amortizacionih stopa, i to odvojeno za svako pojedinačno sredstvo, sa izuzetkom određene opreme, za koju je predloženo povećanje i smanjenje korisnog vijeka upotrebe.

Prema istoj odluci, za obračun amortizacije stalnih sredstava Dioničkog društvo BH Telecom Sarajevo za poslovnu 2013. godinu koristiti će se linearni metod obračuna amortizacije, i to odvojeno za svako pojedinačno sredstvo. Klase stalnih sredstava, njihov vijek upotrebe i stope amortizacije po kojima se vrši obračun amortizacije utvrđuju se za 2013. godinu na način dat je u tabelarnom pregledu.

Najznačajnije pojedinačne i amortizacione stope po grupama, daju se u slijedećoj tabeli:

Grupa sredstava	Vijek upotrebe	% otpisa
Licence za koje ugovorom nije definisan rok	8,3 godine	12,00
Softveri i ostala nematerijalna sredstva	5,0 godina	20,00
Poslovne zgrade	77,0 godina	1,30
Pristupne mreže	20,0 godina	5,00
Kablovska kanalizacija	33 godine	3,00
Centrale analogne	14,3 godine	7,00
Komutacijski sistemi (TDM) i SS/MGW	10,0 godina	10,00
Čvor int.mreže (IN, SMS, VMS, GPRS)	6,7 godina	15,00
Kablovski, multipleksni, relejni uređaji i antene	6,7 godina	15,00
Mobilna mreža (komut., BS, IN čvorovi, servisna mreža)	od 6,3 do 10 godina	od 10,00 do 15,00
Računar.oprema – računari, osim servera i rač.za n.	4,0 godine	25,00
Računarska oprema – serveri i računari za nadzor	5,0 godina	20,00
Računarska oprema – štampači i skeneri	3,0 godine	33,33
Transportna sredstva – putnička vozila	7,0 godina	14,30
Oprema za prenos podataka	6,7 godina	14,30

Stope amortizacije za nematerijalna sredstva čiji je vijek upotrebe definisan ugovorom, utvrđuju se prema vijeku upotrebe koji proizilazi iz ugovora. Za licence za koji se iz ugovora ne može utvrditi vijek upotrebe, amortizacija se obračunava po stopi od 12%.

Dugoročni finansijski plasmani iskazani u iznosu od 65.498.070 KM u odnosu na prethodnu godinu manji su za 55.088.630 KM ili za 45,68%. Osnovni razlozi za smanjenje su oročeni depoziti koji su u skladu sa MRS 39 - Finansijski instrumenti: priznavanje i mjerenje, reklasificirani u kratkoročne finansijske plasmane.

Dugoročne finansijske plasmane čine:

- **Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju** iskazana u iznosu od 24.477.781 KM predstavljaju ulaganje u dionice. Radi se o ulaganju u 552.064 dionica kompanije „Eutelsat Paris Communications“ po cijeni od 1 EUR nominalne vrijednosti. Na datum bilansa izvršeno je usklađenje vrijednosti dionica sa vrijednošću

dionice na berzi koja je iznosila 22,67 EUR, a uknjiženo je i povećanje ulaganja i revalorizacionih rezervi u iznosu od 2.623.776 KM.

- **Finansijska sredstva koja se drže do roka dospijea** iskazana u iznosu od 23.020.289 odnose se na obveznice Federacije BiH koje je Društvo steklo na aukciji pomenutih obveznica. U 2012. godini Društvo je kupilo 3.035 obveznica Federacije BiH, na aukciji obveznica FBiH, nominalne vrijednosti od 1.000 KM po obveznici sa dodatnom akumuliranom kamatom na prodatu obveznicu u iznosu od 1,050%. Pravo na nominalnu vrijednost obveznica stiže se 27.06.2017.g., kamatna stopa je 6,1%, a isplata kamate vrši se polugodišnje od datuma poravnjanja. U 2013. godini Društvo je kupilo 20.000 obveznica Federacije BiH, na aukciji obveznica FBiH, nominalne vrijednosti od 1.000 KM po obveznici. Isplata kamate po kupljenim obveznicama vršit će se polugodišnje od strane emitenta, od datuma poravnjanja, a isplata glavnice jednokratno od datuma dospijea.

- **Ostali dugoročni finansijski plasmani** iskazani u iznosu od 23.000.000 KM odnose se na dugoročno oročena sredstva u poslovnim bankama (preko 12 mjeseci), po ugovorima. Sredstva su oročena na period od 18 do 24 mjeseci u tri poslovne banke, uz kamatne stope u rasponu od 3,81% do 4,10%. Odabir banaka vršen je po pozivu, shodno Proceduri od 24.08.2012. godine pod nazivom: Planiranje, evidentiranje, kontrola i upotreba novčanih sredstava. Pri donošenju odluke o oročavanju sredstava i odabiru banaka vodilo se računa o disperziji rizika.

Druga dugoročna potraživanja iskazana u iznosu od 6.336.351 KM odnose se na potraživanja po osnovu prodaje na kredit i date kredite zaposlenima.

- **Potraživanja po osnovu prodaje na kredit** u iznosu od 3.942.883 KM odnose se na prodaju na kredit paketa po osnovu asemblirane usluge, čija obaveza za plaćanje nastaje u periodu dužem od 12 mjeseci.

- **Kreditni datumi zaposlenima** iskazani u iznosu od 2.393.468 KM odnose se na kredite date zaposlenima u ranijem periodu, prije stupanja na snagu Zakona o javnim preduzećima u Federaciji BiH. Otplata ovih kredita je redovna.

Vlasništvo nad nekretninama

Društvo još uvijek ne raspolaže sa dokumentacijom o vlasništvu za sve nekretnine iskazane u finansijskim izvještajima. Prema podacima nadležne Izvršne direkcije za pravne poslove, upravljanje organizacijom i ljudskim resursima, Društvo je na dan 31.12.2013. godine imalo 592 nekretnine, od čega je 530 bilo upisano u zemljišne knjige, dok je za preostale 62 nekretnine postupak upisa u toku. U odnosu na prethodnu godinu povećan je broj nekretnina u vlasništvu Društva, obzirom da na datum prethodnog bilansa, od ukupno 549 nekretnina, 479 bilo uknjiženo, a za preostalih 70 upis je bio u toku. Aktivnosti na upisu nekretnina u zemljišne knjige kontinuirane, obzirom da se broj nabavljenih nekretnina iz godine u godinu povećava.

Hipoteke i založno pravo

Prema izjavama odgovornih lica, Društvo nema ograničenja u raspolaganju nad imovinom, obzirom da nije terećeno hipotekama na nekretnine i založnim pravom na pokretnu imovinu.

Dosljedno i u potpunosti poštivati usvojene procedure vezane za investicije u toku. Sve o končane projekte priznavati i računovodstveno evidentirati u periodu u kojemu su dati u upotrebu i kolaudovani, u skladu sa zahtjevima iz standarda, čime bi se otklonili razlozi ispravki finansijskih izvještaja. Nastaviti započete aktivnosti na unaprijeđenju vođenja zaliha investicionog materijala i opreme radi njihovog svođenja na optimalni nivo.

9.2 Tekuća sredstva

9.2.1 Zalihe i sredstva namijenjena prodaji

Na datum bilansa iskazane su slijedeće zalihe:

	31.12.2013.	31.12.2012.
ZALIHE	43.286.982	44.613.447
Sirovine, materijal, rezervni dijelovi i sitan inventar	34.527.561	37.114.111
Proizvodnja u toku	43.984	82.466
Gotovi proizvodi	129.003	57.492
Roba u skladištu	7.055.082	5.643.058
Stalna sredstva namijenjena prodaji	1.247.441	1.484.141
Dati avansi za nabavku zaliha	283.911	232.179

- Zalihe i sredstva namijenjena prodaji iskazane su u iznosu od 43.286.982 KM, u odnosu na prethodnu godinu manje su za 2,97%. U okviru ove pozicije, najveći dio u iznosu od 34.527.561 KM čine zalihe sirovina, materijala, rezervnih dijelova i sitnog inventara.

Na datum bilansa, starosna struktura ovih zaliha bila je slijedeća:

Vrsta zaliha	do 1 godine	do 3 godine	preko 3 godine	Ukupno
Potrošni materijal	15.668.598	2.115.155	742.733	18.526.486
Rezervni dijelovi	11.019.661	1.355.663	2.198.440	14.573.764
Sitan inventar	1.218.537	46.773	162.001	1.427.311
Ukupno	27.906.796	3.517.591	3.103.174	34.527.561

Društvo je i u 2013. godini, kao i u prethodnoj, izvršilo vrijednosno usklađivanje ovih zaliha.

Na osnovu izvještaja i prijedloga komisije, Uprava Društva je 24.12.2013. godine donijela Odluku o rashodu i umanjenju vrijednosti zaliha potrošnog materijala, rezervnih dijelova i sitnog alata i inventara na zalihi na dan 31.08.2013. godine. Istom odlukom odobrava se umanjenje knjigovodstvene vrijednosti zaliha potrošnog materijala, rezervnih dijelova, sitnog alata i inventara na zalihi i robe na zalihama u ukupnom iznosu od 963.666 KM, u skladu sa Izvještajem komisije za procjenu vrijednosti zaliha potrošnog materijala i rezervnih dijelova, od 30.11.2013. godine. Istovremeno, odobren je i rashod potrošnog materijala i rezervnih dijelova u ukupnom iznosu od 215.010,43 KM, u skladu sa izvještajem iste komisije.

Nastaviti aktivnosti na unaprjeđenju vođenja i tekućih zaliha, radi njihovog svođenja na optimalni nivo.

9.2.2 Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovina i gotovinski ekvivalenti iskazani na dan 31.12.2013. godine u iznosu od 148.977.148 KM, veći su za 15.646.798 KM u odnosu na prethodnu godinu, kada su iznosili 133.330.350 KM.

Struktura ovih sredstava na datum bilansa je slijedeća:

	31.12.2013.	31.12.2012.
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	148.977.148	133.330.350
Transakcijski računi – domaća valuta	21.988.579	25.664.213
Računi prihoda-regionalne direkcije	44.217	-
Računi troškova-regionalne direkcije	3.093.567	4.036.557
Transakcijski računi – strana valuta (u KM)	985.977	1.378.306
Izdvojena novčana sredstva	673.541	671.993
Blagajne - domaća valuta	16.089	20.723
Blagajne - strana valuta (u KM)	1.351	258
Oročena novčana sredstva	122.173.827	101.558.300

Transakcijski računi otvoreni su kod 16 banaka. Organizacioni dijelovi Društva gotovinsko poslovanje obavljaju preko transakcijskih računa prihoda i rashoda i putem blagajni.

Transakcijski računi prihoda su računi preko kojih se vrše sve uplate i polozi svih prihoda koje ostvaruju organizacioni dijelovi Društva i sa kojih se sva sredstva dnevno prenose na osnovne račune.

Transakcijski računi rashoda su računi na koje se vrše doznake – uplate sredstava sa osnovnih računa Društva za poslovanje organizacionih dijelova.

Izdvojena novčana sredstva u najvećem dijelu, u iznosu od 664.342 KM odnose se na deponovana novčana sredstva u UniCredit Bank d.d. Mostar, u svrhu obezbjeđenja otplate stambenih kredita datih radnicima.

Blagajne (domaća i strana valuta) odnose se na blagajne po direkcijama, Telecom Inženjering i blagajne u stranim valutama.

Oročena novčana sredstva odnose se na oročena sredstva u jedanaest poslovnih banaka u ukupnom iznosu od 122.173.827 KM uz kamatne stope od 2,00 % i 5,46 %.

9.2.3 Potraživanja i plasmani

U finansijskim izvještajima iskazana su slijedeća potraživanja:

	31.12.2013.	31.12.2012.
POTRAŽIVANJA	106.015.092	96.137.396
Potraživanja od prodaje	58.669.342	57.510.387
Druga kratkoročna potraživanja	19.237.410	16.492.971
Kratkoročni finansijski plasmani	16.397.450	11.495.967
Potraživanja za ulazni PDV	20.813	12.280
Aktivna vremenska razgraničenja	11.690.077	10.625.791

Ukupna potraživanja iskazana na datum bilansa u iznosu od 106.015.092 KM u odnosu na prethodnu godinu veća su za 10,27 %. Pravilnikom računovodstvenim politikama uređene su politike potraživanja.

Izvršna direkcija za ekonomsko finansijske poslove i odgovarajući organizacioni dijelovi Društva vode evidenciju, prate potraživanja i vrše njihovu naplatu, ili poduzimaju mjere za naplatu potraživanja (izdavanje računa, privremeno isključenje, prestanak pretplatničkog odnosa), u skladu sa općim uvjetima za pružanje telekomunikacijskih usluga. Ukoliko se potraživanja ne naplate u redovnom roku Izvršna direkcija za ekonomsko finansijske poslove i odgovarajući organizacioni dijelovi Društva dostavljaju prijedlog za utuženje Izvršnoj direkciji za pravne poslove i upravljanje ljudskim resursima, odnosno pravnom sektoru. Pravni sektor dužan je da u roku od 30 radnih dana izvrši utuženje.

Procedurama Društva detaljno je definisano fakturisanje i naplata pruženih usluga i kontrola prihoda: prijemi i registracija prijema dokumenata za fakturisanje u SAP-SD modulu, kontrola dokumenata za fakturisanje i naplatu kroz SAP-SD-modul, izrada i kontrola faktura, prenos faktura na analitičke kartice kupaca, prenos analitike kupaca iz billinga u sintetiku kupaca SAP, štampanje i distribucija faktura, knjiženje uplata, aktivnosti u cilju poboljšanja naplate, prijedlog za utuženje (naplata potraživanja), arhiviranje dokumentacije.

Pravilnikom o računovodstvenim politikama iz januara 2013. godine definisano je da kada nije moguće naplatiti potraživanja od kupaca u roku od 90 dana od datuma dospijeca za naplatu ista se putem ispravke vrijednosti otpisuju na teret rashoda po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja. Naknadno naplaćena potraživanja, koja su ispravljena i otpisana u prethodnim godinama, se priznaju kao prihod. Za naknadno naplaćena potraživanja koja su fakturisana, ispravljena i otpisana u tekućoj godini, ne priznaje se prihod već se vrši umanjenje ispravke vrijednosti potraživanja i umanjenje rashoda po osnovu ispravke vrijednosti i otpisa potraživanja (ispravljeno na osnovu preporuke za 2011. godinu).

Potraživanja od prodaje u iznosu od 58.669.342 KM odnose se na slijedeće:

	31.12.2013.	31.12.2012.
Potraživanja od prodaje	58.669.342	57.510.387
- Kupci u zemlji	102.543.056	99.229.284
- Kupci u inostranstvu	8.991.574	9.209.160
- (Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca)	(52.865.288)	(50.928.057)

Potraživanja od prodaje odnose se na potraživanja od kupca u zemlji i inostranstvu. Potraživanja u zemlji odnose se na pružene telekomunikacione usluge korisnicima u zemlji. Potraživanja za pružene usluge

u inostranstvu u sistemu obračuna su povezane sa obavezama prema inostranim telekomunikacijskim operaterima, a međusobnim obračunom izvršenih i primljenih usluga utvrđuje se razlika za plaćanje ili naplatu. Po međunarodnim ugovorima za telefonske usluga koje su nastale do 31.12.2013. godine, a nije izvršeno usaglašavanja mjerenja saobraćaja, vrši se procjena obračuna prihoda, koji se u narednoj godini koriguje stvarnim podacima nakon izvršenog usaglašavanja.

U odnosu na prethodnu godinu potraživanja od prodaje veća su za 1.158.955 KM ili 2,02 %.

Sumnjiva i sporna potraživanja, kao i ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca u iznosu od 52.865.288 KM, u odnosu na prethodnu godinu veća su za 3,80 %, i ista čine 45,66 % bruto potraživanja od prodaje. U 2013. godini na teret rashoda ispravljena su potraživanja u iznosu od 7.204.467 KM, dok su naplaćena prethodno ispravljena potraživanja u iznosu od 2.270.403 KM i otpisana potraživanja u iznosu od 82.173 KM.

Ročna struktura potraživanja od prodaje na datum bilansa bila je slijedeća:

Naziv	do 30 dana	od 31 do 60 dana	od 61 do 90 dana	od 91 do 365 dana	preko 365 dana	Ukupno
Kupci u zemlji	40.177.864	7.330.424	3.034.535	5.644.542	46.355.691	102.543.056
Ino kupci	7.172.598	848.915	130.734	399.175	497.816	9.049.238*
Ukupno	47.350.462	8.179.339	3.165.269	6.043.717	46.853.507	111.592.294

* Razlika od 57.664 KM odnosi se na kursne razlike obračunate na kraju godine.

Prema pregledu svih aktivnih sudskih sporova koje Društvo vodi protiv trećih lica po osnovu pruženih usluga ukupan iznos pokrenutih sudskih sporova iznosi 47.769.197 KM.

Društvo je skladu sa članom 28. Zakona o računovodstvu i reviziji u FBiH uputilo kupcima konfirmacije na dan 31.12.2013. godine. Uvidom u jedan broj istih utvrđeno je da, do okončanja revizije, nisu sve potvrđene, a ima kupaca sa potraživanjima u značajnim iznosima. Naprijed navedeno ostavlja sumnju na ostvarenu usaglašenost stanja sa kupcima i otvara mogućnost pojavljivanja promjena na iskazanim stanjima na datum bilansa, što u konačnici može uticati na rezultate poslovanja.

Druga kratkoročna potraživanja u visini od 19.237.410 KM veća su u odnosu na prethodnu godinu za 16,64 %.

	31.12.2013.	31.12.2012.
Druga kratkoročna potraživanja	19.237.410	16.492.971
Ostala kratkoročna potraživanja	20.919.210	18.148.431
(Ispravka vrijednosti ostalih kratkoročnih potraživanja)	(1.681.800)	(1.655.460)

- **Ostala kratkoročna potraživanja** u visini od 20.919.210 KM veća su u odnosu na prethodnu godinu za 15,27 %. Najznačajnija su ostala kratkoročna potraživanja u iznosu od 19.007.575 KM; potraživanja za više plaćeni porez na dobit u iznosu od 1.480.584 i potraživanja od državnih organa i institucija u iznosu od 394.252 KM.

Ostala kratkoročna potraživanja odnose se na potraživanja za porez na dobit po sudskoj presudi iz ranijeg perioda u iznosu od 4.770.199 KM, potraživanja od zastupnika po osnovu prodaje ultra kartica i e-vouchera u iznosu od 3.503.569 KM. Naime, distributeri iz glavnih skladišta Direkcija preuzimaju vrijednosnice, a knjiženje se vrši na osnovu odgovarajuće dokumentacije i prenose se sa skladišta na skladište distributera. Razduženje vrše službe za marketing prodaje direkcija, a na osnovu dokaza o izvršenoj uplati prethodno uzetih vrijednosnica. Potraživanja iz osnova finansijskog kliringa u iznosu od 8.484.789 KM odnose se na stanje na računu kod finansijske kuće koja vrši naplatu i plaćanje u međunarodnom obračunu. Na ovoj poziciji iskazana su i ostala sumnjiva i sporna potraživanja u iznosu od 1.681.580 KM. Ista su u najvećem dijelu, u iznosu od 991.719 KM iz ranijeg perioda, a odnose na depozit u BH Banci koja je u likvidaciji. Za sva ova potraživanja, zbog neizvjesnosti naplate, još ranije je izvršena ispravka vrijednosti na teret rashoda.

Kratkoročni finansijski plasmani iskazani u iznosu od 16.397.450 KM u odnosu na prethodnu godinu veći su za 42,64 %. Najveći dio u iznosu od 16.157.561 KM odnosi se na potraživanja od kupaca za prodane pakete u asembliranoj usluzi čije plaćanje također dopijeva unutar slijedećih 12 mjeseci, dok se preostalih 239.888 KM odnosi na stambene kredite date zaposlenima u ranijim periodima.

Aktivna vremenska razgraničenja u iznosu od 11.690.077 KM u odnosu na prethodnu godinu veća su za 10,17 %. Najznačajnija su obračunate nefakturisane usluge – međunarodni obračuni u iznosu od 10.464.451 KM; unaprijed plaćeni rashodi u iznosu od 782.238 KM i unaprijed obračunat prihod od kamata na oročene depozita u iznosu od 185.108 KM.

- **Obračunate nefakturisane usluge – međunarodni obračuni** odnose se na procjenu prihoda u 2013. godini, koja se vrši tokom godine na ime međunarodnog telekomunikacionog poslovanja. Tokom godine vrše se među obračuni, a razlike uplaćuju po usaglašenim obračunima kada se na ovoj poziciji storniraju procjene.

- **Unaprijed plaćeni rashodi** u najvećem dijelu u iznosu od 491.273 KM odnose se na obračunate kamate po UMTS licenci koje dopijevaju u narednim periodima.

9.3 Obaveze

U finansijskim izvještajima na datum bilansa, iskazane su slijedeće obaveze:

	31.12.2013.	31.12.2012.
OBAVEZE	162.790.867	165.700.725
Dugoročne obaveze	37.791.822	46.393.916
Dugoročna razgraničenja i rezervisanja	31.510.291	34.007.088
Dugoročne obaveze	5.867.490	11.402.858
Odložene porezne obaveze	414.041	983.970
Kratkoročne obaveze	124.999.045	119.306.809
Kratkoročne finansijske obaveze	5.535.368	5.222.045
Obaveze prema dobavljačima i druge obaveze	68.312.579	73.246.174
Pasivna vremenska razgraničenja	51.151.097	40.838.590

Obaveze iskazane na datum bilansa u iznosu od 162.790.867 KM u odnosu na prethodnu godinu manje su za 1,76 %. U okviru istih učešće dugoročnih obaveza je 23,21 %, a kratkoročnih 76,79 %.

U okviru dugoročnih obaveza iskazana su dugoročna razgraničenja i rezervisanja, dugoročne obaveze i odložene porezne obaveze.

Dugoročna razgraničenja i rezervisanja iskazana u iznosu od 31.510.291 KM u odnosu na prethodnu godinu manja su za 7,34 %. U okviru istih, najznačajniji su rezervisanja za otpremnine, jubilarne nagrade i naknadu za smrt penzionera, unaprijed naplaćeni i odloženi prihodi i obračunata rezervisanja po osnovu sudskih sporova.

- **Obračunata rezervisanja za otpremnine, jubilarne nagrade i naknadu za smrt penzionera** iskazana u iznosu od 19.992.584 KM odnose se na obračunata rezervisanja za otpremnine u iznosu od 10.946.661 KM, obračunata rezervisanja za jubilarne nagrade u iznosu od 8.162.593 KM i obračunata rezervisanja za naknadu za smrt penzionera u iznosu od 883.329 KM. Rezervisanja su izvršena na osnovu procjene ovlaštenog aktuara, u skladu sa MRS 19 – Primanja zaposlenih i vlastitim aktima.

- **Unaprijed naplaćeni i odloženi prihodi** iskazani u iznosu od 11.385.516 KM se odnose na odložene prihode vezane za donacije, koji se evidentiraju u skladu sa MRS 20 - Računovodstvo državnih davanja i objavljivanje državne pomoći.

- **Obračunata rezervisanja po sudskim sporovima** iskazana u iznosu od 132.191 KM odnose se na procjenu po sudskim sporovima sačinjenom od strane Izvršne direkcije za pravne poslove, upravljanje organizacijom i ljudskim resursima. Rezervisanja po sudskim sporovima izvršena su u skladu sa MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva. Prema podacima nadležne direkcije protiv Društva se vodi 89 sudskih sporova, u ukupnom tuženom iznosu od 10.261.620 KM. U najvećem broju

osnov tužbi su neosnovano bogaćenje, neizmirene obaveze, naknade štete, uznemiravanje vlasništva, utvrđivanje vlasništva i prava iz radnog odnosa. Uzimajući u obzir iznos sporova pokrenutih protiv Društva ukupna rezervisanja u iznosu od 132.191 KM po nama nisu dovoljna.

Dugoročne obaveze iskazane u iznosu od 5.867.490 KM u odnosu na obaveze po istom osnovu iskazane na datum prethodnog bilansa manje su za 48,54 %. Dugoročne finansijske obaveze odnose na licencu za Univerzalne mobilne telekomunikacijske sisteme (UMTS) diskontovane vrijednosti od 23.316.984 KM. Licenca se izdaje na rok važenja od 15 godina. Društvo je dužno na ime dodijeljene licence uplatiti 15.000.000,00 EUR, u protuvrijednosti KM. Rok plaćanja je u periodu od 7 godina, počev od dana dobijanja dozvole. Grace period je dvije godine. Dozvola je stupila na snagu 01.04.2009. godine. Shodno zahtjevima iz MRS 38 – Nematerijalna sredstva i MRS 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i mjerenje, dobivena licenca iskazuju se po diskontovanoj vrijednosti. Dakle, u vrijednost sredstva uključena je i diskontna kamata po stopi od 6 % koja će teretiti rashode po osnovu kamata u periodu od 2009. – 2015. godine.

Odložene porezne obaveze iskazane u iznosu od 414.041 KM u najvećem dijelu u iznosu od 381.325 KM predstavljaju iznos poreza na dobit plativ u budućim periodima koji se odnosi na nerealizovana dugoročna finansijska ulaganja (dionice Eutelsat Communications) u skladu sa MRS 12 Porezi na dobit. **Na osnovu provedene revizije ustanovili smo da je odložena porezna obaveza podcijenjena, a u isto vrijeme revalorizacione rezerve precijenjene za iznos od 307.551 KM zbog nepravilnog polugodišnjeg obračuna.**

Kratkoročne obaveze iskazane u iznosu od 124.999.045 KM u odnosu na prethodnu godinu veće su za 4,77 %. Kratkoročne obaveze čine kratkoročne finansijske obaveze, obaveze prema dobavljačima i druge obaveze i pasivna vremenska razgraničenja.

Kratkoročne finansijske obaveze iskazane u iznosu od 5.535.368 KM odnose se na dio dugoročnih obaveza po osnovu UMTS dozvole koja dopijeva u tekućoj godini. Ove obaveze se iskazuju, shodno MRS 39 – Finansijski instrumenti: Priznavanje i mjerenja, u diskontovanom iznosu, bez kamata.

Obaveze prema dobavljačima i druge obaveze iskazane u iznosu od 68.312.579 KM, u odnosu na prethodnu godinu manje su za 6,74 %. Najveći dio ovih obaveza u iznosu od 44.777.209 KM odnosi se na obaveze prema dobavljačima u zemlji i inostranstvu. Ostale obaveze čine obaveze za primljene avanse, depozite i kaucije u iznosu od 1.246.841 KM, ostale obaveze iz poslovanja u iznosu od 2.007.342 KM, obaveze po osnovu plaća, naknada i ostalih primanja zaposlenih u iznosu od 9.385.790 KM, druge obaveze u iznosu od 8.092.469 KM, obaveze za PDV u iznosu od 2.699.081 KM, obaveze za ostale poreze, doprinose i druge dažbine u iznosu od 100.836 KM i obaveze iz specifičnih poslova u iznosu od 3.011 KM.

Društvo nije primilo većinu konfirmacija, odnosno nije usaglasilo iskazana stanja sa dobavljačima, tako da nismo u mogućnosti potvrditi iskazano stanje na datum bilansa, a što otvara mogućnost pojavljivanja dodatnih obaveza. Također, za dobivene konfirmacije nisu usaglašavane razlike.

Uvidom u analitiku dobavljača na dan 31.12.2013. godine uvidjeli smo da se ukupan iznos od 15.299 KM odnosi na dugovna salda dobavljača, koji nije na kraju godine reklasifikovan u potraživanja, u skladu sa navedenim obavezama Društva su precijenjene, a potraživanja podcijenjena za navedeni iznos.

- **Obaveze prema dobavljačima u zemlji** u iznosu od 33.303.459 KM u odnosu na obaveze po istom osnovu iskazane na datum prethodnog bilansa manje su za 18,85 %. Najveći dio u iznosu od 31.311.625 KM odnosi se na fakturisanu robu, materijal i usluge, dok se preostalih 1.991.834 KM odnosi na obaveze po osnovu zaprimljenog materijala/robe u skladište i izvršene usluge, za koje do kraja obračunskog perioda nisu dostavljani računi i ostala dokumentacija na knjiženje. Provedenom revizijom utvrdili smo da su računi uredno ovjereni, odobreni i likvidirani od strane odgovornih lica.

- **Ostale obaveze iz poslovanja** iskazane su u iznosu od 2.007.342 KM. U okviru ove pozicije iskazuju su i obaveze po osnovu donacija iz raspoređene dobiti ostvarene u prethodnoj godini, utvrđene odlukom Skupštine, obaveze za donacije iz dobiti na datum bilansa iznosile su 1.458.157 KM i obaveze po naplaćenju RTV taksi u iznosu od 233.297 KM, koje predstavljaju obaveznu prema javnom RTV servisu po osnovu naplaćenih taksi.

- **Obaveze po osnovu plaća, naknada i ostalih primanja zaposlenih** iskazane u iznosu od 9.385.790 KM, u najvećem dijelu, u iznosu od 8.269.260 KM, odnose se na obaveze po osnovu plaća i naknada plaća

za decembar 2013. godine, obaveze za ostala primanja zaposlenih iskazane u iznosu od 1.074.978 KM, u najvećem dijelu, u iznosu od 826.134 KM, odnose se na obaveze za topli obrok.

- **Druge obaveze** iskazane su u iznosu od 8.092.469 KM. U okviru ove pozicije najznačajnije su obaveze za dividende u iznosu od 6.318.506 KM, za neisplaćene dividende vlasnicima kapitala i obaveze za PDV u iznosu od 2.699.081 KM.

Pasivna vremenska razgraničenja iskazana u iznosu od 51.151.098 KM u odnosu na prethodnu godinu veća su za 25,25 %. U okviru ove pozicije najveći dio u iznosu od 34.499.448 KM odnosi se na unaprijed obračunate rashode perioda po raznim osnovama, zatim obračunate prihodi narednog perioda u iznosu od 4.247.603 KM i ostala pasivna vremenska razgraničenja u iznosu od 12.404.047, u okviru iste pozicije iskazana su i rezervisanja po osnovu neiskorištenih godišnjih odmora u iznosu od 3.185.528 KM.

Provedenom revizijom utvrdili smo da Društvo nije evidentiralo sve fakture koje se odnose na 2013. godinu, niti je za neblagovremeno ispostavljene fakture izvršilo potrebna rezervisanja, shodno MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva, zbog čega iste terete narednu, tekuću godinu. Radi se o fakturama po različitim osnovama u iznosu od 418.970 KM, od čega se na troškove perioda odnosi 279.770 KM, a preostalih 139.200 KM na investicije. Takođe, Društvo nije evidentiralo odobrene popuste kupcima u iznosu od 94.948 KM.

Zbog neprovedenih računovodstvenih postupaka u pripadajućem obračunskom periodu obaveze su podcijenjeni najmanje za 418.970 KM, stalna sredstva su podcijenjena najmanje za 139.200 KM, potraživanja su precijenjena najmanje za 94.948 KM i troškovi su podcijenjeni najmanje za 374.718 KM, što nije u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH, Međunarodnim računovodstvenim standardima i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja, a prije svih paragrafom 22., 89. i 91. Okvira za sastavljanje i prezentiranje finansijskih izvještaja.

Troškove, investicije, potraživanja i obaveze priznavati i računovodstveno evidentirati u momentu stvaranja istih, u periodu na koji se isti odnose, u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, a ukoliko u momentu priznavanja ne postoji odgovarajuća knjigovodstvena isprava evidentiranje vršiti u korist pasivnih vremenskih razgraničenja, shodno MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva.

9.4 Kapital

Na datum bilansa iskazan je kapital u slijedećim iznosima:

	31.12.2013.	31.12.2012.
KAPITAL	1.105.119.174	1.099.817.540
Osnovni kapital	634.573.580	634.573.580
Rezerve	158.643.395	158.643.395
Nerealizovani dobiti	6.507.437	8.561.285
Neraspoređena dobit	305.394.762	298.039.280

Osnovni kapital iskazan je u iznosu registrovanom kod nadležnog registarskog suda. Isti je podijeljen na dionice. Vlasnik 57.114.378 dionica ili 90,0043 % je Federacija BiH, a preostalih 6.342.980 dionica ili 9,9957 % mali dioničari, privatizacijski investicioni fondovi i fizičkih lica.

Rezerve iskazane u iznosu od 158.643.395 KM formirane su u prethodnim godinama iz rezultata poslovanja, shodno Zakonu o privrednim društvima.

Nerealizovani dobiti iskazani u iznosu od 6.507.437 KM u odnosu na prethodnu godinu manji su za 23,99 %. Na ovoj poziciji iskazuju se dobiti po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju. Radi se o dionicama kompanije „Eutelsat Communiactions“, Pariz, Francuska, kupljenim 2007. godine. Dionicama se trguje na Pariškoj berzi. Na osnovu podataka sa evropskih berzi na dan 31.12.2013. godine, utvrđena je tržišna vrijednost ovih dionica. S tim u vezi, smanjenje od 2.053.848 KM rezultat je usklađivanja vrijednosti finansijskih instrumenata sa njihovom fer vrijednošću.

Neraspoređena dobit iskazana u iznosu od 305.394.762 KM formirana je iz dosadašnjih rezultata poslovanja u odnosu na prethodnu godinu veća je za 7.355.482 KM ili za 2,47 %. Na neraspoređenu dobit iz

ranijih godina odnosi se 186.722.270 KM, dok preostalih 118.672.492 KM predstavlja neraspoređena dobit izvještajne godine. Smanjenje na ovoj poziciji u revidiranoj godini u iznosu od 111.317.010 KM odnosilo se na prenesenu, raspoređenu dobit iz prethodne godine. Naime, na osnovu odluke Skupštine Društva od 09.05.2013. godine, u dividendu je izdvojeno 110.000.000 KM, a u donacije 1.317.010 KM. Prema odluci o raspodjeli dobiti, od ukupne neto dobiti ostvarene u prethodnoj godini ostalo je neraspoređeno 20.383.566 KM. Međutim, ovaj iznos umanjen je za iznos od 5.061.916 KM po osnovu izmjene finansijskih izvještaja za 2012. godinu, tako da konačna neraspoređena dobit iz prethodne godine iznosi 15.321.650 KM.

S tim u vezi, ukupno neraspoređena dobit iz ranijih godina iznosi 186.722.270 KM.

Najveći dio iste u iznosu od 153.409.208 KM formiran je u periodu od 2002. do 2007. godine, kao poreska olakšica po osnovu reinvestiranja, dok se preostali iznos od 33.313.062 KM odnosi na raspoređenu dobit u investicije za 2011. i 2012. godinu.

10. Sudski sporovi

Prema podacima Izvršne direkcije za pravne poslove, upravljanje organizacijom i ljudskim resursima, zaključno sa 31.12.2013. godine, protiv Društva se vodilo 89 sudskih sporova u procijenjenom tuženom iznosu od 10.261.620 KM. U najvećem broju, osnov tužbi su neosnovano bogaćenje, neizmirene obaveze, naknade štete, uznemiravanje vlasništva, utvrđivanje vlasništva i prava iz radnog odnosa.

Na datum bilansa Društvo je pokrenulo 91.141 sporova protiv pravnih i fizičkih lica u vrijednosti od 102.682.222 KM. Od ukupnog broja, 90.902 tužbi u vrijednosti od 47.769.197 KM odnosi se na nenaplaćena potraživanja po osnovu pruženih usluga, dok je preostalih 239, u vrijednosti od 54.913.025 KM po drugim osnovama, od čega 5 upravnih postupaka u vrijednosti od 45.161.356 KM protiv Federalnog ministarstva finansija. Najznačajnija tužba u vrijednosti od 31.502.372 KM odnosi se na rješenje od 07.12.2009. godine, u vezi dodatno utvrđenih obaveza poreza na dobit po osnovu finansiranja preduzeća JP „BH Pošta“ d.o.o. Sarajevo, koje je vršeno prema odluci Vlade Federacije BiH. Iako su u vezi predmetnog spora nadležnom Kantonalnom sudu u Sarajevu podnesene šest urgencija za okončanje predmetnog spora, isti još uvijek nije okončan.

11. Aktivnosti nakon zaključenja ugovora o nabavci poslovne zgrade

Nakon provedenih višegodišnjih aktivnosti Društvo je krajem 2010. godine od firme "OKI" d.o.o. Sarajevo (u daljem tekstu - Prodavac) kupilo nedovršeni poslovni objekat u Sarajevu, u ulici Franca Lehara broj 7. Podsjećamo, u našem izvještaju za 2010. godinu, samo smo se ukratko osvrnuli na predmetnu nabavku, obzirom da zbog ograničenja vremena i resursa nismo vršili reviziju iste.

Ugovorom o kupoprodaji od 13.09.2010. godine, utvrđena je cijena u iznosu od 34.335.162 KM, bez pripadajućih poreza, dok ukupno ugovorena kupoprodajna cijena sa uključenim PDV na garažu i parking iznosi 35.531.844 KM. Istim ugovorom Društvo je od Prodavca kupilo nekretnine, odnosno, poslovni objekt, koji se sastoji od nedovršene poslovne zgrade površine 8.485 m² u vrijednosti od 27.295.859 KM, garaže površine 2.323 m² u vrijednosti 4.453.430 KM i parking prostora površine 2.003 m² u vrijednosti 2.585.873 KM, u viđenom stanju, sa kompletnom pripadajućom dokumentacijom. Ugovorne strane su predmetne nekretnine pregledale i iste je kupac kupio u viđenom stanju sa pripadajućom dokumentacijom, koja čini sastavni dio ugovora. Ugovorom je definisano da su naprijed navedene jedinične cijene fiksne. Istim je precizirana i dinamika uplate sredstava.

Provedenom revizijom utvrdili smo da ugovorne strane nisu ispoštovale ugovorene obaveze, o čemu se obrazlaže u daljnjem tekstu.

Od ukupno ugovorene kupoprodajne cijene u iznosu od 35.531.843,50 KM, Društvo je Prodavcu neposredno nakon preuzimanja objekta uplatilo 30.567.843 KM, kao i porez na promet nepokretnosti u iznosu od 1.364.793 KM, po rješenju nadležne porezne uprave. Zadržan je iznos od 4.964.000 KM, shodno tački 2.2. ugovora, koji se odnosi na preostale radove na poslovnoj zgradi.

Naime, Društvo se ugovorom obavezalo da će provesti proceduru nabavke za izvođenje preostalih radova na nedovršenoj zgradi i potpisati ugovor o izvođenju radova u roku od sedam mjeseci od dana potpisivanja predmetnog ugovora, a nakon toga, u roku od pet dana Prodavcu uplatiti preostali iznos, i to samo u slučaju da vrijednost zaključenog ugovora sa najpovoljnijim ponuđačem bude jednaka ili manja od

ovog iznosa. U slučaju da kupac ne potpiše Ugovor o izvođenju preostalih radova na nedovršenoj zgradi sa najpovoljnijim ponuđačem u roku od sedam mjeseci od potpisivanja ovog ugovora, kupac se obavezuje da će odmah po proteku tog roka isplatiti Prodavcu preostali iznos, a nakon što mu isti prethodno dostavi безусловnu garanciju poslovne banke na isti iznos sa rokom važnosti od 6 mjeseci. U slučaju da kupac nakon provedenog postupka nabavke za preostale radove na nedovršenoj zgradi zaključi ugovor u iznosu većim od 4.964.000 KM, isti ima pravo da iznos razlike između ugovorene cijene i navedenog iznosa ne plati prodavcu, već da tu razliku umanja od preostalog neuplaćenog iznosa. Preostali dio ugovorene kupoprodajne cijene, nakon što zadrži gore pomenutu razliku, kupac će uplatiti odmah po zaključenju ugovora o izvođenju preostalih radova sa izabranim ponuđačem.

Predmetnim ugovorom definisano je da će Prodavac najkasnije u roku od 15 dana, računajući od dana zaključenja Ugovora o izvođenju radova na dovršetku poslovnog objekta sa najpovoljnijim ponuđačem, a prije plaćanja preostalog iznosa, dostaviti kupcu безусловnu bankarsku garanciju poslovne banke na iznos od 500.000 KM, sa rokom važnosti do završetka tehničkog prijema poslovnog objekta kao cjeline, a na ime projektantskog nadzora i učešća u tehničkom prijemu poslovnog objekta. Ugovorom se Prodavac obavezao da u okviru ugovorene cijene izvrši poslove projektantskog nadzora od strane glavnih projekatata, kao i da izvrši poslove učešća u radu Općinske komisije za tehnički prijem objekta kada isti bude izgrađen u cjelosti i da sve eventualne primjedbe ove komisije, a koje se odnose na radove koje je izveo do potpisa ovog ugovora otkloni o svom trošku.

Društvo nije ispoštovalo ugovorenu obavezu da će potpisati ugovor o izvođenju radova u roku od sedam mjeseci od dana potpisivanja predmetnog ugovora. Aktivnosti na izboru izvođača radova za izvođenje preostalih građevinsko-zanatskih i instalaterskih radova na dovršenju poslovne zgrade koje su se obavljale u periodu od januara 2011. do kraja maja 2013. godine trajale su skoro dvije i po godine, dok su i ugovoreni radovi trajali duže i isti nisu bili završeni do okončanja naše revizije.

Početakom 2012. godine, Društvo se radi dobivanja nove građevinske dozvole, obratilo nadležnoj službi Općine Centar Sarajevo. U isto vrijeme utvrđeno je prisustvo vode u jednom dijelu podrumskih prostorija, o čemu je obaviješten prodavac. U pismenoj korespondenciji svaka od ugovornih strana odgovornost je prebacivala na drugu. Društvo je iznosilo argumente u cilju dokazivanja lošeg kvaliteta izvedenih radova na hidroizolaciji objekta, dok je firma "OKI" d.o.o. Sarajevo tvrdila da se voda pojavila zbog neažurnosti u održavanju objekta, navodeći da se radi o pucanju vodovodne cijevi, o čemu brigu nije vodilo Društvo, niti je blagovremeno reagovalo na otklanjanje kvara. Sanacija vode u objektu uzrokovala je plaćanje dodatnih troškova i uticala na produženje roka na izvođenju preostalih radova na objektu.

Naglašavamo, u isto vrijeme vodio se postupak izbor najpovoljnijeg ponuđača za izvođenje preostalih radova na objektu. S tim u vezi, napominjemo da je jedan od ponuđača bio i Prodavac, odnosno, firma "OKI" d.o.o. Sarajevo. Nakon što je početkom juna 2012. godine izabran najpovoljniji ponuđač, Prodavac je podnio prigovor, a nakon toga i žalbu, zbog čega je postupak obustavljen. O ovom postupku detaljno je obrazloženo u tački 11. Izvještaja.

Krajem novembra 2012. godine, od nadležne općine dobivena je nova građevinska dozvola. Prema rješenju od 07.11.2012. godine, utvrđeno je obračun troškova uređenja gradskog građevinskog zemljišta za predmetni objekat, čija je ukupna korisna površina sa planiranom dogradnjom za 1.244,65 m² manje od površina iz kupoprodajnog ugovora. Tek tada, dakle, dvije godine od dana zaključenja ugovora i primopredaje poslovnog objekta, došlo se do saznanja da su stvarne površine kupljenog poslovnog objekta na osnovu kojih je utvrđena i ugovorena kupoprodajna cijena u značajnoj mjeri manje od ponuđenih i ugovorenih. Društvo je odmah formiralo vlastitu stručnu komisiju koja je utvrdila da su stvarne površine objekta u odnosu na ugovorene manje za 887,69 m². Zbog neslaganja u neto (korisnim) površinama objekta, Uprava je angažovala i projektantsku firmu "I.D.E.A." d.o.o. Sarajevo, koja je izvršila mjerenje i sačinila elaborat, u kojem se potvrđuju skoro identične površine koje su utvrđene i od strane stručnog tima Društva. Na osnovu svega toga, Uprava je zauzela stav i donijela zaključak da se elaborat prihvati i da se obračun i plaćanje Prodavcu izvrši u skladu sa utvrđenim stvarnim površinama. Prema istom zaključku, od 06.08.2013. godine, Društvo će obračunati i istoj firmi platiti površine u skladu sa utvrđenim stvarnim površinama koje se značajno razlikuju od površina navedenih u ponudi prodavca, a koja čini sastavni dio ugovora, te shodno tome, zadržati iznos razlike koja u novcu iznosi 2.221.684 KM (bez PDV-a) do konačnog usaglašavanja stvarnih površina. Uprava je smatrala da im to pravo pripada na osnovu konačne ponude

Prodavca, od 11.08.2010. godine, u kojoj je navedeno da će "stvarne površine objekta utvrditi ovlašteni stručni predstavnici dviju firmi, u skladu sa jugoslovenskim standardom JUS U.C2.100 I-1966, od 01.07.1966. godine".

Međutim, Prodavac se nije složio sa načinom na koji se pristupilo prilikom izračunavanja neto korisnih površina i tumačenjem navedenog standarda, a posebno se nije složio sa angažmanom ovlaštene projektantske kuće i njegovim elaboratom, koji je za njega bio neprihvatljiv. U aktu ovlaštenog predstavnika prodavca, od 27.05.2013. godine, pored ostalog se navodi, da je "komisija Društva utvrdila da nema značajnijih odstupanja vezanih za površine poslovnog objekta", što je i potvrđeno i samim potpisivanjem predmetnog Ugovora o kupoprodaji od 13.09.2010. godine, u kojem je kupoprodajna cijena utvrđena na osnovu fiksnih jediničnih cijena i prihvaćenih površina. U istom aktu se navodi da su ovlašteni stručni predstavnici dvije firme trebali zajednički utvrditi stvarne površine u viđenom stanju, a ne stvarne korisne neto površine objekta u viđenom stanju, u skladu sa jugoslovenskim standardom od 01.07.1966. godine.

Podsjećamo, Ugovorom o kupoprodaji definisano je da je Društvo, kao kupac nekretnine kupio u viđenom stanju sa pripadajućom dokumentacijom, koja čini sastavni dio ugovora i da su jedinične cijene fiksne. Zapisnikom o primopredaji nekretnina, od 17.12.2010. godine, konstatovano je da "kupac izjavljuje da nema nikakvih primjedbi na predate, t.j. primljene nekretnine, niti na navedenu dokumentaciju".

U vezi sa naprijed konstatovanim, naglašavamo činjenicu da ovlašteni stručni predstavnici dviju firmi nisu proveli ove aktivnosti prije zaključenja Ugovora o kupoprodaji, niti je predmetnim ugovorom preciziran rok do kojeg bi se iste trebale okončati. Naprotiv, predmetnim ugovorom uopće nije ostavljena mogućnost promjene cijene ugovora, niti je u isti ugrađena klauzula iz konačne ponude. Stoga i smatramo da su se ove aktivnosti trebale okončati prije zaključenja predmetnog ugovora, jer bi se na taj način ugovorila stvarna cijena, koja je jedan od bitnih elemenata ugovora.

Obzirom da je Društvo izvršilo još neke dodatne radove na sanaciji i otklanjanju nedostataka u ukupnom iznosu od 138.808 KM, iako su isti bili obaveza Prodavca, Izvršna direkcija za ekonomsko-finansijske poslove zatražila je da se u cilju regulisanja odnosa sa istim pokrene procedura sačinjavanja aneksa ugovora.

Međutim, Prodavac je potpisivanje bilo kakvog aneksa kategorički odbio, već je od Društva tražio da postupi u skladu sa ugovorom i da uplati preostali iznos. Iz raspoložive i prezentirane korespondencije između ugovornih strana se vidi da je u proteklom periodu bilo značajnih neslaganja u vezi poštivanja Ugovora o kupoprodaji. S druge strane, evidentno je da Prodavac nije obezbijedio sva stručnalica, članove projektantskog nadzora. Stoga je Društvo u više navrata tražilo da se obezbijedi potreban nadzor na objektu od strane ovih stručnih lica, shodno predmetnom ugovoru.

Postupak izbora izvođača preostalih građevinsko-zanatskih i instalaterskih radova na poslovnoj zgradi okončan je 11.06.2013. godine, dodjelom ugovora izabranom ponuđaču "Unioninvest" d.o.o. Sarajevo, u vrijednosti od 5.766.541 KM, bez PDV-a.

Do okončanja revizije, Društvo nije uplatilo preostali iznos iz ugovora, niti je Prodavac obezbijedio garanciju poslovne banke na ime projektantskog nadzora i učešća u tehničkom prijemu poslovnog objekta.

U vezi naprijed navedenog, smatramo da je najveći problem u ovom predmetu što se stvarne površine nisu usaglasile prije zaključenja Ugovora o kupoprodaji. Prilikom zaključenja Ugovora o kupoprodaji, predstavnici Društva nisu nastupili sa dužnom pažnjom i načinili su propust što prije zaključenja ugovora nisu izvršili provjeru ponuđenih površina nekretnina koje su predmet istog ili što u samom ugovoru nisu ostavili mogućnost naknadnih provjera i usaglašavanja sa predstavnicima ponuđača sa precizno utvrđenim rokom.

Rezimirajući naprijed konstatovano napominjemo da je u poslovnim knjigama Društva, na projektu koji se vodi pod brojem: IP.1/08.012.2 - Poslovna zgrada iskazano ulaganje u iznosu od 35.864.232 KM, od čega se 34.335.162 KM odnosi na kupoprodajnu cijenu nedovršene poslovne zgrade, dok se preostali iznos od 1.529.070 KM odnosi na pripadajući porez na promet nepokretnosti, prateće energetske saglasnosti i projekte enterijera i eksterijera. Obračunati i uplaćeni PDV na završeni dio nekretnine (garaža i parking) u iznosu od 1.196.681,50 KM nije uključen u vrijednost objekta. Od ukupnog iznosa, kao sredstvo u pripremi vodi se ulaganje u iznosu od 26.124.929 KM. Isto se odnosi na nedovršenu zgradu, dok je preostalih 9.739.303 KM kolaudovano i preneseno u upotrebi (zemljište i parking prostor). Kolaudovano je zemljište u

vrijednosti od 6.881.400 KM, dio garaže u iznosu od 2.074.730 KM i dio parking prostora u iznosu od 783.173 KM.

U vezi poslovne zgrade otvorena je još jedna posebna pozicija, novi projekt, IP.1/13.061.2, na koji se evidentiraju poslovne promjene vezane za radove na završetku poslovne zgrade. Na ovom projektu do dana okončanja naše revizije evidentiran je iznos od 4.598.135 KM.

12. Javne nabavke

Prema prezentiranim podacima, u periodu od 01.01. do 31.12.2013. godine, na nivou Društva zaključeno je 2.014 ugovora u vrijednosti od 202.803.401 KM. U odnosu na prethodnu godinu, u kojoj je zaključeno 2.364 ugovora u vrijednosti od 236.552.562 KM, vrijednost zaključenih ugovora manja je za 14,17 %. Kao i prethodnih godina, najveći broj, ukupno 421 ugovora u vrijednosti od 98.523.870 KM dodijeljeno je putem pregovaračkih postupaka bez objavljivanja obavještenja. Učešće ovih ugovora u odnosu na ukupan broj bilo je 48,58 % i odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su ovi ugovori prevladavali sa učešćem od 58,67 %, značajno je smanjeno. Od ukupnog broja, 283 ugovora u vrijednosti od 88.560.828 KM ili 43,67 % dodijeljeno je putem otvorenih postupka, 1 ugovor u vrijednosti od 5.766.541 ili 2,84 % putem ograničenog postupka, 357 ugovora u vrijednosti od 6.240.776 KM ili 3,08 % putem konkurentskog zahtjeva i 929 ugovora u vrijednosti od 2.872.745 KM ili 1,42 % direktnim sporazumom. Preostala 23 ugovora u vrijednosti od 838.640 KM ili 0,41 % odnosi se na ugovore čija je dodjela izuzeta iz Zakona o javnim nabavkama BiH.

Najznačajniji ugovori dodijeljeni su na nivou Generalne direkcije. Od 697 ugovora u vrijednosti od 174.689.360 KM, 262 ugovora u vrijednosti od 97.024.810 KM dodijeljeno putem pregovaračkog postupka bez objave obavještenja.

Revidirali smo 70 provedenih postupaka i procedura dodjele 72 ugovora u vrijednosti od 96.834.900 KM, od čega 48 postupaka i procedura 50 ugovora dodijeljenih putem otvorenog postupka u vrijednosti od 54.354.545 KM, 21 ugovor dodijeljen putem pregovaračkog postupka bez objavljivanja obavještenja u vrijednosti od 36.713.814 KM i jedan postupak dodjele ugovora putem ograničenog postupka u vrijednosti od 5.766.541 KM.

a) Otvoreni postupci

Ono što je karakteristično za revidirane postupke javnih nabavki putem otvorenih postupaka je da je u skoro svim slučajevima tenderska dokumentacija bila dosta zahtjevna, ali da u značajnom broju postupaka nije bila jasno definisana i u potpunosti precizirana, posebno u dijelu koji se odnosi na tehničke zahtjeve. To je bio i razlog što je tendersku dokumentaciju preuzimao veliki broj zainteresiranih kandidata, ali je zato manji broj ponuđača dostavljao ponude. Kao primjer nejasne tenderske dokumentacije kod određenog broja revidiranih postupaka navodimo tačku 5.20. tenderske dokumentacije. U ovoj tački od kandidata se traži da dostave originalnu bezuslovnu bankarsku garanciju za ozbiljnost ponude u vrijednosti od 2 % od ukupne vrijednosti ponude, a u svakom slučaju ne manje od 2.000 KM sa rokom važnosti do utvrđenog datuma. Ovakva formulacija u tenderskoj dokumentaciji unosila je zabunu, obzirom da su neki kandidati neovisno o vrijednosti ponude dostavljali garanciju na 2.000 KM. Zbog nejasnoća u tenderskoj dokumentaciji, od strane zainteresiranih kandidata bilo više upita i tražena pojašnjenja iste, ali i sugestija.

Kao i prethodnih godina, u svim revidiranim postupcima objavljeni kriterij bio je "Najniža cijena tehnički zadovoljavajuće ponude".

Društvo, kao Ugovorni organ je u nacrtima ugovora, koji čine sastavni dio tenderske dokumentacije definisao uslove i način plaćanja, rokove isporuke/realizacije, osiguranje, garantne i postgarantne rokove, servis/podršku i održavanje. Svi ovi pojmovi, prema odredbama člana 34. Zakona o javnim nabavkama, spadaju u kriterije za dodjelu ugovora, ali ih je Društvo definisalo i utvrdilo kao elemente ugovora.

Revidirani postupci javnih nabavki u prosjeku su trajali između pet i šest mjeseci.

U vezi sa naprijed navedenim, u daljem tekstu navodimo samo neke karakteristične postupke, uz napomenu, da u vrijednosti ugovora nije uključen PDV:

- **Predmet nabavke: Nabavka upravljanje wireless mreže; Ugovor broj: 01-25-2393/13; Izabrani ponuđač: Mibo Komunikacije d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 1.378.840 KM**

Ovaj postupak je trajao više od sedam mjeseci.

Prigovor na Tendersku dokumentaciju podnio je jedan od zainteresiranih ponuđača, "Ericsson Nikola Tesla BH" d.o.o. Sarajevo, navodeći da je ista diskriminatorna, jer se tehničkim zahtjevima preferira pravo samo jednog proizvođača, čije su tehničke karakteristike identične onima koje su nave dene u tenderskom zahtjevu. Nadležna direkcija je u svom očitovanju uvažila pet od šest primjedbi datih na tehničke zahtjeve, ali je predmetni prigovor odbačen kao nepravovremen.

- **Predmet nabavke: Nabavka sistema tehničke zaštite za objekte BH Telecom d.d. Sarajevo; Ugovor broj: 01-25-561/13; Izabrani ponuđač: Agencija za tehničku i fizičku zaštitu »Middle point electronics« d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 963.528 KM**

Radi se o ponovljenom postupku. U prvom postupku tendersku dokumentaciju preuzelo je 20 kandidata. Ponude su dostavila dva ponuđača, ali ni jedna nije bila kvalifikovana. U ponovnom, predmetnom postupku, tendersku dokumentaciju preuzelo je 13 kandidata, a dostavljena je samo jedna ponuda, što pokazuje koliko je tenderska dokumentacija bila zahtjevna.

- **Predmet nabavke: Usluge angažovanja radne snage za rad na poslovima pružanja podrške korisnicima usluga BH Telecom d.d. Sarajevo; Ugovor broj: 01-25-562/13; Izabrani ponuđač: SEE Contact d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 427.000 KM**

Zbog nepreciznosti tenderske dokumentacije ponuđač koji je ponudio najnižu cijenu je eliminisan, jer je dostavio bezuslovnu bankarsku garanciju za ozbiljnost ponude na iznos od 2.000 KM, što prema mišljenju komisije, nije u skladu sa zahtjevom iz tenderske dokumentacije.

Ponuđač koji je eliminisan je pismenim putem zatražio uvid u tendersku dokumentaciju, što mu je i odobreno. Nakon što je izvršio uvid, podnio je prigovor, navodeći nepravilnosti u ponudama ostala tri ponuđača, a koji je kasnije povukao.

- **Predmet nabavke: Nabavka usluga migracije i nadogradnja SAP okruženja; Ugovor broj: 01-25-2326/13; Izabrani ponuđač: Grupa ponuđača: B4B BH d.o.o. Orašje i B4B d.o.o. Zagreb; Iznos ugovora: 2.300.000 KM**

Ponude su dostavila tri ponuđača. Komisija je utvrdila da niti jedan od ponuđača nije zadovoljio sve tražene tehničke uslove iz tenderske dokumentacije, radi čega je konstatovala da ponude nisu prihvatljive, te je predložila da se postupak poništi. Međutim, u aktu nadležne direkcije, u svojstvu OPNZ, od 10.10.2013. godine navodi se da su »sve tri ponude tehnički prihvatljive, jer nedostaci u ponudama ne utiču na kvalitet ponude i tehničkog rješenja...«, te se shodno tome sugeriše komisiji da ih treba vrednovati. Prethodno je Uprava posebnim zaključkom ovlastila OPNZ da se izjasni o ovome i da uputi prijedlog komisiji. Nakon što je komisija ponovo razmotrila ponude, iste je vrednovala i predložila najpovoljnijeg ponuđača.

- **Predmet nabavke: Nabavka cijevi za zaštitu telekomunikacijskih kablova; Ugovor broj: 01-25-1639/13; Izabrani ponuđač: Bosnplast d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 4.966.145 KM**

Ovaj postupak trajao je osam mjeseci.

U ovom postupku tendersku dokumentaciju preuzelo je 11 zainteresiranih kandidata, a ponude je dostavilo 5 ponuđača, i to: 1. Zim Plast d.o.o. Gračanica, u iznosu od 6.450.060 KM; 2. Welt Plast d.o.o. Posušje, u iznosu od 6.649.925 KM; 3. Bosnplast d.o.o. Sarajevo, u iznosu od 5.842.524 KM; 4. Tabak Plast d.o.o. Tomislavgrad, u iznosu od 3.690.041 KM i 5. Pipelife Austria GmbH, u iznosu od 2.949.792 EUR.

U Zapisniku sa otvaranja ispod tabele u kojoj su navedeni nazivi ponuđača i ponuđene cijena konstatovano je da je ponuđač "Bosnplast" d.o.o. Sarajevo naknadno dostavio i izmjenu ponude, u kojoj je izjavio da na ponuđene cijene nudi popust u iznosu od 15 %, a koji nije uključen u naprijed navedenu cijenu, što je po našem mišljenju nepravilno i nije u skladu sa članom 13. Uputstva o primjeni Zakona o javnim nabavkama BiH. Smatramo da se svaki popust saopštava istovremeno sa ponuđenom cijenom i da nije pravilno da se navodi odvojeno, u posebnom dijelu zapisnika. Prema izvještaju komisije, izmjena ponude zaprimljena je naknadno, prije utvrđenog roka za njihov prijem. U daljem toku postupka komisija je utvrdila da samo ponude ponuđača "Zimplast" d.o.o. Gračanica i "Bosnplast" d.o.o. Sarajevo ispunjavaju sve tražene tehničke zahtjeve. Na odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača, prigovor je podnio ponuđač

„Tabakplast“ d.o.o. Tomislavgrad, navodeći da su ponuđene cijevi kvalitetnije od traženih. Nakon što je prigovor odbijen kao neosnovan, isti ponuđač izjavio je žalbu. Ured za razmatranje žalbi nije se upuštao u meritum, već je predmetnu žalbu odbacio kao neblagovremenu.

- **Predmet nabavke: Nabavka telekomunikacijskih mjesnih instrumenata (u šest Lot-ova), od čega, Lot 1: Modularni multiservisni instrument za testiranje xDSL, VoIP i IPTV servisa (HST-3000 ili ekvivalent); Ugovor broj: 01-25-1396/13; Izabrani ponuđač: Niatel d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 434.588 KM**

Tendersku dokumentaciju za šest Lot-ova preuzelo je devet kandidata. Za Lot 1 ponudu je dostavio samo jedan ponuđač. Komisija je sačinila izvještaj u kojem je konstatovala da je broj prihvatljivih ponuda manji od tri i isti dala na dalje postupanje. Nakon što je nadležni OPNZ dao saglasnost za nastavak procedure nabavke, Uprava je isto potvrdila Zaključkom od 06.08.2013. godine. Postupak je nastavljen i okončan dodjelom ugovora.

- **Predmet nabavke: Nabavka ADSL modema (putem dva Lot-a); za Lot 1: Nabavka ADSL modema - bežični; Ugovor broj: 01-25-1567/13; Izabrani ponuđač: Unatel d.o.o. Bihać; Iznos ugovora: 2.591.100 KM**

Tendersku dokumentaciju preuzelo je 14 kandidata, a za Lot 1 ponude je dostavilo šest ponuđača, i to: 1. "Unibox" d.o.o. Sarajevo, u iznosu od 2.788.200 KM; 2. "BS Telecom Solutions" d.o.o. Sarajevo, u iznosu od 2.547.000 KM; 3. "Unatel" d.o.o. Bihać, u iznosu od 2.591.000 KM; 4. "CT Computers BA" d.o.o. Sarajevo, u iznosu od 2.673.000 KM; 5. "BCH" d.o.o. Sarajevo, u iznosu od 2.592.000 KM i 6. "Unis Telecom" d.d. Mostar, u iznosu od 2.799.000 KM.

U izvještaju komisije za Lot 1 se navodi da je samo ponuđača "Unatel" d.o.o. Bihać tehnički prihvatljiva, dok ostale ponude nisu zadovoljile tražene tehničke uslove. Izvještaj bez preporuke prosljeđen je na dalje postupanje. Dana, 11.06.2013. godine, saglasnost za nastavak postupka dala je nadležna direkcija. Istoga dana, Uprava je donijela kontradiktoran zaključak, prema kojem je: pod a) osigurana stvarna konkurencija, ali se od komisije traži da, "pod b) još jedanput analizira ponude ostalih dobavljača i provjeri da li ponuđeni modemi zadovoljavaju karakteristike tražene tenderskom dokumentacijom, a pod c) ukoliko komisija u dodatnoj analizi utvrdi da je broj prihvatljivih ponuda najmanje tri, sačiniti će Izvještaj sa preporukom za dodjelu ugovora, a zaključak pod a) se u tom slučaju stavlja van snage".

Nadležna komisija je 18.06.2013. godine sačinila novi izvještaj sa preporukom, u kojem je ponovila navode u svom prethodnom izvještaju, prema kojima je samo jedna ponuda zadovoljila tražene tehničke zahtjeve. Pozivajući se na zaključak Uprave komisija je dala preporuku da se izabere ponuđač koji je zadovoljio tražene tehničke zahtjeve. Na odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača za Lot 1, prigovor je podnio ponuđač »BS Telecom Solutions« d.o.o. Sarajevo. U prigovoru sa pored ostalog navodi da njihov ponuđeni modem u potpunosti ispunjava tražene uslove, ističući da je isti zadovoljio i sve tražene tehničke zahtjeve za Telekom Srbije. Nakon što je prigovor odbijen kao neosnovan, isti ponuđač uložio je žalbu. Ured za razmatranje žalbi je zaključkom obustavio žalbeni postupak, iz razloga što je žalitelj svojim pismenim podneskom od 07.08.2013. godine izjavio da odustaje od žalbe.

Napominjemo, cijena ponuđenog modema izabranog ponuđača iznosi 28,79 KM, bez PDV/komadu i niža je od cijene koja je postignuta u pregovaračkom postupku sa istim dobavljačem, o čemu je obrazloženo u daljnjem tekstu.

S druge strane, u postupku izbora najpovoljnijeg ponuđača za Lot 2, za koji su dostavljene tri ponude, takođe je bila kvalifikovana samo ponuda istog ponuđača, "Unatel" d.o.o. Bihać, dok su ostale dvije tehnički neprihvatljive. Zaključkom Uprave, od 19.06.2013. godine, ovaj Lot je na prijedlog komisije i nadležne direkcije poništen, iz razloga, "što nije ostvarena stvarna konkurencija". Naprijed navedeno ukazuje na nedosljednost ugovornog organa.

U vezi testiranja svih vrsta uzoraka, predmeta nabavke (u konkretnom slučaju modema) koja provodi Društvo, kao ugovorni organ, značajno je napomenuti slijedeće:

Iz raspoložive dokumentacije smo utvrdili da se testiranje uzoraka obavlja bez prisustva ponuđača. Prema navodima odgovornih lica, ovo se radi iz sigurnosnih razloga, što je po nama neprihvatljivo. Imajući u vidu način rada drugih ugovornih organa u sličnim situacijama, smatramo da ovakav pristup i način rada ugovornog organa nije transparentan i da ne osigurava stvarnu konkurenciju,

posebno ako se ima u vidu činjenica da sam proces testiranja uzoraka nije uređen, niti definisan nekom pisanom procedurom.

- **Predmet nabavke: Nabavka usluga planiranja i zakupa medijskog prostora na radio stanicama u BiH; Ugovor broj: 01-25-594/13; Izabrani ponuđač: Mita Group d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 400.000 KM**

Ovaj postupak je trajao jedanaest mjeseci. Isti je još u početku bio obustavljen zbog prigovora na tendersku dokumentaciju. Prigovore su dostavila dva kandidata: "Advans" d.o.o. Zagreb i "Futurlink SEE" d.o.o. Sarajevo, zbog nepravilnosti i nejasnoće u tenderskoj dokumentaciji, navodeći da su traženi uslovi diskriminatorni, obzirom da se od ponuđača zahtjeva da imaju iskustvo u radu sa 5 određenih (navedenih) radio stanica u Federaciji BiH. Osim toga, bilo je nejasnoća i u pogledu traženih poslovnih podataka. U jednom dijelu tenderske dokumentacije tražili su se podaci za 2010. i 2011. godinu, a u drugom, podaci za 2009. i 2010. godinu. Prigovori su odbačeni odlukama od 28.05.2012. godine, kao neosnovani. Na odluke o odbijanju prigovora uložene su žalbe, i to: Dana, 04.06.2012. godine žalbu je izjavila firma "Futurlink SEE" d.o.o. Sarajevo, a 05.06.2012. godine i kandidat "Advans" d.o.o. Zagreb. Aktom Ureda za razmatranje žalbi od 06.06.2012. godine, postupak je obustavljen. Objavljen je novi rok za predaju ponuda. I ovoga puta, kao i u svim prethodnim slučajevima, bilo je više upita i pojašnjenja u vezi tenderske dokumentacije. Zbog novog prigovora na tendersku dokumentaciju, postupak je ponovo obustavljen. Prigovor na tendersku dokumentaciju podnio je ponuđač "Phd media" d.o.o. Zagreb. Odlukom Društva od 03.10.2012. godine, prigovor je u jednom dijelu uvažen, a u preostalom dijelu odbijen kao neosnovan. Nismo upoznati da je izjavljena žalba.

- **Predmet nabavke: Nabavka i isporuka 10.000 VOIP adaptera; Ugovor broj: 01-2.5-573/13; Izabrani ponuđač: »Unis Telekomunikacije« d.d. Mostar; Iznos ugovora: 448.000 KM**

Postupak je trajao više od pet mjeseci. Iako je tendersku dokumentaciju preuzelo 14 kandidata, dostavljene su samo tri ponude. Komisija je utvrdila da su dvije ponude kvalifikovane. Povoljnija ponuda nije kvalifikovana, jer ponuđač nije dostavio dokaz da nije osuđivan. Ugovor se dodijelio drugoplasiranom ponuđaču.

- **Predmet nabavke: Nabavka Microsoft licenci putem Enterprise Agreement za 2013. godinu; Ugovor broj: 01-2.5-1761/13; Izabrani ponuđač: »SYS Company« d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 936.776 KM**

I ovaj postupak trajao je pet mjeseci.

Dostavljene su samo dvije ponude. Komisija je utvrdila da su ponude kvalifikovane i ugovor je dodijeljen ponuđaču koji je ponudio najnižu cijenu tehnički zadovoljavajuće ponude. Postupak je započet 10.06.2013. godine, a okončan 05.11.2013. godine.

- **Predmet nabavke: Nabavka bežičnog Triple Play sistema; Ugovor broj: 01-2.5-629/13; Izabrani ponuđač: »Energoinvest« d.d. Sarajevo; Iznos ugovora: 1.198.365 KM**

Ovaj postupak je trajao sedam mjeseci.

Tendersku dokumentaciju preuzelo je 9 kandidata, a dostavljene su samo tri ponude. Komisija je utvrdila da su dvije ponude kvalifikovane. Ugovor je dodijeljen ponuđaču koji je ponudio najnižu cijenu tehnički zadovoljavajuće ponude. Postupak je započet 12.07.2012. godine, a okončan 23.02.2013. godine.

- **Predmet nabavke: Nabavka Lot 2 - optičkog telekomunikacionog materijala i opreme (zaštitne cijevi i oprema za FTTH); Ugovor broj: 01-2.5-821/13; Izabrani ponuđač: »SRMA« d.o.o. Gračanica; Iznos ugovora: 1.977.240 KM**

Iako je tendersku dokumentaciju preuzeo 41 kandidat, dostavljene su samo dvije ponude. Komisija je utvrdila da je samo jedan ponuđač kvalifikovan i isti je izabran.

- **Predmet nabavke: Lot 1 – isporuka, obuka, transport, montaža i puštanje u rad sistema napajanja i rezervnog napajanja telekomunikacione opreme BH Line; Ugovor broj: 01-2.5-366/13; Izabrani ponuđač: »Energoinvest SUE« d.d. Sarajevo; Iznos ugovora: 863.542 KM**
Lot 2 – projektovanje sistema nadzora i upravljanja energetskeg postrojenja za potrebe BH Telecom-a – procijenjena vrijednost 300.000 KM

Tendersku dokumentaciju za oba Lot-a preuzelo je 10 kandidata. Za Lot 1 dostavljene su samo dvije ponude. Komisija je utvrdila da je samo jedna ponuda kvalifikovana. Za Lot 2 dostavljene su 4 ponude, od kojih je jedna ponuda kvalifikovana. Obzirom da je broj primljenih prihvatljivih ponuda u predmetnom postupku nabavke za oba lota manji od tri, od strane OPNZ-a data je saglasnost za nastavak procedure po predmetnoj nabavci za oba lota. Uprava je donijela Zaključak kojim je utvrdila da je u predmetnom postupku nabavke za Lot 1, za koji je samo jedna ponuda kvalifikovana, osigurana stvarna konkurencija, dok za Lot 2, nije osigurana stvarna konkurencija. Shodno naprijed navedenom, donesena je Odluka o odjeli ugovora za Lot 1, dok je postupak nabavke za Lot 2 poništen.

- **Predmet nabavke: Nabavka mobilnih terminalnih uređaja (iPhone 5) sa obezbjeđenom servisnom podrškom; Ugovor broj: 01-2.5-2770/13; Izabrani ponuđač: »MIBO Komunikacije« d.o.o, Sarajevo; Iznos ugovora: 2.324.700 KM**

Iako je tendersku dokumentaciju preuzelo 13 kandidata, dostavljene su samo dvije ponude. Komisija je utvrdila da je ponuda ponuđača "Mibo Komunikacije" d.o.o. Sarajevo kvalifikovana. Drugi ponuđač, "Elektro Union" d.o.o. Sarajevo, koji je ponudio nižu cijenu, kraći rok isporuke i veći garantni rok, prema Izveštaju komisije, nije kvalifikovan, jer nije dostavio dokaz o isporuci informatičke opreme u zadnje tri godine. Obzirom da je broj primljenih prihvatljivih ponuda bio manji od tri, kao i u svim ostalim revidiranim slučajevima, a shodno usvojenim procedurama, izvještaj komisije bez preporuke dostavljen je OPNZ (Ovlaštenom podnosiocu nabavnog zahtjeva), odnosno, nadležnoj direkciji. Ista direkcija, Izvršna direkcija za razvoj poslovanja, nije dala saglasnost za nastavak postupka, što znači da je postupak trebalo poništiti. Uprava to nije prihvatila, već je donijela zaključak kojim je zatražila da se još jednom razmotri predmetni postupak da konačan stav po tom pitanju. Nadležna direkcija prihvatila je sugestiju Uprave i na novi izvještaj komisije, koji je bio isti kao i prethodni, dala saglasnost za nastavak postupka nabavke. Na odluku o dodjeli ugovora, drugi ponuđač podnio je prigovor, koji je odbijen kao neosnovan. Isti ponuđač uložio je žalbu nadležnom Uredu za razmatranje žalbi BiH, koju je kasnije povukao. Nismo upoznati sa razlogom povlačenja žalbe.

- **Predmet nabavke: Nabavka Lot 3 (Novi Grad – Hadžići) – Izvođenje radova pri održavanju mreža i optičkih spojnih puteva za period od dvije godine; Ugovor broj: 01-2.5-259/13; Izabrani ponuđač: »Sela« d.o.o, Sarajevo; Iznos ugovora: 600.000 KM**

U ovom postupku dostavljeno je pet ponuda. Prema izvještaju komisije sve ponude zadovoljile su uslove iz tenderske dokumentacije. Kao najpovoljniji izabran je ponuđač »Manjo« d.o.o. Sarajevo, ponuđač koji je ponudio najnižu cijenu. Međutim, drugorangirani ponuđač, »Sela« d.o.o. Sarajevo, podnio je prigovor, a kasnije i žalbu Uredu za razmatranje žalbi BiH. Isti Ured donio je rješenje kojim se žalba usvaja i poništava odluka o dodjeli ugovora. Shodno nalogu Ureda, izvršeno je ponovno razmatranje i ocjena ponuda i tom prilikom utvrđeno da izabrani ponuđač ne raspolaže sa potrebnim brojem angažovanog kvalifikacionog osoblja, radi čega ne ispunjava tražene uslove iz tenderske dokumentacije. Nakon što je isti ponuđač eliminisan, kao najpovoljniji izabran je prvobitno drugorangirani ponuđač.

b) Pregovarački postupci bez objavljivanja obavještenja

Karakteristika svih revidiranih ugovora dodijeljenih putem pregovaračkih postupaka bez objave obavještenja je da ni u jednom od njih nije prethodio neuspjeli otvoreni ili ograničeni postupak, nedostatak ponuda ili opravdana hitnost, čime bi se stekli uslovi iz člana 11. stav 4. pod a) tačka 1., 2. i 4. Zakona za primjenu pregovaračkog postupka. U svim revidiranim slučajevima ovlašteni podnosioci zahtjeva za nabavku dali su izjavu o ispunjenju uslova za njegovo provođenje, pozivajući se na tačku 3. istog člana i stava zakona, navodeći da se zbog suštinskih, tehnički dokazivih ili umjetničkih razloga ili razloga koji se odnose na zaštitu ekskluzivnih prava samo izabrani dobavljači – kandidati mogu izvršiti predmetnu nabavku, a u većem dijelu priložene su i izjave kompanija - proizvođača u kojima navode da su upravo predloženi dobavljači, odnosno, kandidati jedini autorizovani i kvalifikovani partneri ovih kompanija za izvršenje predmetne nabavke.

Ono što je karakteristično za ove ugovore je što izabrani kandidati, kao jedini ponuđači, u najvećem dijelu uslovljavaju i određuju uslove, kojima se Društvo prilagođava, a što ukazuje na njegovu ovisnost. Naime, kod pojedinih postupaka u fazi vođenja pregovora korigovala se tenderska dokumentacija i prilagođavala uslovima ponuđača i procijenjenim sredstvima. Zbog ovakvog pristupa i ovisnosti, osim što

nije osigurana potpuna transparentnost i aktivna konkurencija, nismo se uvjerali da se na ovakav način sredstva troše efikasno.

Smatramo da je za ovakve slučajeve prioritetno istraživanje tržišta u širem okruženju i analiza iste ili slične kompatibilne opreme. U pojedinim slučajevima trebalo bi preispitati funkcionalnost i isplativost, pa čak i mogućnost njene zamjene. Smatramo da nije efikasno da se stalno, u kontinuitetu, iz godine u godinu, pozivajući se uvijek na isto, ugovori dodjeljuju samo jednom dobavljaču.

Stoga je po našem mišljenju neophodno redovno i u kontinuitetu analizirati tržište i preispitivati eventualnu mogućnost iznalaženja drugih rješenja, alternativnih ponuda ili zamjenu cjelokupne, neke slične kompatibilne opreme.

U svim revidiranim slučajevima nismo se uvjerali kako je i na koji način ovlaštenu podnosilac zahtjeva došao do saznanja da je predloženi kandidat jedini autorizovani i kvalifikovani partner traženih kompanija za pružanje usluga održavanja njihove opreme. To se posebno odnosi na nabavku mobilnih uređaja.

Naime, u svim slučajevima nabavke mobilnih uređaja koji su se vezivali za asembliranu uslugu u dnevnim novinama "Oslobođenje" objavljivani su javni pozivi proizvođačima ili ovlaštenim distributerima pojedinih brendiranih mobilnih uređaja da iskažu svoj interes za poslovnu saradnju. Na osnovu takvih objavljivanja, pokretani su zahtjevi za nabavku putem pregovaračkih postupaka, u kojima se konstatovalo isto, da je "ispitano tržište" i da se na osnovu toga za svaku brendiranu marku javio po jedan ovlaštenu distributer sa kojima su vođeni pregovori. Na ovakav način vršen je izbor dobavljača za određene, brendirane marke mobilnih aparata.

U vezi sa navedenim, ne možemo se složiti da je na osnovu ovakvih javnih poziva ispitano tržište. Smatramo da je Društvo, kao ugovorni organ, ako se već odlučilo na objavljivanje, trebalo objaviti međunarodni otvoreni postupak ili međunarodni javni poziv za interes, čime bi se osigurala stvarna konkurencija.

Pored naprijed navedenog koje se odnosi na sve revidirane postupke, u narednim postupcima dodijele ugovora putem pregovaračkih postupaka karakteristično je i slijedeće:

- **Predmet nabavke: Nabavka mobilnih uređaja proizvođača HTC; Ugovor broj: 01-25-1669/13, 17.10.2013. godine; Izabrani ponuđač: Mibo Komunikacije d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 4.000.000 KM, od čega za 2013. godinu: 3.000.000 KM**

U Obrazloženju nabavnog zahtjeva navodi se da su na osnovu javnog poziva istražili tržište, te konstatovali da se na Javni poziv za isporuku mobilnih uređaja proizvođača "HTC" prijavila samo jedna kompanija »Mibo Komunikacije« d.o.o. Sarajevo, čime se stekao uslov za pokretanje pregovaračkog postupka sa istom firmom. U prilogu je data izjava od strane ovlaštenog podnosioca nabavnog zahtjeva da je kompanija »Mibo Komunikacije« d.o.o. Sarajevo jedini ovlaštenu predstavnik proizvođača mobilnih uređaja "HTC", koja ima mogućnost da isporuči potrebne mobilne telefone sa zahtijevanom kastimizacijom za BH Telecom, čime su se ispunili propisani uslovi iz člana 11. stav (4) tačka (a), podtačka 3), Zakona o javnim nabavkama BiH. U prilogu je i izjava proizvođača "HTC" da je generalni distributer za ovadno Evrope kompanija TCCM s.r.o. Prag, Češka Republika, kao i Pismo autorizacije kojim se potvrđuje da je »distributer MIBO Komunikacije d.o.o. Sarajevo ovlaštenu od proizvođača za isporuku mobilnih uređaja proizvođača HTC za tržište BiH da može ispuniti sve uslove vezane za promociju i prodaju, ali da je ovlaštenu servis HTC mobilnih uređaja za područje BiH »Agramservis« d.o.o. Mostar, o čemu je priložena i posebna izjava istog servisera. Stoga je poziv za dostavu ponuda upućen samo kandidatu "Mibo Komunikacije" d.o.o. Sarajevo, iako mi smatramo da se ne radi o jedinom, već jednom od ovlaštenih distributera mobilnih uređaja proizvođača "HTC".

Podsjećamo, da u ovakvim situacijama kandidati uglavnom dostavljaju veće i nepovoljnije ponude za ugovornog organa, koje putem pregovora u jednom dijelu koriguju i umanje cijenu. U konkretnom slučaju, prvobitno ponuđena marža distributera od 10% smanjena je na 7%, što je po našem mišljenju, a imajući u vidu predmet nabavke, i dalje visoka. Podsjećamo, procenti zavisnih troškova, zamjenskih telefona i troškova marketinga iskazani su odvojeno i iznose 2%, 1% i 1,5%. Shodno naprijed navedenom, smatramo da je zarada distributera u ovom ugovoru u iznosu od najmanje 210.000 KM previsoka.

Napominjemo, da se provedenim revizijama nabavki mobilnih uređaja, kako u 2013., tako ni u prethodnim godinama, nismo uvjerali da je Društvu, kao Ugovornom organu, u ovakvim pregovorima nije odobran rabat na količinu mobilnih aparata, što bi u svakim budućim pregovorima to trebalo imati u vidu.

- **Predmet nabavke: Adaptacija monitoring platforme za pripremu i ekstrakciju podataka i obaveza prema ZPT; Ugovor broj: 01-25-1716/13, 25.10.2013. godine; Izabrani ponuđač: Mibo Komunikacije d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 1.698.525 KM**

Ovaj postupak trajao je više od osam mjeseci.

U obrazloženju zahtjeva za nabavku, od 04.02.08.2013. godine, uz koji je data i izjava OPNZ, navodi se da se zahtjev upućuje kandidatu »Mibo komunikacije« d.o.o. Sarajevo, jedinom ekskluzivnom dobavljaču opreme proizvođača »Tekalec«, koji proizvodi predmetne platforme, radi čega su se ispunili uslovi iz tačke 11. stav 4. tačka a) Zakona o javnim nabavkama BiH. U prilogu je i izjava proizvođača "Tekalec", u kojoj se navodi da je ista kompanija jedini ovlašteni distributer za BiH.

Poziv za dostavu ponuda upućen je samo kandidatu "Mibo Komunikacije" d.o.o. Sarajevo. Zapisnikom je konstatovano da inicijalna ponuda iznosila je 1.977.269 KM, bez PDV-a. Nakon što mu je upućen novi zahtjev, kandidat je dostavio inoviranu ponudu u iznosu od 1.858.633 KM, bez PDV-a. Ovo je saopšteno na otvaranju ponuda održanom 30.05.2013. godine. Zapisnikom je konstatovano da je na pregovorima dogovoreno da će ponuđač dostaviti svoju konačnu ponudu po pozivu ugovornog organa. Nakon toga, Ugovorni organ je u jednom dijelu izmijenio tehničku specifikaciju i dopunio rješenje o imenovanju komisije. Poziv za dostavu ponude sa inoviranom tehničkom dokumentacijom upućen je odabranom kandidatu 15.07.2013. godine. Isti je zatražio produženje rokova za dostavu ponude. Nakon što mu je data saglasnost za to, isti je dostavio inoviranu ponudu u iznosu od 1.799.425 KM, a kasnije i konačnu ponudu u iznosu od 1.698.525 KM.

- **Predmet nabavke: Nabavka ADSL modema; Ugovor broj: 01-25-1336/13, 23.07.2013. godine; Izabrani ponuđač: Unatel d.o.o. Bihać; Iznos ugovora: 309.000 KM**

Nadležna direkcija, kao ovlašteni podnosilac nabavnog zahtjeva dalaje izjavu kojom potvrđuje da su ispunjeni uvjeti propisani Zakonom o javnim nabavkama BiH za provođenje pregovaračkog postupka bez objave obavještenja sa firmom »Unatel« d.o.o. Bihać, shodno članu 11. stav 4. alineja a) 4. istog zakona.

U istom se napominje da je preduzeća »Unatel« d.o.o. jedina firma koja je završila proces certifikacije i dobila certifikat prema javnom pozivu za dostavu terminalne opreme radi provjere usaglašenosti sa BH Telecom. Ne možemo se složiti sa naprijed navedenim, jer smatramo da se u konkretnom slučaju nisu ispunili uslovi iz člana 11. stav 4. alineja a) 4. istog zakona. Isto tako, ne možemo prihvatiti, jer se **nismo uvjerali kako i na koji način je ista firma završila proces certifikacije i da li je u tom procesu ostvarena aktivna konkurencija i potpuna transparentnost.** Poziv za dostavu ponude ovom kandidatu upućen je 11.07.2013. godine. U zapisniku od 17.07.2013. godine, konstatovano je da ponuđena inicijalna cijena iznosi 309.800 KM, a da će se konačna ponuda dostaviti po pozivu BH Telecom-a. Istoga dana upućen je zahtjev za dostavu konačne ponude do 18.07.2013. godine. U izvještaju komisije navodi se da je ponuđač u inicijalnoj ponudi ponudio cijenu od 30,98 KM/komadu, što za 10.000 traženih komada modema ukupno iznosi 309.800 KM, a da je u konačnoj ponudi iste je ponudio po cijeni od 30,90 KM/komadu, što ukupno iznosi 309.000 KM, što je samo za 800 KM manje od inicijalne ponude.

Napominjemo, da je u 2013. godini u otvorenom postupku, ovaj ponuđač ponudio modeme po cijeni od 28,79 KM/komadu i izabran kao najpovoljniji. Podsjećamo, ovaj postupak proveden je prije okončanja otvorenog postupka za koji je ugovor potpisan 16.09.2013. godine, a koji je takođe bio predmet naše revizije.

- **Predmet nabavke: Nabavka medijskog/reklamnog prostora od RTV Federacije BiH - Zakup u programu Federalne televizije; Ugovor broj: 01-25-781/13, 14.03.2013. godine; Izabrani ponuđač: RTV Federacije BiH; Iznos ugovora: 399.966 KM**

Poziv za dostavu ponude upućen je RTVFBiH, dana 08.01.2013. godine. Pregovori su održani 30.01.2013. godine. Zapisnikom je konstatovana cijena u iznosu od 399.966 KM. Dogovoreno je da rok za dostavu inovirane ponude bude 01.02.2013. godine do 16,00 sati. Ponuđena konačna cijena iznosi 399.966 KM. Ponuđena konačna cijena je ista kao i inicijalna, iz razloga, kako se navodi u obrazloženju predstavnika

RTV FBiH, da je u inicijalnoj ponudi odobren maksimalni popust od 16 %, koliko se daje direktno, dakle, bez posrednika.

- **Predmet nabavke: Nabavka mobilnih uređaja proizvođača LG; Ugovor broj: 01-25-368/13, 17.01.2013. godine; Izabrani ponuđač: Stanić-Trade d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 3.000.000 KM**

U Obrazloženju OPNZ se navodi da su ispunjeni uvjeti propisani za provođenje pregovaračkog postupka bez objave obavještenja sa firmom »Stanić Trade« d.o.o. Sarajevo, obzirom da su »radi o jedinoj ovlaštenoj kompaniji za isporuku i servisiranje mobilnih uređaja marke "LG". Naime, još ranije, 25.06.2012. godine, u dnevnim novinama "Oslobođenje" objavljen je javni poziv proizvođaču/ovlaštenim distributerima mobilnih uređaja proizvođača LG, Nokia, Motorola, ZTE, Alcatel, da iskažu svoj interes za poslovnu saradnju sa BH Telecom-om. Poziv za dostavu ponude upućen je samo kandidatu "Stanić Trade" d.o.o. Sarajevo, dana 16.08.2012. godine. Pregovori su održani 19.10.2012. godine. Zapisnikom su konstatovane ponuđene cijene. Dana, 27.11.2012. godine vođeni su novi pregovori. Konačna ponuda dostavljena je 13.12.2012. godine. U odnosu na inicijalnu ponudu, cijene su ostale iste, jedino je procenat zamjenskih telefona veći i umjesto 0,7 % sada iznosi 1 %, dok zavisni troškovi iznose 2 %, a troškovi marketinga 1,5 %. Marža mobilnih uređaja iznosi 4 %, 6,2 % i 8 %, u ovisnosti o cijene aparata (što je aparat skuplji, veća je marža), što je po nama previše (puno) i neprimjereno.

- **Predmet nabavke: Projektovanje optičke pristupne mreže Koševsko brdo - Ciglane; Ugovor broj: 01-2.5-664/13; Izabrani ponuđač: »Energoinvest« d.d. Sarajevo; Iznos ugovora: 154.440 KM**

U julu 2012. godine, »Energoinvest« d.d. Sarajevo je za potrebe Društva uradio projekat bakarne mreže na dijelu područja Općine Centar Sarajevo (naselje Koševsko Brdo i Ciglane), koji je obuhvatao pet mreža po bakarnoj tehnologiji.

Prema Smjernicama za projektovanje pristupnih mreža usvojenih od strane Uprave, iz 2013. godine, sve nove mreže treba projektovati sa optičkim vlaknima. Pošto je već dobivena građevinska dozvola na osnovu projekta koji je uradio »Energoinvest« d.d. Sarajevo, trebalo je, u skladu sa navedenim smjernicama, preraditi i postojeći projekat. Shodno tome, zbog zaštite ekskluzivnih prava i nepostojanja mogućnosti drugog izbora, odabran je pregovarački postupak bez objave obavještenja o nabavci sa firmom »Energoinvest« d.d. Sarajevo.

- **Predmet nabavke: Sukcesivna isporuka mobilnih uređaja proizvođača Alcatel; Ugovor broj: 01-2.5-1241/13; Izabrani ponuđač: »Mobis Electronic« d.o.o. Sarajevo; Iznos ugovora: 2.750.000 KM**

Javni poziv objavljen u dnevnim novinama "Oslobođenje" upućen je proizvođaču ili ovlaštenim distributerima mobilnih uređaja proizvođača "Alcatel". Na javni poziv javio se samo »Mobis Electronic« d.o.o. Sarajevo, te je sa istim pokrenut pregovarački postupak. U Pismu autorizacije od TCT Mobile Austria, navodi se da će: TCT Mobile Austria GmBH isporučivati mobilne telefone Mobis Electronic d.o.o. Zagreb, koji će iste isporučivati Mobis Electronic d.o.o. Sarajevo. Na ovaj način uveden je posrednik, što je znatno poskupilo uređaje.

c) Ograničeni postupak sa pretkvalifikacijom

- **Predmet nabavke: Izvođenje preostalih građevinsko-zanatskih i instalaterskih radova za dovršenje poslovne zgrade BH Telecom d.d. Sarajevo; Ugovor broj: 01-25-1155/13, od 11.06.2013. godine; Izabrani ponuđač: Unioninvest d.d. Sarajevo; Iznos ugovora: 5.766.541 KM**

Ovaj postupak provodio se u dvije faze. Isti je započeo 17.01.2011. godine i trajao je 29 mjeseci. Pretkvalifikacioni postupak, koji je bio predmet naše revizije za 2011. godinu, poništen je zbog nedovoljnog broja kvalifikovanih kandidata. U ponovljenom postupku, ponude je dostavilo devet kandidata. Ocijenjeno je da je pet kandidata kvalifikovano, a nakon prigovora i žalbe još jednog kandidata, prihvaćena je kao kvalifikovana i njegova ponuda, kao šesta.

Nastavak predmetne nabavke započeo je početkom 2012. godine. Pozivi za preuzimanje tenderske dokumentacije i nastavak predmetne nabavke upućeni su kvalifikovanim kandidatima 05.01.2012. godine. I tenderska dokumentacija za drugu fazu postupka bila je nejasna i neprecizna, zbog čega su tražena

dodatna pojašnjenja. Bilo je više korekcija i dopuna tenderske dokumentacije, radi čega je i produžen rok za dostavu ponuda.

Otvaranje ponuda izvršeno je 14.03.2012. godine u 14,30 sati. Tom prilikom saopštene su slijedeće cijene: 1. »MIP« d.o.o. Mostar – 7.591.852 KM; 2. Konzorcij: »Strabag« d.o.o. Zagreb i »Strabag« d.o.o. Sarajevo – 7.496.561 KM; 3. »ANS Drive« d.o.o. Sarajevo – 6.448.689 KM; 4. »Unioninvest« d.d. Sarajevo – 6.149.661 KM; 5. Grupa ponuđača »OKI« d.o.o. Sarajevo (Prodavac), »Interklima« d.o.o. Sarajevo i »Epta« d.o.o. Sarajevo – 5.984.541 KM i 6. »Unigradnja« d.d. Sarajevo – 6.361.335 KM. Na javnom otvaranju nije bilo primjedbi od strane prisutnih ponuđača. Prilikom otvaranja ponuda saopštene su cijene ponuđača. Zapisnikom je konstatovano da dva kandidata, »OKI« d.o.o. Sarajevo i »MIP« d.o.o. Mostar nisu dostavili tražene uzorke parkete i lajsni, kako je predviđeno tenderskom dokumentacijom, ali tom prilikom nije naglašeno da zbog toga isti ponuđači ne ispunjavaju tražene uslove. Zbog obimne dokumentacije komisija je 22.03.2012. godine zatražila produženje roka za analizu ponuda i imenovanje novog člana komisije, stručno lice iz oblasti vodovoda i kanalizacije, što je u svakom slučaju propust pri imenovanju komisije za predmetnu nabavku. I ova činjenica ukazuje na neefikasnost u procesu javnih nabavki. Komisija je od svih ponuđača, uključujući i one koji nisu dostavili tražene uzorke parketa i lajsni, zatražila da na određenom prostoru montiraju uzorke, što su isti i učinili.

Dana, 22.05.2012. godine komisija je sačinila Izvještaj o postupku nabavke bez preporuke za nabavku, u kojoj je konstatovala da su samo dvije ponude tehnički prihvatljive, i to: 1. »Unioninvest« d.d. Sarajevo sa cijenom 6.149.661 KM bez PDV-a i 2. »Grupa ponuđača »Unigradnja« d.d. Sarajevo sa cijenom od 6.361.335 KM bez PDV-a. Dva dana kasnije, 24.05.2012. godine, komisija je sačinila izvještaj o postupku nabavke sa preporukom. Uprava je zaključkom usvojila preporuku komisije i 05.06.2012. godine donijela Odluku od dodjeli ugovora ponuđaču »Unioninvest« d.d. Sarajevo, koji je ocijenjen kao najpovoljniji.

Jedan od ponuđača koji nije izabran, Prodavac, odnosno, firma »OKI« d.o.o. Sarajevo, nakon što je izvršio uvid u ponudu izabranog ponuđača, podnio je prigovor. U prigovoru od 13.06.2013. godine, isti navodi da ne prihvata razloge zbog kojih mu je ponuda ocijenjena tehnički neprihvatljivom, jersmatra da je i njegova ponuda kvalifikovana, doks druge strane konstatuje, da je na osnovu uvida u ponudu izabranog ponuđača utvrdio niz propusta i grešaka, zbog kojih isti nije trebao biti izabran.

Nakon što je prigovor odbačen kao neosnovan, isti ponuđač je 22.06.2012. godine izjavio žalbu. Postupak je obustavljen. Drugostepeni postupak je trajao neprimjereno dugo, skoro osam mjeseci. Razlog tome bilo je stručno vještačenje. Društvo se nije složilo sa nalazom stalnog sudskog vještaka građevinske struke. Međutim, na osnovu njegovog nalaza i mišljenja, Ured za razmatranje žalbi je poništio postupak. U rješenju o poništenju postupka od 06.02.2013. godine, navodi se da predmetni postupak, u dijelu navoda iz žalbe, nije proveden u skladu sa odredbama Zakona o javnim nabavkama BiH. Međutim, isti nije poništen iz razloga koje se odnose na ponudu žalioca, obzirom da su svi njegovi navodi odbačeni, već zbog propusta Društva, kao ugovornog organa u vođenju postupka i vrednovanu ponuda i grešaka u ponudi izabranog ponuđača.

U ponovnom postupku, pozivi za dostavu konačnih ponuda upućeni su 01.04.2013. godine na adrese svih šest kandidata. Dostavljene su četiri ponude. Otvaranje ponuda izvršeno je 10.05.2013. godine u 14,30 sati. Na otvaranju su bili predstavnici tri ponuđača. Tom prilikom saopštene su slijedeće cijene: 1. Grupa ponuđača »OKI« d.o.o. Sarajevo, »Interklima« d.o.o. Sarajevo i »Epta« d.o.o. Sarajevo – 5.984.476 KM; 2. »ANS Drive« d.o.o. Sarajevo – 5.894.181 KM; 3. »Unigradnja« d.d. Sarajevo – 6.224.040 KM i 4. »Unioninvest« d.d. Sarajevo – 5.766.541 KM, uz napomenu da su sve ponude imale računsku grešku, koje su uz saglasnost ponuđača ispravljene.

Dana, 24.05.2013. godine, komisija je sačinila izvještaj o radu sa preporukom, u kojem je konstatovala da su sve ponude tehnički prihvatljive, a kao najpovoljniji ponuđač predložen je »Unioninvest« d.d. Sarajevo.

Uprava je prihvatila preporuku komisije i na osnovu prethodno donesenog zaključka, 27.05.2013. godine donijela Odluku o dodjeli ugovora. Ugovor o izvođenju preostalih građevinsko-zanatskih i instalaterskih radova za dovršenje poslovne zgrade BH Telecom, broj: 01-25-1155/13, u vrijednosti od 5.766.541 KM, bez PDV-a, zaključen je 11.06.2013. godine.

Ugovorom je predviđeno da će se radovi iz predmeta ugovora završiti u roku od sedam mjeseci, od dana uvođenja u posao. Izvođač je uveden u posao 01.07.2013. godine, prema protokolu o uvođenju izvođača radova u posao, zaključenim između ugovornih strana.

Shodnotome, ugovoreni rok završetka radova od sedam mjeseci istekao je 01.02.2014. godine.

Međutim, ni ovaj ugovoreni rok nije ispoštovan, obzirom da radovi na ovom objektu nisu završeni do okončanja naše revizije.

U cilju povećanja efikasnosti nabavki, tendersku dokumentaciju pripremati blagovremeno i sačinjavati jasno i precizno, a kriterije za dodjelu ugovora utvrđivati u ovisnosti od vrste i složenosti predmeta nabavke. U cilju povećanja transparentnosti, donijeti pisanu proceduru kojom će se regulisati i definisati postupak i način testiranja uzoraka, uz prisustvo predstavnika ponuđača.

13. Komentar

Uprava Društva je u ostavljenom roku dostavila Komentar na Nacrt izvještaja o reviziji finansijskih izvještaja, broj: 05.3-2.1-10692-2/14, od 08.05.2014. godine, uz koji je priložila i dodatnu dokumentaciju.

U dostavljenom Komentaru, Uprava se načelno slaže sa navedenim revizorskim nalazima i datim preporukama. U istom su data pojašnjenja za određene konstatacije u nalazu, kao i razlozi zbog kojih nisu realizovane ranije date preporuke.

Prihvatili smo dokumentaciono opravdane dokaze i sve što je imalo realnu osnovu za korekciju uključili u konačan Izvještaj.

**Rukovodilac Sektora
za finansijsku reviziju**
Mirsada Janjoš, dipl.oec.

Vođa tima
Sead Čorbo, dipl. oec.

Član tima
Ivana Nikolić, dipl. oec.

IV. REZIME DATIH PREPORUKA

Izvršenom revizijom finansijskih izvještaja za 2013. godinu i usklađenosti poslovanja sa važećim zakonskim i drugim relevantnim propisima i vlastitim aktima, konstatovali smo određen broj propusta i nepravilnosti, a u cilju otklanjanja istih dali smo sljedeće preporuke:

Dosljedno i u potpunosti poštivati sve usvojene akte i procedure i u kontinuitetu pratiti njihovu realizaciju;

Nastaviti aktivnosti na unapređenju vođenja svih vrsta zaliha i svođenju istih na optimalni nivo;

Poduzeti aktivnosti u cilju racionalizacije i smanjenja svih vrsta troškova poslovanja, a posebno usluga zakupa i pismonosnih usluga. Troškovi reprezentacije trebali bi da su u srazmjeri i da prate kretanje prihoda i rezultate poslovanja. Izvršiti analizu i preispitati opravdanost i visinu svih vrsta primanja, naknada i ostalih materijalnih prava zaposlenih;

Ponovo inicirati i u saradnji sa organima vlasnika i sindikata poduzeti aktivnosti na izmjenama važećeg granskog kolektivnog ugovora, kako bi se sva ova prava racionalizirala i svela u realne okvire, primjerene općem stanju i sadašnjoj situaciji u zemlji;

Dosljedno i u potpunosti poštivati usvojene procedure vezane za investicije u toku. Sve okončane projekte priznavati i računovodstveno evidentirati u periodu u kojemu su dati u upotrebu i kolaudovani, u skladu sa zahtjevima iz standarda, čime bi se otklonili razlozi ispravki finansijskih izvještaja. Nastaviti započete aktivnosti na unaprijeđenju vođenja zaliha investicionog materijala i opreme radi njih ovog svođenja na optimalni nivo;

Nastaviti aktivnosti na unaprijeđenju vođenja i tekućih zaliha, radi njihovog svođenja na optimalni nivo;

Troškove, investicije, potraživanja i obaveze priznavati i računovodstveno evidentirati u momentu stvaranja istih, u periodu na koji se isti odnose, u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, a ukoliko u momentu priznavanja ne postoji odgovarajuća knjigovodstvena isprava evidentiranje vršiti u korist pasivnih vremenskih razgraničenja, shodno MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva;

U cilju povećanja efikasnosti nabavki, tendersku dokumentaciju pripremati blagovremeno i sačinjavati jasno i precizno, a kriterije za dodjelu ugovora utvrđivati u ovisnosti od vrste i složenosti predmeta nabavke. U cilju povećanja transparentnosti, donijeti pisanu proceduru kojom će se regulisati i definisati postupak i način testiranja uzoraka, uz prisustvo predstavnika ponuđača.